**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İŞLETME ANABİLİM DALI**

**MUHASEBE TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

# ERTELENMİŞ VERGİ VE KAZANÇ YÖNETİMİ İLİŞKİSİ: BİST SINAİ ENDEKSİNDEKİ İŞLETMELER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Ömer AYVAZ**

**EYLÜL – 2022**

**TRABZON**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İŞLETME ANABİLİM DALI**

**MUHASEBE TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

# ERTELENMİŞ VERGİ VE KAZANÇ YÖNETİMİ İLİŞKİSİ: BİST SINAİ ENDEKSİNDEKİ İŞLETMELER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Ömer AYVAZ**

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdulkerim DAŞTAN**

**EYLÜL - 2022**

**TRABZON**

**ONAY**

Ömer AYVAZ tarafından hazırlanan "Ertelenmiş Vergi ve Kazanç Yönetimi İlişkisi: BİST SINAİ Endeksindeki İşletmeler Üzerine Bir Araştırma" adlı bu çalışma 21.10.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Tezli Yüksek Lisans Programı'nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

| **Jüri Üyesi** | | **Karar** | | **İmza** |
|---|---|---|---|---|
| **Unvanı – Adı ve Soyadı** | **Görevi** | **Kabul** | **Ret** | |
| Prof. Dr. Abdulkerim DAŞTAN | Danışman | ☐ | ☐ | |
| Prof. Dr. Hasan ABDİOĞLU | Üye | ☐ | ☐ | |
| Doç. Dr. Ömer YAZAN | Üye | ☐ | ☐ | |

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

## BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Ömer AYVAZ
13.09.2022

# ÖNSÖZ

İnsan ihtiyaçlarının değişmesi, talepteki azalış, ekonomik krizler, hammadde sıkıntısı gibi nedenlerden dolayı işletmeler her zaman kar elde edemeyebilirler. Bu durum zaman zaman işletmelerin piyasalardaki prestijini sarsabilmekte ve böylece işletme hisselerinin değerinde düşüşlere neden olabilmektedir.

İşletmeler finansal performanslarında düşüşe neden olan hisse senetlerindeki değer azalışının önüne geçebilmek için performanslarını olduğundan farklı göstererek yatırımcıları yanıltabilmektedirler. Ancak faaliyet sonuçlarının olduğundan farklı gösterilmesi yoluyla performans değerlerinde farklılık oluşturmak yasal değildir. Bu nedenle işletmeleri muhasebe ve finansal raporlama standartlarındaki esneklik ve boşluklardan yararlanarak kazanç yönetimi uygulamaya itmektedir. Ertelenmiş verginin ortaya çıkması işletmenin faaliyetleri sonucunda vergi kanunları ile muhasebe standartları arasında oluşan geçici farklılıklardan kaynaklanmaktadır. İşletme ertelenmiş vergi oluşturarak dönem net karını etkileyebilmektedir. Böylelikle ertelenmiş vergiyi daha az zarar raporlama, zarar edecekken kar raporlama veya mevcut karın daha fazla raporlanması amaçlarıyla kullanılabilmektedir. Ertelenmiş verginin oluşturduğu etki gelecek dönemlerde ortadan kalkacağından kanunlara aykırı olmadan kazanç yönetimi uygulamasında bir araç olarak kullanılabilecektir.

Bu çalışmada ertelenmiş vergi-kazanç yönetimi arasındaki ilişki BİST SINAİ endeksinde işlem gören işletmelerin 2012-2021 yılları arasındaki 3. çeyrek ve 4. çeyrek dönem finansal raporları üzerine yapılacak bir araştırma ile incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, çalışmanın amacına yönelik olarak kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen işletmeleri ve kontrol grubu işletmelerini belirleyebilmek için Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüller kullanılmıştır. İşletmeler belirlendikten sonra iki grubun ertelenmiş vergi ile ilgili oluşturulan değişkenleri arasında farklılık olup olmadığı istatistiki yöntemler kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışmasını yürütürken kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Sayın Prof. Dr. Abdulkerim DAŞTAN'a, Sayın Doç. Dr. Ömer YAZAN'a ve ayrıca tezin uygulama kısmının tamamlanabilmesi için sağladığı değerli katkılardan ötürü Sayın Öğr. Gör. Serdal ATAY'a teşekkür ederim.

Eylül, 2022 Ömer AYVAZ

## İÇİNDEKİLER

**ÖNSÖZ** ..... **IV**
**İÇİNDEKİLER** ..... **V**
**ÖZET** ..... **VIII**
**ABSTRACT** ..... **IX**
**TABLOLAR LİSTESİ** ..... **X**
**ŞEKİLLER LİSTESİ** ..... **XI**
**GRAFİKLER LİSTESİ** ..... **XII**
**KISALTMALAR LİSTESİ** ..... **XIII**

**GİRİŞ** ..... **1-2**

**BİRİNCİ BÖLÜM**

**1. GELİR VERGİLERİ STANDARDI (TMS-12) KAPSAMINDA ERTELENMİŞ VERGİ ve ÖZELLİKLİ MUHASEBE İŞLEMLERİ** ..... **3-45**
1.1. Ertelenmiş Verginin Tanımı ve Açıklaması ..... 3
1.2. Ertelenmiş Vergiyi Ortaya Çıkaran Etmenler ..... 4
1.2.1. Ticari Kar ve Mali Kar Arasındaki Fark ..... 5
1.2.2. Sürekli Farklar ..... 6
1.2.3. Geçici Farklar ..... 8
1.2.3.1. Vergilendirilebilir Geçici Farklar ..... 9
1.2.3.2. İndirilebilir Geçici Farklar ..... 10
1.3. Gelir Vergileri Standardı (TMS-12) Çerçevesince Ertelenmiş Vergi ..... 11
1.3.1. Gelir Vergileri Standardı (TMS-12) Hakkında Genel Bilgiler ..... 12
1.3.2. Ertelenmiş Verginin Hesaplanması ..... 13
1.3.2.1. Ertelenmiş Vergi Varlığı ..... 15
1.3.2.2. Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü ..... 16
1.4. Ertelenmiş Verginin Muhasebeleştirilmesi ..... 18
1.4.1. Ertelenmiş Verginin Muhasebeleştirilmesinde Kullanılan Hesaplar ..... 18
1.4.2. Ertelenmiş Vergi Varlığı Oluşturan İşlemler ..... 21
1.4.3. Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü Oluşturan İşlemler ..... 30
1.5. Ertelenmiş Verginin Finansal Tablolarda Gösterimi ..... 35
1.6. Ertelenmiş Vergi Etkisine Yönelik Uygulamalar ..... 38

## İKİNCİ BÖLÜM

**2. KAZANÇ YÖNETİMİ ..... 46-76**
2.1. Kazanç Yönetimi ..... 46
2.1.1. Kazanç Yönetiminin Tanımı ..... 46
2.1.2. Kazanç Yönetiminin Amaçları ..... 49
2.1.3. Kazanç Yönetiminin Nedenleri ve Güdüleyicileri ..... 51
2.1.3.1. Sermaye Piyasası Güdüleyicileri ..... 55
2.1.3.2. Sözleşmeye Dayalı Güdüleyiciler ..... 56
2.1.3.3. Kural Koyuculara Dayalı Güdüleyiciler ..... 57
2.2. Kazanç Yönetimi Yöntemleri ..... 58
2.2.1. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi ..... 58
2.2.2. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları ..... 59
2.2.3. Agresif Muhasebe ..... 60
2.2.4. Büyük Temizlik Muhasebesi ..... 61
2.3. Kazanç Yönetimi Teknikleri ..... 61
2.3.1. Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Kazanç Yönetimi Teknikleri ..... 62
2.3.2. Giderlerin Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Kazanç Yönetimi Teknikleri ..... 63
2.3.3. Finansal Tablolardaki Kalemlerin Sınıflandırılmasının Değiştirilmesi ..... 65
2.3.4. Varlık ve Yükümlülüklerin Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması ..... 65
2.4. Kazanç Yönetimi Ölçüm Teknikleri ..... 66
2.5. Kazanç Yönetiminin Etkileri ..... 75

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**3. ERTELENMİŞ VERGİ-KAZANÇ YÖNETİMİ İLİŞKİSİ: BİST SINAİ ENDEKSİNDE İŞLEM GÖREN İŞLETMELER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA ..... 77-100**
3.1. Genel Açıklama ..... 77
3.2. Literatür İncelemesi ..... 78
3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi ..... 82
3.4. Araştırmanın Yöntemi ..... 83
3.4.1. Hipotez Geliştirme ..... 83
3.4.2. Örneklem Seçimi ..... 84
3.4.3. Kazanç Yönetiminin Ölçülmesi ve Değişkenlerin Tanımlanması ..... 85
3.5. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi ..... 89
3.5.1. Örneklem Analizi ..... 89
3.5.2. Kazanç Düşüşünden Kaçınma Grubunun Test İstatistikleri ..... 92
3.5.3. Zarardan Kaçınma Grubunun Test İstatistikleri ..... 95
3.5.4. Analiz Sonuçlarına Genel Bakış ..... 99

**SONUÇ VE ÖNERİLER** ..... **101**
**KAYNAKÇA** ..... **104**
**ÖZGEÇMİŞ** ..... **112**

## ÖZET

Bu tez çalışmasının amacı, ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi BİST SINAİ endeksinde işlem gören işletmeler üzerinden incelemektir.

Çalışmada, belirtilen amaç doğrultusunda birinci bölümde, ertelenmiş vergiye değinilerek, ertelenmiş verginin tanımı, ortaya çıkmasındaki nedenler, ilgili muhasebe standardı hakkında genel bilgilendirme, ertelenmiş verginin hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi, finansal tablolardaki gösterimi ve dönem sonu işlemleri ile ilgili örnek bir uygulamaya yer verilmiştir. İkinci bölümde, kazanç yönetimine değinilerek, kazanç yönetiminin tanımı, amaçları, nedenleri ve güdüleyicileri, yöntemleri, teknikleri, kazanç yönetimini ölçüm teknikleri ve etkilerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişki BİST SINAİ endeksinde işlem gören işletmeler üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda üçüncü bölümde, konu ile ilgili literatürdeki çalışmalara, araştırmanın amacı ve önemine, yöntemine, hipotez geliştirmesine, örneklem seçimine, kazanç yönetiminin ölçülmesine ve değişkenlerin tanımlanmasına değinilmiştir. Son olarak araştırma istatistiksel testler ile analiz edilmiş olup elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Çalışmada hipotezlerin test edilmesi için işletmelerin 2012-2021 yılları arasındaki 3. çeyrek ve 4. çeyrek dönem finansal raporlarına ilişkin veriler analiz edilmiştir. Burgstaler ve Dichev (1997), tarafından geliştirilen formüller yardımı ile kazanç düşüşünden kaçınmak ve zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen işletmeler ile kontrol grubu olarak belirlenen işletmeler tespit edilmiştir. Bu oluşturulan iki grup arasında ertelenmiş vergi açısından farklılık olup olmadığı istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, ertelenmiş vergi gideri/geliri değişkeni ile iki grup ortalaması arasında anlamlı farklılık görülmediği; net ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğü değişkeni ve cari ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğü değişkeni ile iki grup ortalaması arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.



**Anahtar Sözcükler:** Ertelenmiş Vergi, Kazanç Yönetimi, BİST SINAİ

## ABSTRACT

The aim of this study is to examine te relationship between deferred tax and earning management through the companies traded with the XUSIN (BIST SINAI) index.

In accordance with the stated purpose of the study, in the first chapter, by mentioning the deferred tax, a sample application is given about the definition of deferred tax, the reasons for its occurance, general information about the relevant accounting standard, calculation and accounting of deferred tax, its presentation in financial statements and adjusting processes. In the second chapter, by mentioning the earning management, definition of earning management, its aims, reasons and motivations, methods, techniques, measurement techniques and effects of earning management are stated. In the third chapter, the relationship between deferred tax and earning management has been tried to be determined over the businesses traded in the XUSIN index. In this context, in the third chapter, studies in the literature on the subject, the purpose and importance of the research, method, hypothesis development, sample selection, measurement of earning management and definition of variables are mentioned. Finally, the research was analyzed with statistical tests and the findings were evaluated.

In this study, in order to test the hypotheses developed in line with the above mentioned purpose, the data analysis for the 3rd quarter and 4th quarter financial reports for the years 2012-2021 of the businesses has been done. With the help of the formulas developed by Burgstaler and Dichev (1997), businesses that are estimated to have earning management in order to avoid decrease of earning and avoid loss and the businesses that will be determined as the control group have been identified. It is evaluated with statistical tests whether there is a difference in terms of deferred tax between these two groups. As a result of the findings, it is observed that there was no significant difference between the deferred tax expense/earning variable and the average of the two groups but there is a significant difference between the net deferred tax asset/liability variable and the current deferred tax asset/liability variable and the average of the two groups.



**Keywords:** Deferred Tax, Earning Management, XUSIN (BIST SINAI)

## TABLOLAR LİSTESİ

**Tablo Nr.** **Tablo adı** **Sayfa Nr.**


Tablo 1: Vergilendirilebilir Geçici Farklar ..... 10
Tablo 2: İndirilebilir Geçici Farklar ..... 11
Tablo 3: Ertelenmiş Vergi Varlığı ..... 16
Tablo 4: Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü ..... 17
Tablo 5: Ertelenmiş Vergi Varlıklarının Finansal Durum Tablosunda Gösterimi ..... 37
Tablo 6: Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğünün Finansal Durum Tablosunda Gösterimi ..... 38
Tablo 7: Kazanç Yönetimi Yaklaşımları ..... 48
Tablo 8: Hile ve Kazanç Yönetimi Arasındaki Farklılıklar ..... 49
Tablo 9: Kazanç Yönetiminin Nedenleri ..... 52
Tablo 10: Kazanç Yönetimi Nedenleri ve Güdüleyicileri ..... 53
Tablo 11: Kazanç Yönetiminin Artmasına Neden Olan Faktörler ..... 54
Tablo 12: Mann-Withney U Testi Sonuçları (4. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu) ..... 92
Tablo 13: Mann-Whitney U Testi Sonuçları (3. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu) ..... 93
Tablo 14: NEV ve ΔFKNA Değişkeninin Ortalamaları (3. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu) ... 93
Tablo 15: Man-Withney U Test Sonuçları (4. çeyrek ±0,015 grubu) ..... 94
Tablo 16: CEV Değişkeninin Ortalamaları (4. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu) ..... 94
Tablo 17: Mann-Whitney U Testi Sonuçları (3. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu ..... 95
Tablo 18: Mann-Withney U Test Sonuçları (4. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu) ..... 96
Tablo 19: NEV Değişkeninin Ortalamaları (4. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu) ..... 96
Tablo 20: Mann-Withney U Test Sonuçları (3. çeyrek±0,02 değer aralığı grubu) ..... 97
Tablo 21: CEV Değişkeninin Ortalamaları (3. çeyrek±0,02 değer aralığı grubu) ..... 97
Tablo 22: Mann-Withney U Test Sonuçları (4. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu) ..... 97
Tablo 23: NEV Değişkeninin Ortalamaları (4. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu) ..... 98
Tablo 24: Mann-Withney U Testi Sonuçları (3. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu) ..... 98
Tablo 25: Kazanç Düşüşünden Kaçınma için Analiz Sonuçları ..... 99
Tablo 26: Zarardan Kaçınma için Analiz Sonuçları ..... 100

## ŞEKİLLER LİSTESİ


| Şekil Nr. | Şekil Adı | Sayfa Nr. |
|---|---|---|
| 1 | Ertelenmiş Verginin Hesaplanması Aşamaları | 13 |
| 2 | Ertelenmiş Vergi Akış Diyagramı | 17 |

## GRAFİKLER LİSTESİ


| Grafik Nr. | Grafik Adı | Sayfa Nr. |
|---|---|---|
| 1 | Zarardan Kaçınma 4. Çeyrek Veri Dağılımı | 89 |
| 2 | Zarardan Kaçınma 3. Çeyrek Veri Dağılımı | 90 |
| 3 | Kazanç Düşüşünden Kaçınma 4. Çeyrek Veri Dağılımı | 91 |
| 4 | Kazanç Düşüşünden Kaçınma 3. Çeyrek Veri Dağılımı | 91 |

## KISALTMALAR LİSTESİ

AKO : Aktif Karlılık Oranı
AR-GE : Araştırma Geliştirme
BİST : Borsa İstanbul
CEV : Cari Ertelenmiş Vergi
EVG : Ertelenmiş Vergi Geliri/Gideri
FKNA : Faaliyetlerden Kaynaklı Nakit Akışı
GKGMİ : Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
KVK : Kurumlar Vergisi Kanunu
NEV : Net Ertelenmiş Vergi Varlığı/Yükümlülüğü
SEC : Securities and Exchanges Commission
TDHP : Tekdüzen Hesap Planı
TMS : Türkiye Muhasebe Standartları
TMS-12 : Türkiye Muhasebe Standardı Gelir Vergileri
TMS-16 : Türkiye Muhasebe Standardı Maddi Duran Varlıklar
TMS-19 : Türkiye Muhasebe Standardı Çalışanlara Sağlanan Faydalar
UMS : Uluslararası Muhasebe Standartları

## GİRİŞ

Gelişen ekonomik faaliyetler işletmelerin gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlerin çeşitlenmesini ve yurtiçindeki yatırımcıların yanı sıra yabancı yatırımcıların da işletmelere yatırımlar yapmasını sağlamıştır. Bu çeşitlenme ve yabancı yatırımcıların sektöre girmesiyle mevcut muhasebe kuralları çerçevesinde hazırlanan finansal raporlar işletmelerin mevcut durumunu göstermekte yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu sebepten ötürü finansal raporlarda iyileştirmeler yapılarak işletmelerin finansal raporlarında meydana gelebilecek olan karışıklığın önlenmesi ve raporlamaların uluslararası muhasebe standartları çerçevesinde tekdüzen içerisinde olması önem arz etmeye başlamıştır.

Bu eksikliğin giderilmesine yönelik olarak uluslararası muhasebe standartlarına uygun bir Türkiye Finansal Raporlama Standartları oluşturulmuştur. İşletmeler bu standartlar sayesinde tekdüzen içerisinde finansal raporlama gerçekleştirmeye başlamıştırlar. Uluslararası muhasebe standartları çerçevesinde oluşturulan yeni standartlar mevcut vergi kanunları ile finansal raporlama standartları arasında farklılıklar meydana getirmiştir. Vergi kanunları gelir ve giderlerin gerçekleştirildikleri dönem içerisinde raporlanmasını gerektirirken finansal raporlama standartları gelir ve giderlerin tahakkuk ettiği dönem içerisinde raporlanmasını esas almaktadır. Farklı iki raporlama durumunun ortaya çıkması geçici farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geçici farklılıklar vergi kanunlarına göre hesaplanan vergi gideri ile finansal raporlama standartlarına göre hesaplanan vergi gideri arasında farklılığa neden olmakta olup bu durum ertelenmiş vergiyi ortaya çıkarmaktadır.

Öte yandan, sermaye piyasasında faaliyet göstermekte olan işletmelerin yatırımcıların dikkatini çekebilmek amacıyla düzenli olarak kar elde etmeye yöneldikleri ifade edilebilir. Bununla birlikte piyasalardaki düzensizlikler, arz talep dengesindeki değişimler, ekonomik krizler gibi sebeplerden dolayı işletmeler her zaman istedikleri şekilde faaliyetlerde bulunarak beklenen kar miktarını elde edemeye bilmektedir. İşletme yöneticileri kar elde edememenin olumsuz sonuçlarından kaçınabilmek için kanun ve kurallardaki esnekliklerden ve boşluklardan yararlanabilmektedir. Kazanç yönetimi olarak adlandırılan bu yöntem kanun ve kurallardaki esnekliklerden ve boşluklardan yararlanılması şeklinde meydana gelmektedir. Piyasaların etkinliğini azaltan kazanç yönetiminin önlenmesi için her ne kadar çalışmalar yapılsa da muhasebe standartlarınca işletme yöneticilerinin inisiyatifine bırakılan konulardan ötürü günümüzde de kazanç yönetimi aktif olarak kullanılabilmektedir.

Bu çerçevede ertelenmiş vergi, işletme faaliyetleri sonucunda oluşan geçici farklılıklardan meydana gelmesi nedeniyle kazanç yönetiminin uygulanmasında kullanılabilmektedir. Örnek vermek gerekirse özellikle ihtiyatlılık ilkesi gereği ayrılan karşılıklar üzerinden meydana gelen geçici farklar

vergi kanunlarına göre hesaplanan vergi gideri ile finansal raporlama standartlarına göre raporlanan vergi giderinden farklılık göstermektedir. İşletme yöneticileri bu durumdan yararlanmak için karşılık ayrılması sürecinde kendi inisiyatiflerini kullanarak gereğinden fazla karşılık ayırarak finansal raporlardaki vergi giderini olduğundan düşük göstererek işletmenin dönem karını olduğundan farklı bir şekilde raporlanmasını sağlayabilmektedir. Çeşitlendirilebilecek olan bu yöntemler sayesinde ertelenmiş vergi kazanç yönetimini uygulanmasında işletme yöneticilerinin işletme performansını olduğundan farklı göstermek için başvurabilecekleri bir yöntem olabilmektedir.

Yukarıdaki esaslar ışığında çalışmanın amacı ertelenmiş verginin kazanç yönetimi uygulamasında bir araç olarak kullanılıp kullanılamayacağının BİST SINAİ endeksinde işlem gören işletmelerin 2012-2021 yılları arasındaki 3. çeyrek ve 4. çeyrek dönemlerinin finansal raporları aracılığıyla analiz edilmesidir. Bu bağlamda BİST SINAİ endeksi işletmeleri içerisinden belirtilen yıllar içerisinde kesintisiz olarak faaliyet gösteren 107 işletmenin toplamda 2140 finansal dönem raporları analiz edilerek kazanç düşüşünden kaçınmak veya zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen işletmeler ile kontrol grubu olarak belirlenen işletmeler tespit edilerek iki grup arasındaki ertelenmiş vergi kalemleri karşılaştırılmıştır. Çalışma üç bölümde ele alınmıştır.

Birinci bölümde, ertelenmiş vergiye değinilerek, ertelenmiş verginin tanımı, ortaya çıkmasındaki nedenler, ilgili muhasebe standardı hakkında genel bilgilendirme, ertelenmiş verginin hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi, finansal tablolardaki gösterimi ve dönem sonu işlemleri ile ilgili örnek bir uygulamaya yer verilmiştir.

İkinci bölümde, kazanç yönetimine değinilerek, kazanç yönetiminin tanımı, amaçları, nedenleri ve güdüleyicileri, yöntemleri, teknikleri, kazanç yönetimini ölçüm teknikleri ve etkilerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişki BİST SINAİ endeksinde işlem gören işletmeler üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda üçüncü bölümde, konu ile ilgili literatürdeki çalışmalara, araştırmanın amacı ve önemine, yöntemine, hipotez geliştirmesine, örneklem seçimine, kazanç yönetiminin ölçülmesine ve değişkenlerin tanımlanmasına değinilmiştir. Son olarak veriler istatistiki yöntemler ile analiz edilmiş olup elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında araştırma ile ilgili genel bir değerlendirme yapılarak elde edilen bulgular üzerinden ertelenmiş vergi ve kazanç yönetimi ilişkisi değerlendirilmiş olup ileride yapılacak olan çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## 1. GELİR VERGİLERİ STANDARDI (TMS-12) KAPSAMINDA ERTELENMİŞ VERGİ ve ÖZELLİKLİ MUHASEBE İŞLEMLERİ

### 1.1. Ertelenmiş Verginin Tanımı ve Açıklaması

Ertelenmiş vergi, işletmelerin dönem sonlarında mali karları üzerinden hesaplanan vergi tutarı ile ticari (muhasebe) karı üzerinden hesaplanan vergi tutarı arasındaki farktır. Ertelenmiş vergi, işletmelerin varlıkları ve borçlarının muhasebe değeri ile vergi değeri arasında geçici farklar nedeniyle oluşmaktadır (Aslan 2009: 58).

Bilginoğlu (1994)'na göre, ertelenmiş vergi genel olarak ticari karın vergi borcu ile vergi kanunlarına göre hazırlanmış olan mali karın vergi borcu arasındaki farklılıklardan dolayı ortaya çıkmakta olup bu durum işletme lehine ve aleyhine olabilmektedir. Ticari kar ile mali kar arasında meydana gelen bu farklılıklardan ötürü ertelenmiş vergi varlığı veya ertelenmiş vergi yükümlülüğü gösterilmesi gerekmektedir.

İşletmeler ödeyecek oldukları vergi tutarını belirlerken ticari kar üzerinden mali kara ulaşmakta olup, bu ulaşılan mali kar üzerinden vergi tutarı hesaplanmaktadır. Hesaplama sırasında sürekli farkları meydana getiren, vergiye tabi olmayan gelirler ile kanunen kabul edilmeyen giderler dikkate alınırken muhasebe standartlarının dönemsellik ilkesi gereğince ortaya çıkmış olan geçici farklar dikkate alınmamaktadır (Tekşen, 2010: 297). Türkiye Muhasebe Standartları gereğince hesaplama yapılırken geçici farkların da dahil edilmesi ertelenmiş vergiyi ortaya çıkarmaktadır.

İşletmenin herhangi bir varlıktan fayda elde edeceğinin beklenmesi veya herhangi bir yükümlülüğün ödenmesinin beklentisinden ötürü varlık veya yükümlülüğün muhasebe değeri ile vergi değeri arasında oluşan geçici farklar üzerinden hesaplanan vergiye ertelenmiş vergi denir. Defter değeri üzerinden ileri tarihlerde faydalanıldığı veya yükümlülüğün ödendiği zaman ödenecek olan vergiler, faydanın elde edilmesi veya yükümlülüğün yerine getirilmesine vergisel etkisinin olmadığı durumda fazla veya eksik olacaksa, Türkiye Muhasebe Standartları – 12: Gelir Vergileri Standardı (TMS-12) kapsamında belirtilen istisnalar haricinde ertelenmiş vergi varlığı veya ertelenmiş vergi yükümlülüğünü muhasebeleştirilmesi gerekmektedir (Akmugan, 2016: 10).

Ertelenmiş vergi muhasebe ile ilgili temel kavramlardan olan dönemsellik kavramı ve tahakkuk esası kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Dönemsellik kavramı, işletmenin sürekli kabul edilen ömrünün dönemlere bölünerek her dönem içerisinde gerçekleştirilen faaliyetlerinin sonuçlarının diğer dönemlerden ayrılmasını ifade etmektedir. Dönemsellik kavramı gereği işletme bir dönem içerisinde yapmış olduğu tüm işlemlerin vergisel sonuçlarını, vergi kanunları çerçevesince kabul edilen döneme göre değil, ilgili dönem içerisinde dikkate alması gerekmektedir. TMS-12 ise vergiyi işletmenin katlanması gereken bir gider unsuru olarak ifade etmekte ve vergi ilgili olduğu gelir ve giderler ile aynı dönem içerisinde tahakkuk ettirilerek muhasebeleştirilmesini gerektirmektedir (Işıkönder, 2013: 75).

Bir işletme, ertelenmiş vergi etkisini hesaplarken aşağıda belirtilen işlemleri gerçekleştirmesi gerekmektedir (Işıkönder, 2013: 76-77):

- Varlık ve yükümlülüklerin defter değeri ve vergiye esas değerleri belirlenir.
- Dönemin sonunda gelecekteki vergiye ilişkin indirilebilir ve vergilendirilebilir geçici farklar belirlenir.
- Muhasebeleştirme istisnası ve mahsup etme işlemi dikkate alındıktan sonra geçici farklardan kaynaklı olarak ortaya çıkan ertelenmiş vergi yükümlülüğü ve ertelenmiş vergi varlığı hesaplanarak muhasebeleştirilir.
- İşletmenin dönem içerisindeki faaliyetleri süresince ertelenmiş vergi varlığı ve ertelenmiş vergi yükümlülüğünde meydana gelen değişimler işletme birleşmeleri veya özkaynaklarda muhasebeleştirilmesini gerektirmediği durumlarda kar/zarar kapsamında ertelenmiş vergi geliri veya ertelenmiş vergi gideri olarak muhasebeleştirilir.

Özetle işletmeler cari dönem içerisindeki faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kar üzerinden dönem sonunda vergi borcu hesaplamaktadırlar. Bu vergi borcunun hesaplanması vergi kanunları çerçevesinde meydana gelir. İşletmelerin finansal tablolarının sunumunda uyması gereken Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMİ) ve muhasebe standartları bulunmaktadır. Bu ilke ve standartlarda vergi borcunun hesaplanması vergi kanunları çerçevesince hesaplanan vergi borcundan farklılık göstermektedir. Bu kapsamda vergi borcunun hesaplanması sırasında ortaya çıkan farklılıklar ileriki dönemlerde ortadan kalkacak ise bu durum ertelenmiş vergiyi ortaya çıkarmaktadır.

### 1.2. Ertelenmiş Vergiyi Ortaya Çıkaran Etmenler

Ertelenmiş verginin tanımından da anlaşılacağı gibi ertelenmiş vergiyi ortaya çıkaran etmenlerin başında ticari kar ile mali kar arasındaki fark gelmektedir. Sonrasında ise geçici farklar ve sürekli farklar etkili olmaktadır. Çalışmanın bu alt başlığında ticari kar ile mali kar arasındaki farkı meydana getiren etmenler genel olarak ele alınıp sonrasında sürekli ve geçici farklar incelenecektir.

### 1.2.1. Ticari Kar ve Mali Kar Arasındaki Fark

İşletmeler faaliyetlerini sürdürebilmek için dış kaynak ihtiyacına düştüklerinde hisse senetlerini piyasaya sürerek kaynak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Piyasada rekabet içerisinde olan işletmeler kendi hisse senetlerinin alıcılar tarafından ilgi görmesini sağlamak için işletmenin finansal performans bilgisini etkileyecek bazı uygulamalara gidebilmektedirler. Bunlardan bir tanesi de karı maksimize edebilmek adına faaliyetleri sonucunda elde etmiş oldukları geliri muhasebe hesaplarında değişiklikler yaparak vergi matrahını etkileyebilecek şekilde yeniden yapılandırılmasıdır. Özellikle değerleme alanında yapılan bu işlemler kar elde etmiş olan bir şirketin kar miktarını azaltabilmekte hatta kar elde ettiği halde zarar etmiş olarak bile göstererek vergi borcunu azaltabilmektedirler. Bu gibi uygulamaların önüne geçebilmek için vergi otoriteleri Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) vergi gelirini koruyabilmek için karın hesaplanmasında belli ölçütler ortaya koyarak bu gibi işlemlerin önüne geçmeye çalışmaktadır. Muhasebe standartlarında ise finansal raporlamanın en önemli amaçlarından birisi işletme içi ve dışında işletme ile ilgisi bulunan şahıslara işletmenin o anki durumu hakkında ayrıntılı bir şekilde ileriye yönelik planlar yapılabilmesini sağlayacak finansal bilginin sağlanmasıdır. Bu kapsamda finansal raporlama tahakkuk ve dönemsellik esasına göre düzenlenmektedir. Dönemsellik kavramı esasına göre mahsup edilmesi ilgili dönem içinde gerçekleşmeyecek olan hesaplar ilgili dönem içerisinde gösterilmekte olup bu durumdan kaynaklı olarak ticari kar ile mali kar arasında bir fark oluşmaktadır.

Muhasebe standartlarının amacı işletmelerin faaliyet sonuçlarının tam ve güvenilir bir şekilde muhasebeleştirilmesi, işletmeler ile ilgili olan iç ve dış çevreye şeffaf bir şekilde karşılaştırılabilir olarak raporlanması ve denetimin kolaylaştırılmasıdır. Muhasebe standartları vergi mevzuatından bağımsız bir şekilde vergisel kaygılar ön planda olmadan hazırlandığından vergi mevzuatı ile muhasebe standartları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Örnek olarak VUK'ya göre borç ve alacak senetleri için reeskont uygulanması isteğe bağlı iken muhasebe standartları kapsamında zorunludur. Başka bir örnekte VUK'ya göre kıdem tazminatı karşılığı ayrılması söz konusu değil iken muhasebe standartları kapsamında kıdem tazminatı karşılığı ayrılması zorunludur (Şeker, 2019: 10). Bu ve benzeri uygulamalar ticari kar ile mali kar kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Ticari ve mali kar arasındaki fark VUK ile muhasebe standartlarındaki değerleme ölçütlerinin farklı ele alınmasından da kaynaklanmaktadır. VUK göre değerlemenin tanımlaması vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespit edilmesidir (Vergi Usul Kanunu [VUK], 2018: madde 258). VUK'da yer alan değerleme ölçütleri aşağıda belirtilmiştir (VUK, 2018: madde 261-268).

- Tasarruf Değeri,
- Mukayyet Değer,
- Maliyet Bedeli,

- Borsa Rayici,
- Emsal Bedel,
- Vergi Değeri,
- İtibari Değer,
- Rayiç Bedel.

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve madde 6'da ise muhasebe standartlarınca kabul edilen değerleme ölçütleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

- Tarihi Maliyet,
- Cari Değer,
- Kullanım Değeri,
- Cari Maliyet.

Mali kar ile ticari kar arasında farklılığa sebep olan unsurlar aşağıdaki gibi gruplandırılabilir (Çevik Güçlü, 2016: 31-32):

- Değerleme açısından farklılıklar,
- Kanunen kabul edilmeyen giderlerden kaynaklı olan farklılıklar,
- Vergilendirilmeyecek gelirlerden kaynaklı olan farklılıklar,
- Karşılıklar konusunda meydana gelen farklılıklar,
- Reeskont İşlemlerinden kaynaklı olan farklılıklar,
- Amortismanlar konusundaki farklılıklar,
- Yatırım indirimlerinin uygulanmasından kaynaklı olan farklılıklar,
- Enflasyon muhasebesinin uygulanmasından kaynaklı olan farklılıklar,
- Dönem vergi oranlarındaki meydana gelen farklardan kaynaklı olan farklılıklar,
- Yıllara yayılmış inşaat sözleşmesinin muhasebeleştirilmesinden kaynaklı olan farklılıklar.

Yukarıda gruplandırılan farklılıklar ilerleyen konularda açıklanacağından bu kısımda ayrıntıya girilmemiştir. Ticari kar ile mali kar arası açısından önemli olan sürekli farklar ve geçici farklar konusu aşağıda ele alınmıştır.

### 1.2.2. Sürekli Farklar

Ticari kar ile mali kar arasında meydana gelen herhangi bir farklılığın sonraki dönemlerde ortadan kalkmayacağı durumlarda meydana gelen farklara sürekli farklar denir. Sürekli farklar kanunen kabul edilmeyen giderler ile vergiye tabi olmayan gelirlerdir ve ilerleyen dönemlerde vergi açsından bir farklılığa sebep olmayacağından ertelenmiş vergi hesaplanması söz konusu olmayacaktır.

Başka bir açıklama ile sürekli farklar, mali karın tespit edilmesinde kanunen kabul edilmeyen giderlerdir. Gelecek dönemlerde bu giderlerin ertelenmiş vergi etkisi yoktur. Herhangi bir vergi etkisi olmadığından ertelenmiş vergi varlığı veya ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşturmazlar. Oluşmuş olan sürekli farkların finansal durum tablolarına olan etkisi hangi dönem içerisinde ortaya çıkmışsa ilgili dönem için ödenecek olan vergi matrahını etkilemektedir. Gelecek dönemler için herhangi bir şekilde ertelenmiş vergi varlığı veya ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşturmazlar (Sümer Göğüş, 2010: 10).

Sürekli farklara sebep olan giderler ve gelirler aşağıda maddeler halinde düzenlenmiştir (Dinç, 2007: 30-31):

- Teşebbüs sahibinin kusurundan doğan tazminatlar,
- Bazı taşıtların giderleri ve amortismanları,
- Alkol ve tütün ürünleri ile ilgili olan reklam giderleri,
- Basın tazminatları,
- Vergi cezaları,
- Türkiye'ye yurt dışından yayın yapmakta olan kuruluşlara verilen reklam harcamaları,
- Özkaynak üzerinden ödenen faizler,
- Örtülü sermaye üzerinden gerçekleştirilen faiz ödemeleri,
- Dağıtılan örtülü kazançlar,
- Trafik cezaları,
- Vergiden istisna edilmiş olan kazançlar için yapılan harcamalar,
- Beşinci yılı doldurmuş indirime konu edilmemiş veya edilememiş geçmiş yıl zararları,
- İştirak kazançları,
- Para cezaları,
- Risturn istisnası,
- Gecikme cezaları,
- Serbest bölgelerden elde edilen kazançlar istisnası,
- Rüçhan hakkı satış kazançları istisnası,
- Yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları kazançları istisnası,
- Olağanüstü hal bölgesi kazançları istisnası,
- Gayrimenkul ve iştirak hisselerin satışından elde edilen kazançların istisnası,
- Emeklilik yatırım fonları,
- Banka devir ve birleşmelerinden kaynaklı olan kazanç istisnası,
- Yazılım ve Ar-Ge istisnası.

Bu belirtilen farklılığa sebep olan durumlar ilerleyen yıllarda kanunlarda gerçekleştirilebilecek değişiklikler dolayısıyla kanunen kabul edilmeyen gider ve vergiye tabii olmayan gelir statüsünden çıkarak sürekli farkları meydana getiren durum olmaktan çıkabilir.

### 1.2.3. Geçici Farklar

TMS-12 kapsamında geçici farklar, bir varlığın veya borcun finansal durum tablosundaki defter değeri ile bu varlıkların veya borçların vergi açısından taşıdıkları değerler arasındaki farklardır (Türkiye Muhasebe Standartları Gelir Vergileri [TMS-12], 2019: 2).

Ticari kar ile mali kar arasındaki farkların nedeni zamanlama ve değerleme arasında meydana gelen farklılıklardan meydana gelmektedir. Muhasebe standartlarınca herhangi bir gelir veya gider tahakkuk ettiği anda kayıt altına alınırken vergi kanunlarınca tahsilin gerçekleştiği anda gelir veya gider olarak ele alınır. Dönemsellik kavramından ileri gelen bu farklılık zamanlama farkını ifade eder. Bir diğer husus ise değerleme ölçütlerinden kaynaklanmaktadır. Muhasebe standartlarınca kabul edilen değerleme ölçütleri VUK'da belirtilen değerleme ölçütlerinden zaman zaman farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılığın sonucu olarak da geçici farklar meydana gelmekte olup ileriki dönemlerde bu farklılıklar ortadan kalkmaktadır.

Geçici farklar vergilendirilebilir geçici farklar veya indirilebilir geçici farkları meydana getirmektedir. Finansal durum tablosunda ertelenmiş vergi varlığı veya ertelenmiş vergi yükümlülüğü hesapları altında izlenirler. Gelir tablosunda ise ertelenmiş vergi geliri veya ertelenmiş vergi gideri olarak gösterilmektedir (Yıldıztekin, 2013: 299).

Geçici farklara neden olan giderler ve gelirler aşağıda belirtilmektedir (Dinç, 2007):

Geçici Farklara neden olan Giderler,

- Kıdem tazminatı için ayrılan karşılıklar,
- Diğer borç ve giderler için ayrılan karşılıklar,
- Kanunen indirilmesi mümkün olmayan aktif hesaplar için ayrılan karşılıklar,
- Alış bedeli altında değerlenen hisse senetleri için yazılan giderler,
- Fazla ayrılan amortisman giderleri veya geçmiş döneme ilişkin ayrılan amortisman giderleri,
- Vadesiz alacak reeskont gideri,
- Alınan çekler reeskont giderleri.

Geçici Farklara Neden Olan Gelirler,

- Hisse senetlerinde meydana gelen değer artışları kazancı,
- Varlık değer artış kazançları,
- Geliştirme giderleri,
- Verilen çekler reeskont geliri,
- Vadesiz borçlar reeskont gelirleri
- Yenileme fonu.

#### 1.2.3.1. Vergilendirilebilir Geçici Farklar

Vergilendirilebilir geçici farklar TMS-12 standartında, gelecek dönemlerde faydalanma veya ödeme yapıldığında o dönemlerin vergiye tabi karını veya zararını belirlerken vergiye tabi tutarlar oluştururlar şeklinde tanımlanmıştır. Literatür taraması yapıldığında vergilendirilebilir geçici fark, standartlar çerçevesince hesaplanan ticari karın vergi mevzuatına göre hesaplanmış olan mali kardan fazla olması durumunda sonraki dönemlerde ortadan kalkması koşuluyla ortaya çıkan farklardır.

Vergilendirilebilir geçici fark, hesaplanan ticari karın mali kardan fazla olması ve bu fazla olan kısmın ileriki dönemlerde mali kar içerişinde vergilendirilebilecek olması halinde oluşur. Vergilendirilebilir geçici farkların oluşabilmesi için ticari kar kapsamına alınan bazı gelirlerin ileriki dönemlerde mali kara dahil edilmesi veya mali kardan indirilmiş olan giderlerin ileriki dönemlerde ticari kardan indirilmesi gerekmektedir (Demir, 2001'den akt. Bozdağ, 2012: 72).

Vergilendirilebilir geçici farklar için ertelenmiş vergi yükümlülüğünün muhasebeleştirilmesi gereklidir ancak TMS-12'de iki durum için geçici farkların muhasebeleştirilemeyeceği belirtilmiştir (TMS-12, 2019: madde 15):

- Şerefiyenin ilk muhasebeleştirilmesi sırasında,
- Oluşmasının ne ticari karı ne de vergiye tabi karı/zararı etkilemediği işlemler.

Zamanlama farklarından kaynaklanan farklılıklar TMS-12'de belirtilmiştir (TMS-12, 2019: madde 17):

- Faiz Gelirleri, finansal durum tablosunda gösterilmiş fakat daha tahsil edilmemiş olan faiz geliri olarak yazılırken vergiye esas değeri sıfır olacaktır.
- Amortisman, muhasebe karı hesaplanırken dikkate alınan amortismanın mali kar/zarar tespitinde dikkate alınan amortismandan farklılık göstermesi durumunda ortaya çıkan durumlardır.
- Geliştirme giderleri, muhasebe açısından aktifleştirilerek ileriki dönemlerde amortismana tabi tutulabilir. Geliştirme giderleri vergiye tabi karın tespit edilmesinde ise oluştukları dönemde

gider yazılabilir. Bu giderler vergiye tabi karın tespit edilmesinde dikkate alınmış oldukları için sıfırdır.

Vergilendirilebilir geçici farkın ortaya çıkması durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

**Tablo 1: Vergilendirilebilir Geçici Farklar**

| **Vergiye Tabi Geçici Farklar** | |
|---|---|
| Varlıklar için | Kayıtlı değer > Vergiye esas değer |
| Yükümlülükler için | Kayıtlı değer < Vergiye esas değer |
| Gelirler için | Kayıtlı değer > Vergiye esas değer |
| Giderler için | Kayıtlı değer < Vergiye esas değer |

**Kaynak:** Köse ve Ferhatoğlu, 2009: 54

#### 1.2.3.2. İndirilebilir Geçici Farklar

İndirilebilir geçici farklar gelecek dönemlerde faydalanma veya ödeme yapıldığında o dönemlerin vergiye tabi karını veya zararını belirlerken vergi matrahından indirilebilir tutarlardır (TMS-12, 2019: madde 5). Genel bir tanımlama yapmak gerekir ise indirilebilir geçici farklar vergi mevzuatına uygun bir şekilde belirlenen mali karın standartlar çerçevesince belirlenen ticari kardan fazla olması nedeniyle ortaya çıkan ve gelecek dönemlerde bu ortaya çıkmış olan farkın ortadan kalkması koşuluyla meydana gelen farklardır.

İndirilebilir geçici farklar, kullanılmayan zararlar ile kullanılmamış olan vergi istisnaları ve indirimlerinin ileriki dönemlere taşınması dolayısıyla geri kazanılabilir vergi tutarıdır. Geçici farklar için, ileriki dönemlerde geçici farkın indirilmesine yetecek kadar bir vergiye tabi gelir oluşmasının muhtemel olması durumunda ve TMS-12'de belirtilen istisnalar dışında olması koşuluyla ertelenmiş vergi varlığı muhasebeleştirilir (Yıldıztekin, 2013: 300).

İndirilebilir gider niteliğindeki bütün indirilebilir geçici farklar gelecek dönemlerde bu giderlerin indirilmesine yetecek kadar vergiye tabi gelir elde etmenin muhtemel olması koşuluyla ve belirtilen işlemlerin sonucunda varlık veya yükümlülüğün ilk muhasebeleştirilmesinden kaynaklanmamış olması durumunda ertelenmiş vergi varlığı muhasebeleştirilir (TMS-12, 2019: madde 24):

TMS-12 de indirilebilir geçici farklara örnekler verilmiştir. Konunun anlaşılmasının kolaylaşması açısından bu örnekler aşağıda belirtilmiştir (TMS-12, 2019: madde 26).

Bir çalışanın emeklilik tazminatının maliyeti çalışanın hizmeti süresince muhasebe karının hesabında gider olarak gösterilebilir ancak vergi açısından bakıldığında çalışanın emekli olması halinde çalışana ödendiğinde gider yazılabilir. Bu durum indirilebilir geçici farkı ortaya çıkarır ve ertelenmiş vergi varlığını oluşturur.

Araştırma giderleri muhasebeleştirildikleri dönemin muhasebe karında gider olarak yazılabilir. Vergi açısından daha sonraki dönemlerde gider olarak indirilmesi söz konusu olabilir. Bu durum da ertelenmiş vergi varlığı oluşturan indirilebilir geçici farktır.

Bazı varlıklar zaman içerisinde gerçeğe uygun değer ile değerlenebilir. Vergi açısından böyle bir düzeltme yapılmamış ise o varlığın vergiye esas değeri defter değerini aşıyor ise bu durumlarda indirilebilir geçici fark ortaya çıkar.

İşletme birleşmesinde devralınan belirlenebilen varlıklar ve borçlar devrolunan tarihteki gerçeğe uygun değerleri ile muhasebeleştirilir. Elde etme tarihindeki bir borç vergi mevzuatı açısından sonraki döneme kadar indirilemiyorsa bu durum ertelenmiş vergi varlığı yaratan indirilebilir geçici farkı ortaya çıkarır.

İndirilebilir geçici farkların ortaya çıkması durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

**Tablo 2: İndirilebilir Geçici Farklar**

| **İndirilebilir Geçici Farklar** | |
|---|---|
| Varlıklar için | Kayıtlı değer < Vergiye esas değer |
| Yükümlülükler için | Kayıtlı değer > Vergiye esas değer |
| Gelirler için | Kayıtlı değer < Vergiye esas değer |
| Giderler için | Kayıtlı değer > Vergiye esas değer |

**Kaynak:** Köse ve Ferhatoğlu, 2009: 55

### 1.3. Gelir Vergileri Standardı (TMS-12) Çerçevesince Ertelenmiş Vergi

Muhasebe alanında genel kabul görmüş kuralların bir araya getirilerek muhasebe alanında bir bütünlük oluşturulmasını sağlamak üzere Uluslararası Muhasebe Standartlarından (UMS) yararlanılarak hazırlanan Türkiye Muhasebe Standartları 28 Mart 2006 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak finansal raporlama yapması zorunlu olan tüm işletmelerin uyması gereken kurallar bütünü olmuştur.

Türkiye Muhasebe Standartları finansal raporlamanın hazırlanışı ve sunuluşu esnasında uygulanması gerekli olan tüm muhasebe işlemlerini içermektedir.

TMS-12 işletmelerin faaliyetleri sonucunda elde etmiş oldukları karın belirlenmesi aşamasında muhasebe standartları ile vergi mevzuatı arasında meydana gelen ve ileri ki dönemlerde ortadan kalkacak olan farkların hangi şartlar altında nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği konularında kuralları içeren muhasebe standartıdır.

UMS'den yararlanılarak oluşturulan muhasebe standartları uluslararası uyumluluğun sağlanabilmesi için meydana gelen değişiklikler sonucunda güncellenmektedir. Bu kapsamda TMS-12 Gelir Vergileri Standardı 01.01.2006 tarihinden sonra başlayan dönemlerde uygulanılması için 28.03.2006 tarihinde 26122 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olup 15.01.2019 tarihli 30656 sayılı Resmi Gazetede güncellenmiş hali yayımlanmıştır (TMS-12, 2019: 1).

### 1.3.1. Gelir Vergileri Standardı (TMS-12) Hakkında Genel Bilgiler

TMS-12 Gelir Vergileri Standardının amacı, gelir vergilerinin muhasebeleştirilmesini düzenlemek ve cari dönem ile ileriki dönemlerdeki vergisel sonuçların belirlenmesidir. Standart işletmelerin işlemleri ve diğer olaylarını nasıl muhasebeleştiriyor ise vergisel sonuçları da o şekilde muhasebeleştirmesini gerekli kılmaktadır. Meydana gelen işlemler ve diğer olaylar kar veya zararda muhasebeleştirilmiş ise vergi etkileri de kar veya zarar içerisinde muhasebeleştirilir. Aynı zamanda TMS-12 geçmiş yıl zararları nedeni ile meydana gelen henüz kullanılmamış ertelenmiş vergi varlıkları veya vergi avantajlarının muhasebeleştirilmesini, finansal tablolardaki sunumunu ve gelir vergileri ile ilgili bilgilerin açıklanması konularını da düzenler (TMS-12, 2019).

Standart gelir üzerinden hesaplanan tüm yurtiçi ve yurtdışı vergileri, bağlı otaklık, iştirak ve müşterek anlaşmaları raporlayan işletmeye kar dağıtımlarında kaynakta kesinti yapılmak suretiyle ödenen vergileri ve devlet teşvikleri veya yatırımlara ilişkin vergi avantajlarından kaynaklanan zamanlama farklarının muhasebeleştirilmesi ile ilgili konuları kapsar (TMS-12, 2019: madde 1-4).

Gelir vergileri standardında ertelenmiş vergi ile ilgili ayrıntılı açıklamalardan önce standartta adı geçen terimlerin tanımlamasını yapmış ve sonrasında ayrıntılı olarak örneklerle birlikte ertelenmiş verginin oluşması ve muhasebeleştirilmesi konusunda geçerli olan kurallar belirtilmiştir (TMS-12, 2019: madde 5):

***Muhasebe karı (zararı):*** Vergi gideri öncesi hesaplanan dönem karı/zararını ifade eder.

***Vergiye tabi kar (mali zarar):*** Vergi otoritelerini tarafından düzenlenen kurallara göre hesap dönemi için tespit edilen ve üzerinden vergi ödenen veya vergi geri kazanımı sağlayan karı veya zararı belirtir.

***Vergi gideri (geliri):*** Dönem karı veya zararının belirlenmesinde dönem vergisi ve ertelenmiş vergi açısından ele alınan toplam tutardır.

***Dönem vergisi:*** Döneme ait ödenecek gelir vergisini veya geri kazanılacak gelir vergisini ifade eder.

***Ertelenmiş vergi varlıkları:*** Aşağıda belirtilen hususlarda gelecek dönemlerde geri kazanılacak olan gelir vergisi tutarıdır.

***Ertelenmiş vergi yükümlülükleri:*** Vergiye tabi geçici farklar üzerinden gelecek dönemlerde ödenecek olan gelir vergileridir.

- İndirilebilir geçici farklar,
- Gelecek dönemlere devreden kullanılmamış vergi avantajları,
- Gelecek dönemlere devreden kullanılmamış mali zararlar.

***Vergiye esas değer:*** Bir varlık veya borcun vergisel açıdan taşıdığı tutardır.

### 1.3.2. Ertelenmiş Verginin Hesaplanması

Ertelenmiş vergilerin muhasebeleştirilebilmesi için hesaplanması gerekmektedir. Hesaplamanın yapılabilmesi için öncelikle geçici farklılıkların belirlenmesi ve bu farkların indirilebilir veya vergilendirilebilir nitelikte olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Sonrasında indirilebilir farklar ve vergilendirilebilir farklar cari dönem vergi oranı ile çarpılarak ertelenmiş vergi varlığı veya ertelenmiş vergi yükümlülüğü bulunur (Kocaman Gökdağ, 2019: 44).

**Şekil 1: Ertelenmiş Verginin Hesaplanması Aşamaları**

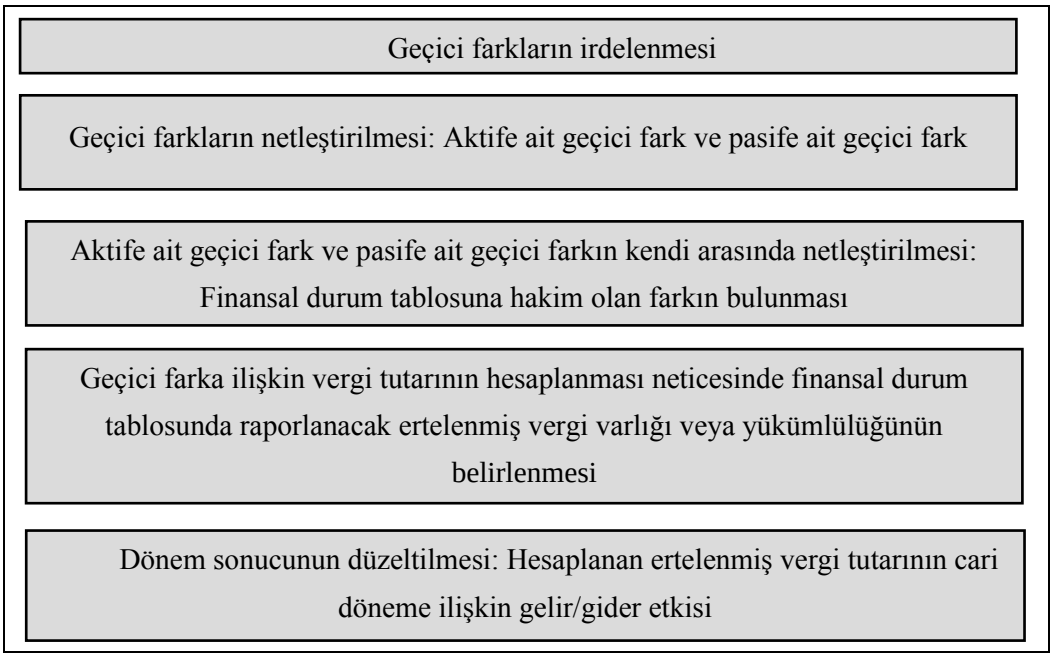


**Kaynak:** Sümer Göğüş, 2010: 22

Mısırlıoğlu (2001) eğer aktif farkların toplamı pasif farkların toplamını geçiyor ise ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşur. Tam tersi durumda yani pasif farkların toplamı aktif farkların toplamını geçiyor ise ertelenmiş vergi varlığı oluşur.

Ertelenmiş verginin hesaplanmasında literatürde en çok kabul görmüş olan iki yöntem vardır. Bunlardan birincisi erteleme yöntemi ikincisi ise yükümlülük yöntemidir.

***Erteleme Yöntemi;*** Bu yöntem gelir tablosunu öne çıkarmakta olup cari zamanlama farklarının vergi etkileri cari dönemde dikkate alınmayıp ortadan kalkacak oldukları dönemlerde dikkate alınmaktadır. Erteleme yönteminin amacı dönem net kar/zararını doğru belirlemektir. Erteleme yöntemi ertelenmiş vergileri gerçek bir varlık ya da yükümlülük olarak kabul etmemekle bunları finansal tablo yerine dipnotlarda göstermektedir (Akmugan, 2016: 17).

Erteleme yönteminde vergilendirilebilir kazanç veya hasılat ile indirilebilir gider ve zararın gelir vergisi üzerinde etkili olduğu varsayılmaktadır. Bir hasılat veya kazancın tahakkuk etmeden önce vergiye tabi tutulması veya bir gider veya zararın vergiye tabi tutulmadan önce muhasebeleştirilmiş ise oluşan vergi etkisi, etkilerin ortadan kalkacağı dönemlere gelir vergisi gideriyle önceden ödenmiş vergi gibi kaydedilir. Bir gider veya zarar tahakkuk etmeden önce vergi amaçlı indirilir ya da kazanç veya hasılat vergilendirilmeden tahakkuk ettirilirse, vergi tutarında meydana gelen azalma, zamanlama farkının kalkacağı dönemlere ertelenmiş vergi yükümlülüğü olarak kayıt edilir (Bozkurt, 1988: 27).

Erteleme yönteminde zamanlama farkları vergi etkilerinin kalkacağı dönemlere ertelenerek o dönemlerde dikkate alınır. Erteleme yöntemine göre dönemin vergi gideri aşağıdakileri kapsamaktadır (Yeni, 1984: 68):

- Vergi borcu karşılığı,
- Gelecek dönemlere devredilen veya geçmiş dönemlerden devralınan zamanlama farklarından meydana gelen vergi etkileri.

Erteleme yöntemi, vergi oranlarında meydana gelen değişimleri yansıtmamaktadır. Vergi oranlarında meydana gelen değişimlerden kaynaklanan vergi kayıp ve kazançlarını zamanlama farklarının kalktığı dönemlere yaymakta olup bu durum ise tahakkuk ilkesi ile çelişmektedir (Sevinç, 2003: 80).

***Yükümlülük Yöntemi;*** Yükümlülük yöntemi bilançoya dayanmaktadır. Ertelenmiş vergi ileride ödenecek olan bir borçtan ya da peşin ödenmiş vergiden dolayı meydana gelmektedir. Burada önemli olan fark erteleme yönteminin aksine ertelenmiş vergi borcu veya alacağı tutarı gelecek dönemlerdeki vergi oranına bağlıdır (Süer, 2010: 52).

Yükümlülük yöntemi aşağıda belirtilen durumların meydana gelmesi halinde yükümlülük olarak tanımlanmıştır (Bozkurt, 1988: 26):

- Vergi amaçlı olarak matraha ilave edilen bir giderin, finansal tablolarda daha sonraki dönemde tahakkuk ettirilmesi,
- Vergilenmeden önce finansal tablolarda, tahakkuku yapılan gelirlerin bulunması.

Yükümlülük yönteminde, zamanlama farkı dolayısıyla meydana gelen ileri bir dönemde gerçekleşmesi beklenen vergiler, ileri dönemlerde ödenmesi gereken vergi borcunu temsil etmesi için yükümlülük olarak, ileri dönemde ödenmesi gerekirken cari dönemde ödenen vergi borcunu temsil etmek için ise varlık gösterilmektedir. Bu nedenden peşin ödenen vergi borçları ile ertelenmiş vergi borçları gerçek tutarları gösterebilmeleri için vergi oranlarındaki değişiklikleri yansıtacak şekilde düzenlenmelidir. Yükümlülük yönteminin erteleme yönteminden en büyük farkı bu özelliğidir (Sevinç. 2003: 85).

Yükümlülük yönteminde dönem vergi gider karşılığı aşağıdakileri kapsamaktadır. (Ayanoğlu, 2002: 29):

- Dönem karı vergi ve yasal yükümlülükler karşılığı,
- Gelecek dönemlere ertelenen veya geçmiş dönemlerden devralınan ertelenmiş vergi etkileri,
- Vergi oranlarında meydana gelen değişimler dolayısıyla ertelenen vergi yükümlülüğü ve ertelenmiş vergi varlıklarının düzeltilmesinden kaynaklanan farklar.

#### 1.3.2.1. Ertelenmiş Vergi Varlığı

Ertelenmiş vergi varlığı, ticari kar ile mali karın hesaplanması aşamasında vergi mevzuatı ile muhasebe standartları arasında meydana gelen zamanlama ve değerleme farklılıkları sebebiyle oluşan indirilebilir geçici farklıkların dönem vergi oranı ile çarpılması sonucu oluşur. Aşağıdaki gibi formüle edilebilir.

**Ertelenmiş Vergi Varlığı = İndirilebilir Geçici Farklar x Vergi Oranı**

Ertelenmiş vergi varlığının tespit edilebilmesi için bütün geçici farklılıkları ertelenmiş vergi etkisinin hesaplanması gerekmektedir. Ertelenmiş vergi varlığı tam olarak benzer olmasa bile peşin ödenen vergi gibi olduğu kabul edilebilir. Peşin ödenen vergiler ileriki dönemde oluşan vergi yükümlülüğünden mahsup edilebiliyorsa, geçici farkların kalkması durumunda ertelenmiş vergi varlığı ileriki dönemlerde vergi yükümlülüğünü azaltacaktır. Temel amacı cari dönemde mali kar hesaplanırken ticari kardan indirilemeyecek olan geçici farkların sonraki dönemlere taşınması ile cari dönem içerisinde

fazladan ödenmiş olan vergi tutarının geri kazanılmasını sağlamaktır. İşletmenin gelecek dönemler içerisinde ödeyecek olduğu vergi tutarını azaltabileceğinden ertelenmiş vergi varlığı finansal durum tablosunun duran varlıklar kısmı altında raporlanır (Karakaya ve Sevim, 2016: 258-259).

Ertelenmiş vergi varlığının oluşmasının anlaşılması sağlamak için aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

**Tablo 3: Ertelenmiş Vergi Varlığı**

| | | |
|---|---|---|
| **Aktif Kalemlerde** | Vergi > TMS | Ertelenmiş Vergi Varlığı |
| **Pasif Kalemlerde** | Vergi< TMS | Ertelenmiş Vergi Varlığı |
| **Gider Kalemlerinde** | Vergi < TMS | Ertelenmiş Vergi Varlığı |
| **Gelir Kalemlerinde** | Vergi > TMS | Ertelenmiş Vergi Varlığı |

**Kaynak:** Karakaya ve Sevim, 2016: 259

Ertelenmiş vergi varlığı her dönem değerlemeye tabi tutulur. Ertelenmiş vergi varlığının tamamının veya bir kısmının kullanılmasını sağlayacak mali kar elde edilmemiş ise ertelenmiş vergi varlıkları için değer düşüklüğü karşılığı ayrılmalıdır. İleriki dönemlerde ertelenmiş vergi varlığını kullanabilecek kadar mali kar elde edilmesi durumunda önceden ayrılmış olan değer düşüklüğü karşılıkları iptal edilerek dönem kar veya zararına yansıtılır (Gücenme ve Arsoy, 2007: 8).

#### 1.3.2.2. Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü

Ertelenmiş vergi yükümlülüğü, cari dönemde mali karı azaltacak geçici farkların değerlemeye alınması ile vergi yükümlülüğünü sonraki döneme aktarılmasıdır. Böylece mali karı arttıracak olan işlemler geçici farkların kullanılmasıyla birlikte ileriki dönemlere taşınmış olur. İşletme cari dönemde yükleneceği vergi borcunu ileriki dönemlere aktarmış olmaktadır. Bu yüzden ertelenmiş vergi yükümlülüğü finansal durum tablosunda uzun vadeli yabancı kaynaklar kısmı altında raporlanmaktadır. Çalışma mantığı ise tamamen birbirini karşılamasa bile ödenecek vergiler gibi işlediği kabul edilebilir (Karakaya ve Sevim, 2016: 259-260).

Ertelenmiş vergi varlığının tersine ertelenmiş vergi yükümlülüğü, vergilendirilebilir geçici farklılıkların cari dönem vergi oranı ile çarpılması sonucu oluşur. Aşağıdaki gibi formüle edilebilir.

**Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü = Vergilendirilebilir Geçici Farklar x Vergi Oranı**

Ertelenmiş vergi yükümlülüğünün oluşması durumunun anlaşılması sağlamak için aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

**Tablo 4: Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü**

| | | |
|---|---|---|
| **Aktif Kalemlerde** | Vergi < TMS | Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü |
| **Pasif Kalemlerde** | Vergi > TMS | Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü |
| **Gider Kalemlerinde** | Vergi > TMS | Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü |
| **Gelir Kalemlerinde** | Vergi < TMS | Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü |

**Kaynak:** Karakaya ve Sevim, 2016: 260

Ertelenmiş vergi yükümlülüğünün oluşabilmesi için dönem içerisinde ticari kara dahil edilen bazı gelirlerin ileriki dönemlerde mali kara dahil edilmesi veya dönem içerisinde mali kardan indirilen bazı gelirlerin ileriki dönemlerde ticari kardan indirilmesi gerekmektedir (Karakaya ve Sevim, 2016: 260).

Ertelenmiş vergi varlığı ve ertelenmiş vergi yükümlülüğünün anlaşılmasını sağlamak için bir diyagram oluşturulmuştur.

**Şekil 2: Ertelenmiş Vergi Akış Diyagramı**

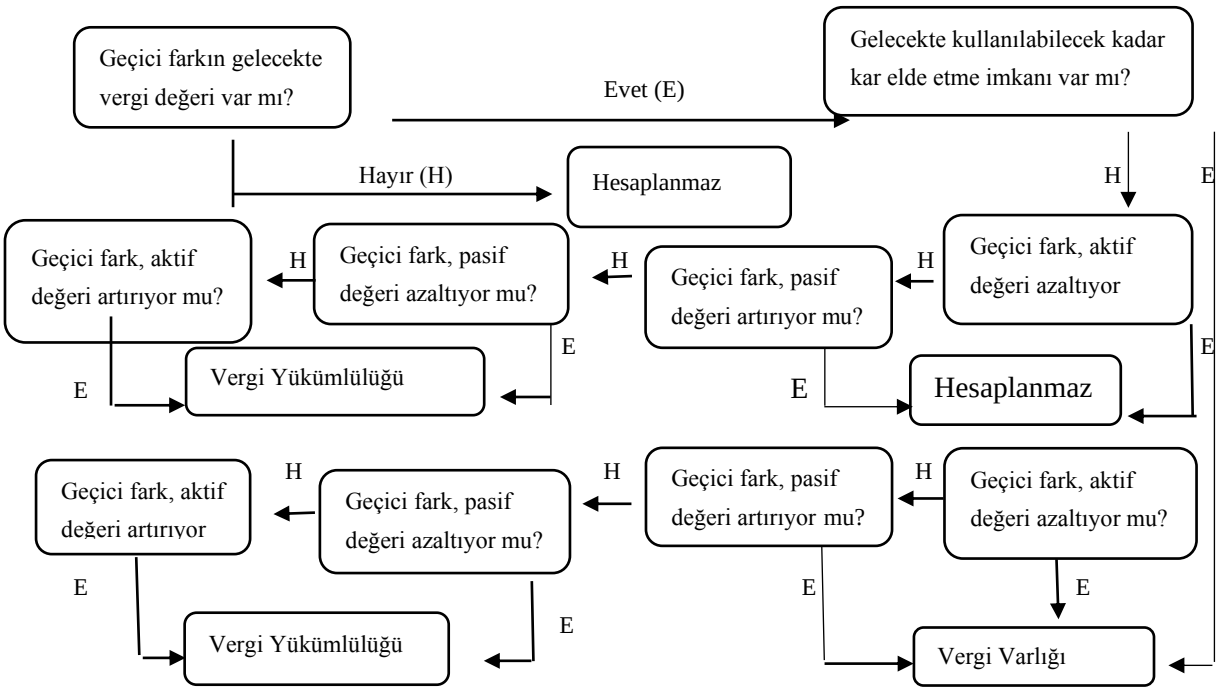


**Kaynak:** Eflatun, 2012

Yukarıda gösterilmekte olan şekle göre geçici farkın gelecekte herhangi bir vergi değeri olmaması durumunda ertelenmiş vergi etkisi hesaplanmaz. Geçici fark gelecekte kullanılabilecek kadar kal elde etme beklentisi olmaması durumunda eğer geçici fark aktif değeri azaltıyor veya pasif değeri arttırıyorsa hesaplanmaz iken geçici fark aktif değeri arttırıyor veya pasif değeri azaltıyorsa ertelenmiş vergi yükümlülüğü hesaplanır. Geçici fark ileride kullanılabilecek bir kar beklentisi olması durumunda; aktif değeri azaltıyor veya pasif değeri arttırıyorsa ertelenmiş vergi varlığı, geçici fark aktif değeri arttırıyorsa veya pasif değeri azaltıyorsa ertelenmiş vergi yükümlülüğü meydana gelmektedir.

### 1.4. Ertelenmiş Verginin Muhasebeleştirilmesi

Gelir Vergileri Standardı, ertelenmiş verginin muhasebeleştirilmesi kapsamında iki düzenlemeye yer vermektedir. Bunlardan birincisi ertelenmiş vergi geliri/giderini esas alarak dönem vergi gelir/giderini hesaplamaktır. İkincisi ise ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğü tutarlarının finansal durum tablosunda gösterilmesini sağlamaktır (Cavlak ve Cebeci, 2017: 51).

Ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğü ileriki dönemlerde indirilebilecek veya vergilendirilebilecek tutarlar olduklarından dolayı Tekdüzen Hesap Planı (TDHP) çerçevesince en uygun hesap gruplarının 28-48 no'lu hesap grupları olduğu görülmektedir (Köse ve Ferhatoğlu 2009: 57). TDHP'nında ertelenmiş vergi varlıkları duran varlıklar altında yer almaktadır, ertelenmiş vergi yükümlülüğü ise uzun vadeli yabancı kaynaklar altında yer almaktadır.

#### 1.4.1. Ertelenmiş Verginin Muhasebeleştirilmesinde Kullanılan Hesaplar

Tekdüzen hesap planı gelişen finansal raporlama sistemi ile birlikte eksik kalmaya başlamıştır. Örneğin bazı muhasebe kayıtlarında tekdüzen ortadan kalmakta olup ilgili hesap grubunun altında duruma en uygun olunabileceği şekilde hesaplar oluşturulup bu eksiklikler işletmeler tarafından giderilmeye çalışılmaktadır. Bu gibi durumların ortadan kalkmasını sağlamak amacıyla TMS'lere uygun hesap planları oluşturulup varlık ve kaynakların muhasebeleştirilmesi aşamasında tekdüzenin sağlanması ve karışıklıkların önlenmesi amaçlanmaktadır.

Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı (2018), bilanço usulünde defter tutan teşebbüs ve işletmelerin finansal durum ve faaliyet sonuçlarını güvenilir bir biçimde raporlamasında yol gösterici olarak muhasebeleştirilme esaslarını uygulamada tekdüzenin sağlanması ve denetimin kolaylaştırılması amacı ile oluşturulmuştur. Ertelenmiş verginin muhasebeleştirilmesinde kullanılan hesaplar, ileriki dönemler için bir kaynak niteliği sunduğundan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı (2018) çerçevesince ele alınmıştır.

289 Ertelenmiş Vergi Varlığı
370 Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılıkları

489 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
690 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı veya Zararı
691 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Yasal Vergi Gideri (-)
692 Sürdürülen Faaliyetler Ertelenmiş Vergi Gelir – Gider Etkisi ±
693 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Net Karı veya Zararı

Aşağıda söz konusu hesaplar ile ilgili özet niteliğinde açıklamalara yer verilmiştir.

***289 Ertelenmiş Vergi Varlığı:*** İşletmelerin ertelenmiş vergi tutarını hesaplamaları durumunda indirilebilir geçici farklar, gelecek dönemlere devreden kullanılmamış mali zararlar ve gelecek dönemlere devreden kullanılmamış vergi avantajları dolayısıyla gelecek dönemlerde geri kazanılacak gelir üzerinden alınan vergi tutarlarının izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi, geçmiş dönemle karşılaştırıldığında ortaya çıkan değişimler esas alınarak kalan düzeltilir. Hesap içerisinde herhangi bir artış tespit edildiğinde borç kaydedilirken vergi varlığına neden olan ertelenmiş vergi gelir etkisi 692 Sürdürülen Faaliyetler Ertelenmiş Vergi Gelir – Gider Etkisi Hesabına alacak olarak kaydedilir. Ertelenmiş vergi varlığında bir azalış meydana gelirse tam tersi şekilde kayıt yapılır.

***370 Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılıkları:*** Dönem karı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisi, diğer vergi ve kesintiler ile benzeri diğer yükümlülükler için ayrılan karşılıkların izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi, kurumlar vergisi ve diğer yasal yükümlülükler 691 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Yasal Vergi Gideri (-) Hesabının borcu karşılığında alacak kaydedilir.

***489 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü:*** İşletmeleri vergi tutarını hesaplamaları durumunda, vergiye tabii geçici farklar dolayısıyla gelecek dönemlerde ödenecek olan gelir üzerinden alınan vergi tutarlarının izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi, geçmiş dönemle karşılaştırıldığında ertelenmiş vergi yükümlülüğünde meydana gelen değişimler esas alınarak düzenlenir. Artış meydana geldiğinde bu hesaba alacak kaydedilir. Vergi yükümlülüğüne neden olan ertelenmiş vergi gider etkisi 692 Sürdürülen Faaliyetler Ertelenmiş Vergi Gelir – Gider Etkisi Hesabına borç kaydedilir. Ertelenmiş vergi yükümlülüğünde meydana gelen azalışlar tam tersi şekilde kayıt olunur.

***690 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı veya Zararı:*** İşletmenin devam eden faaliyetlerinden dönemde meydana çıkan kar veya zararın izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi, sürdürülen faaliyetlerden gelirler hesabın alacağına giderler ise hesabı borcuna kaydedilir. 691 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı Yasal Vergi Gideri (-) ve 692 Sürdürülen Faaliyetler Ertelenmiş Vergi Gelir – Gider Etkisi hesaplarıyla birlikte 693 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Net Karı veya Zararı Hesabına aktarılır.

***691 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı Yasal Vergi Gideri (-):*** Sürdürülen faaliyetlere ilişkin mali kar üzerinden ilgili mevzuat hükümlerine göre hesaplanan döneme ait vergi ve diğer yasal yükümlülüklerin izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi, vergi ve diğer yasal yükümlülükler hesabın borcuna 370 Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılıkları Hesabının alacağına kaydedilir. Dönem sonunda 690 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı veya Zararı Hesabı ve 692 Sürdürülen Faaliyetler Ertelenmiş Vergi Gelir – Gider Etkisi **(±)** hesaplarıyla birlikte 693 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Net Karı veya Zararı Hesabına aktarılarak kapatılır.

***692 Sürdürülen Faaliyetler Ertelenmiş Vergi Gelir Gider Etkisi (±):*** Özkaynaklara yansıtılan işlem ve olaylardan kaynaklanan ertelenmiş vergi etkileri hariç sürdürülen faaliyetler nedeniyle ortaya çıkan ertelenmiş vergi etkilerinin izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi, ortaya çıkan ertelenmiş vergi yükümlülüğü ile ertelenmiş vergi yükümlülüğünde dönemde meydana gelen azalışlar 489 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü Hesabının karşılığında doğrudan bu hesaba kaydedilir. Aynı şekilde ertelenmiş vergi varlıkları ile ertelenmiş vergi varlığında dönemde meydana gelen azalışlar 289 Ertelenmiş Vergi Varlığı Hesabının karşılığında bu hesaba aktarılır. Dönem sonunda hesabın kalanı 690 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı veya Zararı Hesabı ve 691 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı Yasal Vergi Gideri (-) Hesabı ile birlikte 693 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Net Karı veya Zararı Hesabına aktarılarak kapatılır.

***693 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Net Karı veya Zararı:*** İşletmenin devam eden faaliyetlerinden ortaya çıkan dönem karından veya zararından, bunlara ilişkin yasal vergi giderleri ile ertelenmiş vergi etkilerinin indirilmesi sonucu hesaplanan net kar veya zararın izlenmesinde kullanılır.

İşleyişi, 690 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı veya Zararı Hesabı, 691Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı Yasal Vergi Gideri (-) Hesabı ve 692 Sürdürülen Faaliyetler Ertelenmiş Vergi Gelir – Gider Etkisi **(±)** Hesabının karşılıklı olarak kapatılması sonucunda bulunan fark bu hesaba kaydedilir. Sürdürülen faaliyetler ile ilgili vergi sonrası kar bu hesabın alacağına, zarar ise borcuna yazılır. Alacak ya da borç bakiyesinde yer alan hesaplar 699 Dönem Net Karı veya Zararı hesabına aktarılarak hesap kapatılır.

### 1.4.2. Ertelenmiş Vergi Varlığı Oluşturan İşlemler

İşletmelerin faaliyetleri sonucunda değerleme ölçütleri ile dönemsellik ilkesi kapsamında oluşan geçici farklardan ertelenmiş vergi varlığına sebep olan hesaplar aşağıda tek tek maddeler halinde incelenmiştir.

#### *a- Kıdem Tazminatı Karşılıklarından Oluşan Ertelenmiş Vergi Varlığı*

İş Kanunu'na göre kıdem tazminatı işçinin işten çıkarılması durumunda işçiye işletmedeki kıdemi ile orantılı olarak ödenmesi gereken tazminat tutarıdır (Antepli, 2016: 19). 4857 sayılı İş Kanunu'nun 14. Maddesi çalışanların hangi durumlar çerçevesince kıdem tazminatı alabileceklerini belirtmektedir. Bu sebepler aşağıda belirtilmiştir (Pamukçu ve Pamukçu, 2011: 61).

- 4857 sayılı İş Kanunu'na tabi olma ve işçi statüsünde yer almak.
- En az bir yıl çalışılmış olunması.
- İş sözleşmesinin işveren tarafından işten çıkarılma, işçi tarafından haklı sebepler gösterilerek işten ayrılma, askerlik hizmeti, emekliliği gelmeden işten çıkma, kadın işçinin evlenmesi ve işçinin ölümü gibi nedenlerden dolayı sona ermesidir.

TMS açısından bakıldığında Türkiye Muhasebe Standardı – 19: Çalışanlara Sağlanan Faydalar (TMS-19) kıdem tazminatını işçilere çalışma dönemi sonrasında sağlanan faydalar arasında yer almakta işçinin işten çıkarılması durumunda ödenecek olan bir tazminat olarak değerlendirmeyip çalışılan hizmet süresine bağlı olarak hesaplanması münasebetiyle işçinin emeğinin karşılığı olarak değerlendirilmektedir (Aygün ve Kaya, 2013: 157).

Kıdem tazminatı karşılığı vergi mevzuatına göre ödemesi gerçekleştirilmediği takdirde kanunen kabul edilmeyen gider olarak kabul edilmektedir. Muhasebe standartları ise kıdem tazminatını bir yılı doldurmuş tüm işçiler için ayrılmasını zorunlu kılmıştır (Zeren, 2013: 56). Örnek vermek gerekirse bir işçiye yıllık 1.500,- TL kıdem tazminatı ayrılmıştır. Karşılığın muhasebe değeri 1.500,- TL iken vergi mevzuatına göre ödemesi gerçekleştirilmediğinden dolayı vergi değeri sıfır olarak kabul edilmektedir. Bu durum kapsamında 1.500,- TL indirilebilir geçici fark ortaya çıkmış olur.

Aşağıda kıdem tazminatının muhasebeleştirilmesi yönelik Pehlivan ve Gerekan (2013: 109)'ın çalışmasından uyarlanmış bir örnek verilmiştir.

**Örnek 1:** "E" İşletmesi 2021 yılında çalıştırmış olduğu işçi Ali Ç. için 10.000,-TL kıdem tazminatı karşılığı ayırmıştır. Kıdem tazminatı karşılığı ayırılmasından önce muhasebe karı 40.000,-TL'dir. İşletmede sürekli fark yoktur.

| | Muhasebe Standartları | Vergi Mevzuatı |
|---|---|---|
| Kıdem Tazminatı ve Vergi Öncesi Kar | 40.000,- TL | 40.000,- TL |
| Kıdem Tazminatı (indirilebilir Geçiçi Fark | 10.000,- TL | - |
| Muhasebe Karı/ Vergiye Esas Değer | 30.000,-TL | 40.000,- TL |

Dönem Vergi Borcu (40.000 x %20) = 8.000,-TL
Ertelenmiş Vergi Varlığı (10.000 x %20) = 2.000,- TL

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HESABI | | 10.000,- | |
| | 472 KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI H. | | 10.000,- |
| 2021 yılı için hesaplanan kıdem tazminatı | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI HESABI | | 2.000,- | |
| | 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 2.000,- |
| Kıdem tazminatı için ertelenmiş vergi hesaplanması (10.000x %20= 2.000,- TL) | | | |

***b- Amortisman Uygulamalarından Dolayı Ertelenmiş Vergi Varlığı***

Maddi duran varlıklar işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere satın alınan, bir yıldan fazla kullanımı planlanan ve bir yıl içinde satışı düşünülmeyen varlıklardır. Bu varlıklar zamanla aşınıp, yıpranıp ve teknolojik gelişmeler çerçevesince kullanışlılığını yitirebilir. Maddi duran varlılardaki bu değer azalışları zamanla gider olarak gösterilerek varlığın gerçek değeri bulunmaya çalışılır. Bu işlemlere amortisman adı verilir (Kaya ve Atasel, 2017: 158).

Türkiye Muhasebe Standardı -16: Maddi Duran Varlıklar (TMS-16) kapsamında herhangi bir duran varlığın amortismana tabii olan tutarı varlığın yararlı ömrü boyunca düzenli olarak dağıtılır ve bir varlığın amortismana tabii tutulması varlık kullanılabilir olduğunda başlar. Bir maddi duran varlık satış amaçlı elde tutulan varlık olarak sınıflandırıldığında artık o varlık için amortisman ayrılmaz. Satışından vazgeçilir ise tekrardan amortisman uygulanmasına devam edilir.

TMS-16'da amortisman ayırma yöntemleri üretim miktarı yöntemi, azalan bakiyeler yöntemi ve doğrusal amortisman yöntemi olmak üzere üç tanedir. Doğrusal amortisman yönteminde varlığın kalıntı değeri değişmedikçe amortisman gideri faydalı ömrü boyunca sabit olarak yazılır. Azalan bakiyeler yönteminde varlığın amortisman gideri faydalı ömrü boyunca azalır. Üretim miktarı yönteminde kullanım veya üretim miktarı üzerinden amortisman ayrılır.

VUK kapsamında ise amortisman ayırma yöntemleri normal amortisman yöntemi, azalan bakiyeler yöntemi, fevkalade amortisman yöntemi ve madenlerde amortisman üretim miktarı yöntemi olmak üzere dört tanedir. Normal amortisman ve azalan bakiyeler yöntemleri TMS-16'daki yöntemleriyle aynı özellik gösterir. Madenlerde amortisman üretim miktarı yöntemi gibi uygulanır. Fevkalade amortisman yöntemi ise afetler gibi veya kıymetleri düşerek kullanılamaz hale gelen varlıklar için kullanılır.

Amortisman uygulamasında yararlı ömrün tespitinde muhasebe standartları bu süreyi işletmenin inisiyatifine bırakmışken vergi kanunları Maliye Bakanlığınca belirlenen faydalı ömür üzerinden hesaplanmaktadır. Muhasebe standartlarının amortisman yöntemi gerekli şartlarda değiştirilebilir iken VUK çerçevesince normal amortisman yöntemini tercih eden işletmeler azalan bakiyeler yöntemine geçemez iken azalan bakiyeler yöntemini tercih eden işletmeler normal yönteme geçebilmektedir (Kaya ve Atasel, 2017: 147). Bu gibi durumlar ele alındığında karın hesaplanması kısmında amortisman tutarının tespitinde geçici farklılıklar olabilmektedir. Bu kısımda indirilebilir geçici farka sebep olan bir amortisman ayırma işlemine örnek verilecek olup ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşturan amortisman işlemi çalışmanın ilerleyen kısımlarında incelenecektir.

**Örnek 2: "**E" İşletmesi faaliyetlerinde kullanmak üzere 08.06.2021 tarihinde 50.000,- TL tutarında bir makine satın almıştır. İşletme, makinenin faydalı ömrünü 5 yıl olarak belirlemiş ve normal amortisman yöntemine göre amortisman tutarı hesaplayacaktır. Vergi oranı %20'dir. İşletmenin amortisman gideri gösterilmeden önceki vergi öncesi karı 100.000,- TL'dir. Hazine ve Maliye Bakanlığının yayınladığı listede makinenin faydalı ömrü 10 yıl olarak belirtilmiştir.

Yıllık amortisman tutarları:
TMS açısından: 50.000 x %20 = 10.000,- TL
VUK açısından: 50.000 x %10 = 5.000,- TL
İndirilebilir Geçici Fark: 10.000 – 5.000 = 5.000,- TL
Ertelenmiş Vergi Varlığı: 5.000 x %20 = 1.000,- TL

| | Ticari Kar | Mali Kar |
|---|---|---|
| Amortisman Gideri Öncesi Kar | 100.000,- TL | 100.000,- TL |
| Amortisman Gideri | 10.000,- TL | 5.000,- TL |
| Vergi Öncesi Kar | 90.000,- TL | 95.000,- TL |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HESABI | | 10.000,- | |
| | 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HESABI | | 10.000,- |
| Makine için hesaplanan 2021 yılı amortisman tutarı | | | |

| 31.12.2021 | | |
|---|---|---|
| 289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI HESABI | 1.000,- | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 1.000,- |
| Amortisman için ertelenmiş vergi hesaplanması (5.000x %20= 1.000,- TL) | | |

***c- Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Dolayısıyla Oluşan Ertelenmiş Vergi Varlığı***

Şüpheli ticari alacaklar işletmenin elinde bulundurmuş olduğu alacak senetlerinden bazılarının tahsil etme durumunun şüpheli olduğu zamanlarda aktarmış oldukları hesaptır. Dönem sonunda şüpheli alacaklar için muhasebe standartları ihtiyatlılık kavramı gereğince icra ya da davalık olup olmadığına bakılmaksızın karşılık ayrılmasını ve finansal tablolarda gösterilmesini belirtmiştir.

VUK'da bir alacağın şüpheli alacak olarak belirlenmesi koşulları aşağıdaki gibi belirtilmiştir (VUK, 2018: madde 323).

- Alacağın dava veya icra safhasında bulunulması.
- Yapılan protestoya veya yazı yoluyla bir kereden fazla alacağın borçludan istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş olan dava ve icra takibini gerektirmeyecek derecede küçük alacaklar.

VUK 323. madde uyarınca yukarıda belirtilmiş olan koşulları sağlamayan şüpheli ticari alacak karşılığı ayırılması kanunen kabul edilmeyen giderdir. Bu kapsamda ticari kar ile mali kar arasında indirilebilir geçici fark ortaya çıkmaktadır.

**Örnek 3:** "E" İşletmesi vadesi 09.06.2021 tarihinde dolan 20.000,- TL değerindeki alacağının müşterisinin ekonomik kriz nedeniyle borcunu ödeyemeyeceği büyük bir olasılık taşımaktadır. Alacak senedinin vadesinin gelmemiş olması sebebiyle herhangi bir hukuki yola başvurulmamıştır. İşletme dönem sonunda bu alacağın tahsilinin şüpheli olması sebebiyle karşılık ayırmıştır. Vergi oranı %20 alınacaktır.

| 31.12.2021 | | |
|---|---|---|
| 128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR HESABI | 20.000,- | |
| 121 ALACAK SENETLERİ HESABI | | 20.000,- |
| Alacağın şüpheli hale gelmesi | | |

| 31.12.2021 | | |
|---|---|---|
| 654 KARŞILIK GİDERLERİ HESABI | 20.000,- | |
| 129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR H. | | 20.000,- |
| Şüpheli ticari alacağa karşılık ayrılması | | |

| 31.12.2021 | | |
|---|---|---|
| 289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI HESABI | 4.000,- | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 4.000,- |
| Şüpheli ticari alacak için ertelenmiş vergi hesaplanması | | |

Vadesi gelmeyen alacağın şüpheli hale gelmesi olasılığına göre karşılık ayırılmış olması VUK 323. Maddesine göre kanunen kabul edilmemektedir. Bu durumda muhasebe standartlarına uygun olarak karşılık ayırılması ticari kar ile mali kar arasında 20.000,- TL'lik bir fark meydana getirmektedir. Bu meydana gelen fark vade günü gelip de borçlunun ödememesi halinde dava ve icra yoluna başvurulması halinde ortadan kalkacak olmasından ötürü geçici fark olarak kabul edilir. Giderler için kayıtlı değerin (20.000,-TL) vergi değerinden (0,-TL) fazla olması halinde indirilebilir geçici fark meydana gelir ve ertelenmiş vergi varlığı hesaplanarak muhasebeleştirilir.

### *d- Stok Değer Düşüklüğü Dolayısıyla Oluşan Ertelenmiş Vergi Varlığı*

İşletmeler, ellerinde bulundurmuş oldukları stokları belli koşullar dahilinde yeniden değerleyebilmektedir. Bu değerleme işletmenin takdirine bağlıdır. Stoklar zamanla çeşitli nedenlerden dolayı değer kaybına uğrayabilir; teknolojik gelişmeler, sezonluk ürünler gibi sebepler örnek olarak gösterilebilir.

Muhasebe standartları stoklarda oluşan değer kaybını ihtiyatlılık ilkesi gereğince işletmelerin takdirine bağlı olarak karşılık ayırılabileceğini belirtmiştir. Vergi mevzuatınca herhangi bir satış işlemi gerçekleşmediğinden ya da herhangi bir yetkili komisyon tarafınca değerlendirilmediğinden stoklarda meydana gelen herhangi bir değer düşüklüğü kanunen kabul edilmeyecektir. Bu durum kanunen kabul edilmeyen gider olarak değerlendirilip ticari kar ile mali kar arasında indirilebilir geçici farkı oluşturup ertelenmiş vergi varlığının finansal tablolarda gösterilmesine neden olmaktadır.

**Örnek 4:** "E" İşletmesi 31.12.2021 tarihinde elinde bulundurmuş olduğu 100.000,- TL'lik stoklarının, ürünün yeni bir versiyonunun çıkması sebebiyle değer düşüklüğüne uğradığını tespit etmiştir. Yapılan pazar araştırması sonucunda stokların değerinin 90.000,- TL olduğu hesaplanmıştır. İşletme stoklarda meydana gelen değer düşüklüğü için dönem sonunda karşılık ayırmıştır. Vergi oranı %20 olarak alınacaktır.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 157 DİĞER STOKLAR HESABI | | 100.000,- | |
| | 153 TİCARİ MALLAR HESABI | | 100.000,- |
| Stok değer düşüklüğü | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 626 STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIK GİDERLERİ HESABI | | 10.000,- | |
| | 158 STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HESABI | | 10.000,- |
| Değeri düşen stok içim karşılık ayırılması | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI HESABI | | 2.000,- | |
| | 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 2.000,- |
| Stok değer düşüklüğü için ertelenmiş verginin hesaplanması<br>10.000x %20= 2.000,- TL | | | |

***e- Araştırma Giderleri Dolayısıyla Oluşan Ertelenmiş Vergi Varlığı***

TMS-12 araştırma giderleri için dönem muhasebe karı hesabında gider olarak alınabileceği ancak vergi mevzuatına göre vergiye esas karın tespitinde daha sonraki bir dönemde gider olarak indirilmesi gerçekleşebilir. Araştırma giderlerinin vergi mevzuatınca gelecek dönemlerde gider olarak yazılmasına izin verdiği tutar olan vergiye esas değeri ile defter değeri arasındaki fark indirilebilir geçici fark olup ertelenmiş vergi varlığını oluşturmaktadır (TMS-12,2019: madde 26).

***f- Geçmiş Yıl Mali Zararları Dolayısıyla Oluşan Ertelenmiş Vergi Varlığı***

Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) 9. maddesine göre her dönem raporlanması şartı ile geçmiş yıl mali zararları beş yılı geçmemek şartı ile vergi matrahından düşülebilir.

TMS-12 kapsamında geçmiş yıl mali zararları işletmenin mali zararının olması ileriki dönemlerde yeterli derecede vergilendirilebilir gelirinin olamayabileceğini işaretidir. Bu nedenle işletme mali zararı veya vergi avantajı üzerinden ayırabileceği vergi varlığının tutarı indirilebilir geçici farkların tutarı ve diğer geçerli güçlü karinelere dayanmak şartıyla, işletmenin bu zarar veya avantajları mahsup edeceği varsayılan vergilendirilebilir gelirin tutarı ile sınırlıdır (TMS-12, 2019: madde 35).

Birikmiş mali zararların ve vergi avantajlarının kullanabilmesinin olanaklı olup olmadığı kriterleri aşağıda belirtilmiştir. (TMS-12, 2019: madde 36):

- Kullanılmamış mali zararları oluşturan koşulların tekrardan meydana gelip gelmeyeceği,
- İşletmenin geçmiş dönelerden birikmiş mali zararlarını ve vergi avantajlarını kullanmak istediği dönemler içerisinde vergiye tabi kar oluşturabilecek vergi planlarının olup olmadığı.
- Aynı vergi idaresi ile ilgili olarak aynı vergi mükellefinin mali zararlarını zamanaşımına uğramadan önce kullanılmasına yetecek tutarda vergilendirilebilir geçici farkların oluşup oluşmayacağı,
- İşletmenin kullanılmamış mali zararlarını zamanaşımına uğramadan önce vergiye tabi kar elde etmesinin mümkün olup olmadığı.

Eğer ileride vergilendirilebilir kar elde edilmesi beklenmiyorsa ertelenmiş vergi varlığı muhasebeleştirilmez.

**Örnek 5:** "E" İşletmesi 31.12.2020 tarihi itibari ile 10.000,- TL zarar etmiştir. İşletme gelecek dönemlerde kar beklentisinde olduğundan dolayı ertelenmiş vergi varlığı hesaplayıp muhasebeleştirmiştir. Vergi oranı %20'dir.

| 01.01.2021 | | |
|---|---|---|
| 580 GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI HESABI | 10.000,- | |
| 591 DÖNEM NET ZARARI HESABI | | 10.000,- |
| Dönem zararın geçmiş yıl zararına aktarılması | | |

| 01.01.2021 | | |
|---|---|---|
| 289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI HESABI | 2.000,- | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 2.000,- |
| Zarara ilişkin ertelenmiş vergi hesaplanması (10.000x %20= 2.000,- TL) | | |

### *g- Varlıklarda Yeniden Değerleme Dolayısıyla Oluşan Ertelenmiş Vergi Varlığı*

İşletme pazar koşullarını göz önüne alarak bazı dönemlerde elinde bulundurmuş olduğu varlıkları yeniden değerlemeye tabii tutar. Muhasebe standartları çerçevesince piyasa koşullarına bağlı bir şekilde yeniden değerleme yapılması uygun bulunmaktadır. Vergi mevzuatı ise varlığın elden çıkarılması durumunda veya herhangi bir komisyon tarafından değerlenmediği sürece yeniden değerlenen varlığın değerini kabul etmemektedir. Bu durum geçici farka neden olmaktadır. Eğer bu farkta vergi değeri muhasebe değerini aşıyor ise indirilebilir geçici fark ortaya çıkar, işletme bu durumda ertelenmiş vergi varlığı muhasebeleştirir.

**Örnek 6:** "E" İşletmesi elinde bulundurmuş olduğu 100.000,- TL değerindeki makineyi 31.12.2021 tarihi itibari ile yeniden değerlemeye tabii tutmuştur. Yapılan yeniden değerleme sonucunda makinenin gerçeğe uygun değeri 80.000,- TL olarak hesaplanmıştır. Aradaki 20.000,- TL'lik fark indirilebilecek geçici fark oluşturduğundan ötürü işletme bu değer düşüklüğü için ertelenmiş vergi varlığı muhasebeleştirmiştir. Geçmiş dönemden makine için değer artışı hesaplandığından değer düşüklüğü ilgili hesap kaleminden düşülmüştür. Amortisman dikkate alınmamış olup vergi oranı %20 olarak hesaplanacaktır.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 522 MADDİ DURAN VARLIK YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI HESABI | | 20.000,- | |
| 253 TESİS , MAKİNA VE CİHAZLAR H. | | | 20.000,- |
| Maddi duran varlığın değer kaybı kaydı | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI HESABI | | 4.000,- | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | | 4.000,- |
| Değer düşüklüğüne ilişkin ertelenmiş verginin hesaplanması (20.000x %20= 4.000,- TL) | | | |

***h- Ödenmemiş Sosyal Güvenlik Kesintileri Dolayısıyla Ertelenmiş Vergi Varlığı***

Sosyal güvenlik kesintileri ile ilgili oluşan geçici farklar muhasebe standartları ile vergi mevzuatı arasındaki farklı yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Muhasebe yaklaşımları ihtiyatlılık, dönemsellik, tahakkuk esaslarını vergi mevzuatı ise tahsil esasını baz almaktadır. Kesintiler tahakkuk ettiği dönemde gider yazılır ancak vergi mevzuatınca ödendiği dönemde gider olarak ele alınır. Bu arada geçen sürede ortaya çıkan geçici fark indirilebilir geçici farktır (Gökdağ, 2019: 62).

**Örnek 7:** "E" İşletmesi 31.03.2021 tarihinde tahakkuk eden 15.000,- TL tutarındaki sosyal güvenlik kesintisini zamanında ödememiştir. Vergi oranı %20 alınacaktır.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.03.2021 | | | |
| 770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HESABI | | 15.000,- | |
| 361 ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK KESİNTİLERİ HESABI | | | 15.000,- |
| Tahakkuk eden sosyal güvenlik kesintisi kaydı | | | |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 361 ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK KESİNTİLERİ H. | | 15.000,- | |
| 368 VADESİ GEÇMİŞ ERTELENMİŞ VEYA TAKSİTLENDİRİLMİŞ VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER HESABI | | | 15.000,- |
| Ödeme süresi geçmiş SGK kaydı | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI HESABI | | 3.000,- | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | | 3.000,- |
| SGK borcuna ilişkin ertelenmiş vergi hesaplanması (15.000x %20= 3.000,- TL) | | | |

***i- İşletme Birleşmeleri ve Şerefiye Dolayısıyla Ortaya Çıkan Ertelenmiş Vergi Varlığı***

TMS-12 kapsamında işletme birleşmesi devralınan varlıklar ve borçları istisnalar haricinde devir tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile muhasebeleştirir. Elde etme tarihindeki bir borçla ilgili maliyet sonraki bir döneme kadar gider olarak indirilemiyorsa indirilebilir geçici fark ortaya çıkar. Aynı şekilde edinilen bir varlığın değeri vergiye esas değerinden daha az olması durumunda da ertelenmiş vergi varlığı oluşur.

İşletme birleşmesi öncesinde ertelenmiş vergi varlıklarının gerçekleşme olasılığı değişebilir. Örneğin işletme geçmiş yıl zararlarını ileri bir dönemde vergilendirilebilir kar beklentisi içinde olmadığından ertelenmiş vergi varlığı hesaplamaz iken birleşme sonrası vergilendirilebilir kar elde etme olasılığı meydana gelmiş ise geçmiş yıl mali zararlarından ertelenmiş vergi varlığı muhasebeleştirebilir.

TMS-12'ye göre işletme birleşmesi sonucu meydana gelen şerefiyenin defter değerinin vergiye esas değerden az olması durumunda ortaya çıkan fark ertelenmiş vergi varlığına neden olur. Kullanılabilir geçici farklara karşı vergilendirilebilir mali kar kullanılabilir olduğu sürece, şerefiyenin daha önceki muhasebeleştirilmesinden ortaya çıkan ertelenmiş vergi varlığı işletme birleşmesinin bir parçası olarak muhasebeleştirilir (TMS-12, 2019: madde 32).

***i- Hisse Senedi Değer Azalışı Dolayısıyla Ertelenmiş Vergi Varlığı***

Muhasebe standartlarında yer alan ihtiyatlılık kavramı kapsamında işletmeler ellerinde bulundurmuş oldukları hisse senetlerinde dönem sonunda herhangi bir değer azalışı meydana gelmiş ise bu durumu finansal tablolarında gider olarak gösterebilir. Vergi mevzuatı ise hisse senetlerinin satışı gerçekleşmediğinden dönem sonunda meydana gelen hisse senetlerindeki değer azalışını gider olarak

kabul etmez. Bu durumun nedeni ise satış esnasında hisse senedinin gösterilen değer düşüklüğünden daha yüksek bir tutarda satışının gerçekleşebilme ihtimalinin olmasıdır.

**Örnek 8:** "E" İşletmesi 20.06.2021 tarihinde 10.000,- TL değerinde hisse senedi satın almıştır. Dönem sonu itibari ile elinde bulundurmuş olduğu hisse senedinin değerinin 8.000,- TL olduğu tespit edilmiş olup bu değer düşüklüğünü gider olarak kaydetmiştir. Vergi oranı %20 alınacaktır.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 654 KARŞILIK GİDERLERİ HESABI | | 2.000,- | |
| | 119 MENKUL KIYMETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI HESABI | | 2.000,- |
| Hisse senedi değer düşüklüğü karşılığı ayırılması | | | |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI HESABI | | 400,- | |
| | 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 400,- |
| Değer düşüklüğü için ertelenmiş vergi hesaplanması (2.000x %20= 400,- TL) | | | |

### 1.4.3. Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü Oluşturan İşlemler

Ertelenmiş vergi yükümlülükleri vergilendirilebilir geçici farklar nedeniyle ortaya çıkan ileriki dönemlerde ödenmesi gereken vergi tutarıdır. Ertelenmiş vergi yükümlülüğü cari dönem içerisinde değil de gelecek dönemlerde ödenecek bir yükümlülük olduğundan dolayı finansal durum tablosunda uzun vadeli yabancı kaynaklar kısmında yer almaktadır. Aşağıda ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşturan hesapların incelenmesi yapılacaktır. Ertelenmiş vergi varlığı içerisinde anlatılan amortisman, yeniden değerleme gibi hesaplar dolayısıyla oluşan vergilendirilebilir geçici farklar tekrara düşmemek açsından özet bir şekilde tanımlanıp örneklendirilmesi yapılacaktır.

#### *a- Amortisman Dolayısıyla Oluşan Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü*

Amortisman uygulanmasında faydalı ömrün belirlenmesi ya da amortisman oranında vergi mevzuatı ile işletmenin belirlemiş olduğu muhasebe politikaları nedeniyle geçici farklar olabilir. Mali kar açısından hesap amortisman tutarı ticari kar açısından hesaplanan amortisman tutarından fazla ise bu vergilendirilebilir geçici fark meydana getirir. Böylece ertelenmiş vergi yükümlülüğü hesaplanır.

**Örnek 9:** "E" İşletmesi 10.08.2021 tarihinde faaliyetlerinde kullanılmak üzere 100.000,- TL tutarında makine satın alımı gerçekleştirmiştir. İşletme satın aldığı makinenin faydalı ömrünü 10 yıl

olarak belirlemiş olup işletme politikası gereği normal amortisman yöntemine göre amortisman ayıracaktır. Hazine ve Maliye Bakanlığı makinenin faydalı ömrünü 5 yıl olarak belirlenmiştir. Vergi oranı %20 alınacaktır.

**Yıllık amortisman tutarı:**

Ticari kar açısından: 100.000x %10= 10.000,- TL

Mali kar açısından: 100.000x %20= 5.000,- TL

**Vergilendirilebilir geçici fark:** 10.000 – 5.000= 5.000,- TL

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HESABI | | 5.000,- | |
| 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HESABI | | | 5.000,- |
| Amortisman ayırılması | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 1.000,- | |
| 489 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ H. | | | 1.000,- |
| Amortismana ilişkin ertelenmiş vergi hesaplanması (5.000x %20= 1.000,- TL) | | | |

***b- Yenileme Fonu Dolayısıyla Oluşan Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü***

Yenileme fonu, işletmelerde amortismana tabi tutulan kıymetlerin satışından veya hasarı sebebiyle sigorta tarafından alınan tazminattan doğan karın bu iktisadi kıymetin üç yıl içerisinde yenilenmesi için alınan hesaptır. Aşağıda yenileme fonu ayırma şartları belirtilmiştir (Köse ve Antepli, 2009: 44).

- İktisadi kıymetin yenilenmesinin zorunlu olması,
- Söz konusu iktisadi kıymetin yenileme fonuna aktarılan tutar ile aynı nitelikte olması,
- Hasar görmüş veya satılan iktisadi kıymetin amortismana tabi olması gereklidir.

Üç yıl içerisinde kullanılmayan tutar kar veya zarar hesabına aktarılır. Yenileme yapılması durumunda iktisadi kıymetin amortisman bedelinden tahsil edilir. Yenileme fonu geçici vergi matrahı hesabında da kullanılabilir. Yeni iktisadi kıymet alınması halinde yenileme fonuna aktarılan kar, bu iktisadi kıymete ilişkin olarak geçici vergi dönemlerinde ayrılacak olan amortisman tutarlarından mahsup edilir (Köse ve Antepli, 2009: 49).

**Örnek 10:** "E" işletmesi duran varlıkların kayıtlı değeri 20.000,- TL olan taşıtı için bugüne kadar 12.000,-TL amortisman ayırmıştır. İşletme taşıtı yenilemek amacıyla 15.08.2019 tarihinde 13.000,- TL'ye satmıştır. Vergi oranı %20 alınacaktır.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 15.08.2019 | | | |
| 100 KASA HESABI | | 13.000,- | |
| 258 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR HESABI | | 12.000,- | |
| | 254 TAŞITLAR HESABI | | 20.000,- |
| | 679 DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR HESABI | | 5.000,- |
| Araç satış kaydı | | | |
| 15.08.2019 | | | |
| 679 DİĞER OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR HESABI | | 5.000,- | |
| | 549 ÖZEL FONLAR HESABI | | 5.000,- |
| Araç alımı için yenileme fonu ayırılması | | | |
| 31.12.2019 | | | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 1.000,- | |
| | 489 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ H. | | 1.000,- |
| Yenileme fonu için ertelenmiş vergi hesaplanması (5.000x %20= 1.000,- TL) | | | |

***c- Geliştirme Giderleri Dolayısıyla Oluşan Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü***

TMS-12 17 (c) paragrafında geliştirme giderleri muhasebe açısından aktifleştirilip, muhasebe karının tespitinde gelecek dönemlerde amortismana tabi tutulabilir. Vergi mevzuatına göre ise oluştukları dönem içerisinde gider olarak yazılabilir.

Standartta belirtildiği gibi bu durum mali kar ile ticari karın tespitinde vergilendirilebilir geçici fark meydana getirir.

***d- Hisse Senedi Değer Artışı Dolayısıyla Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü***

Muhasebe standartları hisse senetlerinde meydana gelen değişimlerin dönem sonunda yeniden değerlemeye tabi tutulabileceğini belirtmektedir. Dönem sonunda hisse senetlerinin değerinde artış gerçekleşmiş ise işletme bu durumu finansal tablolarda gelir olarak gösterebilir. Vergi mevzuatı ise satış gerçekleşmeden önce yapılacak olan değer artışını gelir olarak kabul etmemektedir. Bu durumda hisse senetlerinde değer artışı söz konusu olmuş ise vergilendirilebilir geçici fark meydana getirir.

**Örnek 11:** "E" İşletmesi 10.06.2021 tarihinde 10.000,-TL değerinde hisse senedini alım satım amacıyla almıştır. 31.12.2021 tarihinde işletme hisse senetlerinin değerlerinin 12.000,- TL olduğunu tespit etmiş ve hisse senetlerini yeniden değerlemiştir. Vergi oranı %20 alınacaktır.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 110 HİSSE SENETLERİ HESABI | | 2.000,- | |
| | 649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR H. | | 2.000,- |
| Hisse senedi değer artışı kaydı | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 400,- | |
| | 489 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ H. | | 400,- |
| Hisse senedi değer artışına ilişkin ertelenmiş vergi hesaplanması (2.000x %20= 400,- TL) | | | |

***e- Faiz Gelirleri Dolayısıyla Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü***

Faiz gelirleri muhasebe standartlarınca dönemsellik ilkesi kapsamında tahakkuk ettiği anda finansal durum tablolarında gösterirler. Vergi mevzuatına göre faiz geliri tahsil edilene kadar vergiye tabi olmayan gelir olarak kabul edilir. İşletmeler için zaman zaman faiz gelirleri tahakkuk ettiği dönem içerisinde tahsil edilemez bu durumda işletme faiz gelirini muhasebeleştirirken vergi mevzuatınca karın hesaplanması kısmında gelir kabul etmediğinden dolayı arada vergilendirilebilir geçici fark ortaya çıkar.

**Örnek 12:** "E" İşletmesi bankada bulunan vadeli hesabına 20.11.2021 tarihinde 2.000,- TL faiz geliri tahakkuk ettiğini öğrenmiştir. Vergi oranı %20 alınacaktır.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 181 GELİR TAHAKKUKLARI HESABI | | 2.000,- | |
| | 642 FAİZ GELİRLERİ HESABI | | 2.000,- |
| Faiz gelir tahakkuk kaydı | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 400,- | |
| | 489 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ H. | | 400,- |
| Faiz gelirine ilişkin ertelenmiş vergi hesaplanması (2.000x %20= 400,- TL) | | | |

***f- İşletme Birleşmesi Dolayısıyla Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü***

İşletme birleşmesi dolayısıyla oluşan ertelenmiş vergi varlığı kısmında belirtilen hususlar çerçevesince varlığın defter değeri artmış ancak vergiye esas değerinde herhangi bir değişiklik olmaması durumunda vergilendirilebilir geçici fark ortaya çıkar. Bu durumda işletme ertelenmiş vergi yükümlülüğü muhasebeleştirir.

### *g- Yeniden Değerleme Dolayısıyla Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü*

İşletme duran varlıklarını belirli dönemlerde yeniden değerlemeye tabi tutarak gerçekte varlığın ederinin ne kadar olduğunu belirlemektedir. Bu yeniden değerleme sırasında duran varlığın defter değerinde bir artış söz konusu olduğunda işletme duran varlığın bugünkü değerini defter değeri olarak yeniden muhasebeleştirir. Vergi mevzuatı malın satış anındaki bedeli üzerinden vergi alınmasını belirttiğinden ötürü işletmenin yeniden değerleme sonucunda artış olarak kaydettiği tutarı vergi mevzuatı kabul etmez. Bu sonuç doğrultusunda arada vergilendirilebilir geçici fark oluşmakta olup işletme ertelenmiş veri yükümlülüğü muhasebeleştirir.

**Örnek 13:** "E" İşletmesi elinde bulundurmuş olduğu 100.000,- TL değerindeki makineyi dönem sonunda yeniden değerlemeye tabi tutmuştur. Yeniden değerleme sonucunda makinenin bugünkü değerinin 110.000,- TL olduğunu tespit etmiştir. Vergi oranı %20 olarak alınacaktır.

| 31.12.2021 | | |
|---|---|---|
| 253 TESİS, MAKİNA VE CİHAZLAR HESABI | 10.000,- | |
| 522 MADDİ DURAN VARLIKLAR YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI HESABI | | 10.000,- |
| Değerleme kaydı | | |

| 31.12.2021 | | |
|---|---|---|
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | 2.000,- | |
| 489 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ H. | | 2.000,- |
| Değer artışı dolayısıyla ertelenmiş vergi hesaplanması (10.000X %20= 2.000,- TL) | | |

### *h- Vadeli Satışlar Dolayısıyla Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü*

TMS-18 Hasılat standartında vadeli satışlarda vade farkı faiz olarak kabul edilmekte ve ertelenmiş gelir olarak kaydedilmektedir. Tahsilat yapıldıktan sonra ertelenmiş gelir faiz geliri olarak kayıt edilir.

Vergi mevzuatına göre ise bir hasılatın gelir olarak kabul edilmesi için tahsil edilmesine ihtiyaç olmadığı, alacak olarak tahakkuk etmesinin gerekli ve yeterli olduğu anlaşılmaktadır. (Hak, 2016: 64).

**Örnek 14:** "E" İşletmesi peşin fiyatı 10.000,-TL olan ürünü 4 ay vadeli olarak 31.11.2021 tarihinde 12.000,- TL'ye satmıştır. Vergi oranı %20 alınacaktır.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.11.2021 | | | |
| 100 KASA HESABI | | 12.000,- | |
| | 600 YURTİÇİ SATIŞLAR HESABI | | 10.000,- |
| | 640 ESAS FAALİYETLERDEN DİĞER GELİR VE KAZANÇLAR HESABI | | 2.000,- |
| Vadeli satış kaydı | | | |
| 31.11.2021 | | | |
| 640 ESAS FAALİYETLERDEN DİĞER GELİR VE KAZANÇLAR HESABI | | 500,- | |
| | 642 FAİZ GELİRLERİ HESABI | | 500,- |
| Faiz tahakkuk kaydı | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 640 ESAS FAALİYETLERDEN DİĞER GELİR VE KAZANÇLAR HESABI | | 500,- | |
| | 642 FAİZ GELİRLERİ HESABI | | 500,- |
| Faiz tahakkuk kaydı | | | |
| 31.12.2021 | | | |
| 692 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR – GİDER ETKİSİ HESABI | | 200,- | |
| | 489 ERTELEMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ HESABI | | 200,- |
| Vadeli satışa ilişkin ertelenmiş vergi hesaplanması (1.000x %20= 200,- TL) | | | |

### 1.5. Ertelenmiş Verginin Finansal Tablolarda Gösterimi

TMS-12 ertelenmiş vergi etkilerinin finansal durum tablosu ve gelir tablosuna yansıtılmasına ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Bu açıklamalara göre geçici farkların vergi etkileri, ertelenmiş vergi geliri veya ertelenmiş vergi gideri olarak gelir tablosunda gösterilmektedir. Ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğü ise finansal durum tablosunda gösterilmektedir.

Ertelenmiş vergi varlıkları ileride kara eklenecek tutar olduklarından finansal durum tablosunun aktifinde duran varlıklar kısmında, ertelenmiş vergi yükümlülükleri ileride ödenecek olan bir borç olduğundan dolayı finansal durum tablosunun pasif kısmında uzun vadeli yükümlülükler altında yer alır.

Ertelenmiş vergi yükümlülüğü ile ertelenmiş vergi varlığı arasındaki olumlu fark ertelenmiş vergi giderini, olumsuz fark ise ertelenmiş vergi gelirini oluşturur ve hesaplanan bu tutarlar dönem vergi karşılığına eklenir veya çıkartılır. (Gücenme ve Arsoy, 2007: 5).

Aşağıda TMS-12 kapsamında ertelenmiş vergi etkilerinin finansal durum tablosu ve gelir tablosunda raporlanmasına yönelik olan düzenlemelere değinilmiştir.

Dönem vergisi ve ertelenmiş vergi gider veya gelir olarak, verginin aşağıdaki koşullarda ortaya çıkmamış olması koşuluyla, dönemin kar veya zararına dahil edilir (TMS-12, 2019: madde 58):

- Bir işlemin veya olayın aynı veya farklı dönemde, kar veya zarar dışında ya diğer kapsamlı gelirde ya da doğrudan özkaynaklarda muhasebeleştirilmiş olması halinde veya
- İşletme birleşmelerinde.

Cari dönem içerisinde ortadan kalkan ertelenmiş vergiler dönemin vergi giderinin unsurudur. Diğer tüm ertelenmiş vergiler ise sonraki dönemlerde ortadan kalkacakları için cari olmayan varlıklar ve yükümlülükler içerisinde gösterilir. (Sevinç, 2003: 116).

Türkiye Finansal Raporlama Standartları bazı kalemlerin diğer kapsamlı gelir ve doğrudan özkaynaklarda muhasebeleştirilmesini gerektirir veya muhasebeleştirilmesine izin verir (TMS-12, 2019: madde 62-62A).

- Yeniden değerleme nedeniyle maddi duran varlıkların defter değerlerinde meydana gelen değişimler.
- Bileşik finansal araçların ilk muhasebeleştirilmelerinde özkaynak kısmı olarak belirlenen tutarlar.
- Dağıtılmamış karların dönem başı bakiyesinde, geçmişe yönelik uygulanan işletmenin muhasebe politikalarındaki bir değişiklik ya da yapılan bir hatanın düzeltilmesi sonucunda düzeltme yapılmış olması.
- İşletmenin finansal tablolarının yurtdışında çevrilmesinde kurlardaki meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan farklar.

Bazı istisnai durumlarda kar veya zarar dışında muhasebeleştirilmiş kalemler ile ilgili olan dönem vergisi ve ertelenmiş vergi tutarlarını belirlemek aşağıdaki durumlarda zorlaşır (TMS-12, 2019):

- Artan oranlı verginin olması halinde vergiye tabi karın içinde yer alan belirli bir kaleme uygulanacak olan vergi oranının tespit edilmesi mümkün değilse;
- Bir işletme özkaynağa borç veya alacak kaydetmiş olduğu bir kalemin tamamı veya bir kısmını önceden muhasebeleştirmiş olduğu ertelenmiş vergi varlığını muhasebeleştirmeye veya önceden tamamını muhasebeleştirmiş olduğu durumda, tamamının değil de sadece bir kısmının muhasebeleştirilmiş olması gerektiğine karar vermiş veya
- Vergi oranında veya vergi düzenlemesinde, özkaynağa gider veya gelir yazılmış ve ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğüne neden olmuş kalemin tamamını veya bir kısmını etkileyen bir değişiklik meydana gelmişse.

Yukarıda belirtilen durumlarda ertelenmiş vergi yürürlükteki kanunlara göre makul olacak bir orantılı dağıtım yöntemiyle veya bulunulan koşullara göre makul olan başka bir yöntemle dağıtılır.

**Tablo 5: Ertelenmiş Vergi Varlıklarının Finansal Durum Tablosunda Gösterimi**

| **Arçelik Anonim Şirketine ait 31.12.2020 Tarihli Finansal Durum Tablosu** | | | |
|---|---|---|---|
| **VARLIKLAR** | **Notlar** | **31.12.2020** | **31.12.2019** |
| **Dönen Varlıklar** | | | |
| Nakit ve Nakit benzerleri | 4 | 12.002.246 | 6.937.060 |
| Ticari alacaklar | | | |
| -İlişkili taraflardan ticari alacaklar | 32 | 103.153 | 29.716 |
| -İlişkili olmayan taraflardan ticari alacaklar | 8 | 12.046.292 | 9.486.129 |
| Türev araçlar | 7 | 27.354 | 2.008 |
| Stoklar | 10 | 7.095.622 | 5.630.251 |
| Peşin Ödenmiş Giderler | 19 | 496.783 | 209.835 |
| Cari dönem vergisiyle ilgili varlıklar | 20 | 143.032 | 141.244 |
| Diğer dönen varlıklar | 22 | 1.146.367 | 746.403 |
| **Toplam Dönen Varlıklar** | | **33.060.849** | **23.182.646** |
| **Duran Varlıklar** | | | |
| Finansal yatırımlar | 5 | 5.614 | 3.009 |
| Ticari alacaklar | | | |
| -İlişkili olmayan taraflardan ticari alacaklar | 8 | 68.225 | 51.543 |
| Özkaynak yöntemiyle değerlenen yatırımlar | 11 | 648.016 | 526.499 |
| Maddi duran varlıklar | 12 | 7.296.568 | 6.041.402 |
| Maddi olmayan duran varlıklar | | | |
| - Şerefiye | 14 | 989.060 | 808.786 |
| - Diğer maddi olmayan duran varlıklar | 13 | 3.563.944 | 2.977.935 |
| Peşin ödenmiş giderler | 19 | 83.484 | 125.390 |
| Ertelenmiş vergi varlıkları | 30 | 833.284 | 1.012.290 |
| **Toplam Duran Varlıklar** | | **13.488.195** | **11.546.854** |
| **Toplam Varlıklar** | | **46.549.044** | **34.729.500** |

**Kaynak:** Arçelik Anonim Şirketi 31.12.2020 konsolide finansal durum tablosu

**Tablo 6: Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğünün Finansal Durum Tablosunda Gösterimi**

| Arçelik Anonim Şirketine ait 31.12.2020 Tarihli Finansal Durum Tablosu | | | |
|---|---|---|---|
| **KAYNAKLAR** | Notlar | 31.12.2020 | 31.12.2019 |
| Kısa vadeli yükümlülükler | | | |
| Kısa vadeli borçlanmalar | 6 | 4.840.622 | 4.032.534 |
| Uzun vadeli borçlanmaların kısa vadeli kısımları | 6 | 5.390.255 | 2.119.221 |
| Ticari borçlar | | | |
| -İlişkili taraflara ticari borçlar | 32 | 995.829 | 605.967 |
| -İlişkili olmayan taraflara ticari borçlar | 8 | 8.649.373 | 4.958.172 |
| Türev araçlar | 7 | 8.266 | 13.509 |
| Çalışanlara sağlanan faydalar kapsamında borçlar | 21 | 492.554 | 468.255 |
| Diğer borçlar | | | |
| -İlişkili taraflara diğer borçlar | 32 | - | 31.655 |
| -ilişkili olmayan taraflara diğer borçlar | 9 | 726.074 | 400.570 |
| Dönem karı vergi yükümlülüğü | 30 | 7.736 | 8.740 |
| Kısa vadeli karşılıklar | | | |
| -Diğer kısa vadeli karşılıklar | 17 | 977.478 | 713.522 |
| Diğer kısa vadeli yükümlülükler | 22 | 1.738.729 | 1.362.780 |
| **Toplam kısa vadeli yükümlülükler** | | **23.826.916** | **14.714.925** |
| **Uzun vadeli yükümlülükler** | | | |
| Uzun vadeli borçlanmalar | 6 | 6.844.348 | 8.803.381 |
| Türev araçlar | 7 | - | 69.097 |
| Uzun vadeli karşılıklar | | | |
| -Çalışanlara sağlanan faydalara ilişkin uzun vadeli karşılıklar | 18 | 419.517 | 344.486 |
| -Diğer uzun vadeli karşılıklar | 17 | 289.640 | 139.281 |
| Ertelenmiş vergi yükümlülüğü | 30 | 563.071 | 575.898 |
| Diğer uzun vadeli yükümlülükler | 22 | 581.706 | 266.463 |
| **Toplam uzun vadeli yükümlülükler** | | **8.698.282** | **10.198.606** |
| **Toplam yükümlülükler** | | **32.525.198** | **24.913.531** |

**Kaynak:** Arçelik Anonim Şirketi 31.12.2020 tarihli konsolide finansal durum tablosu

Arçelik Anonim Şirketi'ne ait finansal durum tablosu incelendiğinde TMS-12 Gelir Vergileri Standardı kapsamında ertelenmiş vergi varlığı ve ertelenmiş vergi yükümlülüğü hesaplandığı görülmektedir. TMS-12'de belirtildiği üzere ertelenmiş vergi varlığı sonraki dönemlerde vergi etkisi meydana getireceğinden Duran Varlıklar kısmının altında gösterilmiştir. Aynı şekilde ertelenmiş vergi yükümlülüğü de sonraki dönemlerde vergi etkisi meydana getireceğinden dolayı Uzun Vadeli Yükümlülükler kısmının altında gösterilmiştir.

### 1.6. Ertelenmiş Vergi Etkisine Yönelik Uygulamalar

Çalışmanın bu kısmında ertelenmiş vergi etkisinin dönem sonunda muhasebeleştirilmesi ve dönem karına olan etkisine yönelik ertelenmiş vergi varlığı veya ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşması durumunda gerçekleştirilecek olan işlemler örnekler aracılığıyla gösterilmiştir. Örneklerin oluşturulmasında Karakaya ve Sevim (2016), çalışmasından yararlanılmıştır. Muhasebe kayıtlarında

kullanılan hesapların isimleri Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı'ndan (2018) alınmıştır.

**Örnek 15:** "E" İşletmesinin 2021 yılında finansal tablolarında yer alan ek bilgiler aşağıdaki gibidir.

1- İşletme alacaklı olduğu 10.000,- TL tutarındaki senedin borçlusu Ali Ç.'nin ekonomik nedenlerden dolayı borcunu ödeyemeyeceği görüşünde olduğundan dönem sonunda bu alacağına yönelik karşılık ayırmış olup alacağın vadesinin gelmemesi sebebiyle herhangi bir dava ve icra yoluna başvurulmamıştır.
2- İşletme kısa dönemli kar elde etmek için elinde bulundurduğu 2.000,- TL tutarındaki hisse senetlerinin değerinin dönem sonunda 1.800,- TL olduğunu tespit etmiştir. Bu değer düşüşü ile ilgili gerekli muhasebe kayıtlarını yapmıştır.
3- İşletme 2021 yılında tahakkuk eden sosyal güvenlik kesintisinin 10.000,- TL'lik kısmını ödememiştir
4- İşletme bankasında bulunan vadeli mevduat hesabına 5.000,-TL faiz geliri tahakkuk etmiş olduğunun haberini almıştır.
5- İşletme üretim için satın almış olduğu makineyi 2021 yılında yeniden değerlemeye tabi tutmuştur. Yapılan değerleme sonucunda kayıtlı değeri 50.000,- TL olan makinenin yeni modelinin çıkmasından dolayı değerinin 42.000,- TL olduğu tespit edilmiştir.
6- İşletme stoklarında bulunan 10.000,- TL değerindeki malzemenin hasar görmesi sonucunda karşılık ayırmıştır. Stoklarda meydana gelen değer düşüklüğü için herhangi bir takdir komisyonuna başvurulmamıştır.
7- İşletme 2021 yılında 60.000,- TL tutarında duran varlık satın alımını gerçekleştirmiştir. Duran varlıkların faydalı ömrü 5 yıl olarak belirlenmesine rağmen T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı duran varlıklara uygulanacak olan amortisman oranını %40 olarak belirlemiştir.
8- İşletmenin dönem karı 150.000,- TL'dir. Kurumlar vergisi oranı %20 olarak belirlenmiştir.

**Açıklamalar**

1- Şüpheli hale gelmiş olan alacak için karşılık ayrılmıştır ancak dava ve icra işlemleri bir sonraki dönemde yapılabileceğinden ayrılan karşılığın vergiye esas değeri sıfırdır. Ayrılan karşılık giderinin muhasebe değeri vergiye esas değerinden büyük olduğundan indirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

   Ertelenmiş vergi varlığı: 10.000 x %20 = 2.000,- TL

2- Hisse senedinde meydana gelen değer düşüklüğü vergi mevzuatına göre gider olarak kabul edilmemektedir. Bu sebepten ötürü muhasebe değerinin vergiye esas değerden az olmasından dolayı (2.000 – 1.800 = 200,- TL) indirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi varlığı: 200 x %20 = 40,-TL

3- Ödenmeyen sosyal güvenlik kesintileri vergi mevzuatına göre gider olarak kabul edilmemektedir. Bu sebepten ötürü geçici fark oluşmaktadır. Pasif tarafta yer alan hesaplar için muhasebe değerinin vergiye esas değerden fazla olması dolayısıyla indirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi varlığı: 10.000 x %20 = 2.000,- TL

4- Tahakkuk eden faiz gelirinin banka hesabına yatırılması bir sonraki döneme kaldığından ötürü vergi mevzuatına göre gelir olarak kabul edilmemektedir. Bu durumda muhasebe değeri vergiye esas değerden fazla olduğundan vergilendirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi yükümlülüğü: 5.000 x %20 = 1.000,- TL

5- İşletmenin yapmış olduğu değerlendirme herhangi bir takdir komisyonu tarafından incelenmediğinden vergi mevzuatına göre makinede meydana gelen değer düşüklüğü kabul edilmemektedir. Bu durumda muhasebe değerinin vergiye esas değerden düşük olması dolayısıyla indirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi varlığı: 8.000 x %20 = 1.600,- TL

6- Stoklarda meydana gelen değer düşüklüğü herhangi bir takdir komisyonundan rapor alınmadığından vergi mevzuatına göre gider olarak kabul edilmemektedir. Bu durum muhasebe değerinin vergiye esas değerinden fazla olmasından dolayı indirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi varlığı: 10.000 x %20 = 2.000,- TL

7- İşletmenin vergi mevzuatına göre kabul edilen amortisman tutarı (60.000 x %40 = 24.000,- TL) işletmenin muhasebe politikası sebebiyle ayırmış olduğu amortisman tutarından (60.000 x %20 = 12.000,- TL) fazla olduğundan geçici fark meydana gelmektedir. Muhasebe değerinin vergiye esas değerden düşük olması sebebiyle vergilendirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi yükümlülüğü: 12.000 x %20 = 2.400,- TL

**Vergi mevzuatına göre kurumlar vergisinin belirlenmesi:**

| İşlemler | Tutar | Açıklama |
|---|---|---|
| Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı | 10.000 | İ.G.F |
| Hisse Senedi Değer Düşüklüğü | 200 | İ.G.F |
| Ödenmeyen SGK Primleri | 10.000 | İ.G.F |
| M.D.V Değer Düşüklüğü Karşılığı | 8.000 | İ.G.F |
| Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı | 10.000 | İ.G.F |
| **Toplam** | **38.200** | |

**İ.G.F:** İndirilebilir geçici fark

| İşlemler | Tutar | Açıklama |
|---|---|---|
| Faiz Geliri | 5.000 | V.G.F |
| Birikmiş Amortisman Gideri | 12.000 | V.G.F |
| **Toplam** | **17.000** | |

**V.G.F:** Vergilendirilebilir geçici fark

**Kurumlar vergisinin hesaplanması**

| | | |
|---|---|---|
| **Dönem Karı** | | **150.000,- TL** |
| Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler | 38.200,-TL | |
| Vergiye Tabi Olmayan Gelirler | (17.000,-TL) | |
| **Mali Kar** | | **171.200,- TL** |
| Hesaplanan Kurumlar Vergisi (171.200 x %20) | | 34.240,- TL |

**Ertelenmiş vergi etkisine göre kurumlar vergisinin hesaplanması:**

| İşlemler | Muhasebe Değeri | Vergiye Esas Değer | Geçici Farklar | | Ertelenmiş Vergi Etkisi | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | İ.G.F | V.G.F | E.V.V | E.V.Y |
| Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı | 10.000 | - | 10.000 | | 2.000 | |
| Hisse Senedi Değer Düşüklüğü | 1.800 | 2.000 | 200 | | 40 | |
| Ödenecek Sosyal Güvenlik Primleri | 10.000 | - | 10.000 | | 2.000 | |
| Faiz Geliri | 5.000 | - | | 5.000 | | 1.000 |
| Tesis, Makine ve Cihazlar | 42.000 | 50.000 | 8.000 | | 1.600 | |
| Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı | 10.000 | - | 10.000 | | 2.000 | |
| Birikmiş Amortismanlar | 12.000 | 24.000 | | 12.000 | | 2.400 |
| **Toplam** | | | **38.200** | **17.000** | **7.640** | **3.400** |

İndirilebilir geçici farklar = 38.200 – 17.000 = 21.200,- TL
Ertelenmiş vergi varlığı = 21.200 %20 = 4.240,- TL

| | |
|---|---|
| Dönem Karı | 150.000,- TL |
| Dönem karına göre kurumlar vergisi 150.000 x %20 = | 30.000,- TL |
| Ertelenmiş vergi varlığı | 4.240,- TL |
| Kurumlar Vergisi | 34.240,- TL |

Muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 691 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI YASAL VERGİ GİDERİ HESABI | | 34.240,- | |
| 370 DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI HESABI | | | 34.240,- |
| 31.12.2021 | | | |
| 289 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI HESABI | | 4.240,- | |
| 691 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI YASAL VERGİ KARŞILIĞI HESABI | | | 4.240,- |
| 31.12.2021 | | | |
| 690 DÖNEM KARI/ZARARI H. | | 150.000,- | |
| 691 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI YASAL VERGİ GİDERİ HESABI | | | 30.000,- |
| 693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI HESABI | | | 120.000,- |

**Örnek 16:** "E" İşletmesinin 2021 yılı finansal durum tablosunda yer alan ek bilgiler aşağıdaki gibidir.

1- İşletme kısa dönemli kazanç elde etmek için elinde bulundurmuş olduğu 10.000,- TL değerinde hisse senetlerinin 31.12.2021 tarihinde değerinin 11.000,- TL olduğunu belirlemiştir.
2- İşletme 31.12.2021 tarihinde bankada bulunan hesabına 2.000,- TL faiz tahakkuk ettiği haberini almıştır.
3- İşletme 2021 yılında toplam 40.000,- TL değerinde demirbaş satın almıştır. İşletme demirbaşların faydalı ömrünü 5 yıl olarak belirlemiştir ancak T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı demirbaşlar için uygulanacak olan amortisman oranını %40 olarak belirtmiştir.
4- İşletme üretim yapmak için elinde bulundurmuş olduğu makineyi yeniden değerlemeye tabi tutmuştur. Yapılan değerleme sonucunda makinenin değerinin ekonomik şartlardan dolayı

42.000,- TL olduğu belirlenmiştir. Makinede meydana gelen değer artışı için herhangi bir komisyondan rapor alınmamıştır.

5- İşletme alıcı Ali Ç.'nin ekonomik sebeplerden dolayı borcunu ödeyemeyeceğini düşündüğünden 21.03.2022 tarihinde vadesi dolacak olan alacağı 5.000,- TL için karşılık ayırmıştır.

6- İşletme deposunda meydana gelen kaza sonucunda elinde bulundurmuş olduğu stokların 4.000,- TL değerindeki kısmının zarar gördüğünü belirlemiştir. Bu meydana gelen değer düşüklüğü için herhangi bir komisyondan rapor alınmamıştır.

7- İşletmenin 2021 yılı dönem karı 150.000,- TL'dir. Kurumlar vergisi oranı %20 olarak belirlenmiştir.

**Açıklamalar**

1- Hisse senetlerinde meydana gelen artışlar işletme hisse senedini satmadığından dolayı vergi mevzuatına göre gelir kabul edilmemektedir. Bu durumda muhasebe değerinin vergiye esas değerinden (11.000 – 10.000 = 1000) az olduğundan dolayı vergilendirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi yükümlülüğü: 1.000 x %20 = 200,- TL

2- Faizin tahakkuk etmiş olması vergi mevzuatına göre gelir olarak kabul edilmemektedir. Faiz ancak işletmenin hesabına yatırıldığında gelir olarak kabul edilmektedir. Bu durumda vergiye esas değer sıfırdır. Muhasebe değerinin vergiye esas değerden fazla olmasından dolayı vergilendirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi yükümlülüğü: 2.000 x %20 = 400,- TL

3- İşletmenin muhasebe politikası doğrultusunda ayırmış olduğu amortisman tutarı (40.000x %20 = 8.000,- TL) bakanlıkça belirlenen amortisman tutarından (40.000 x%40 = 16.000,- TL) az olduğundan arada meydana gelen fark muhasebe değerinin vergiye esas değerden az olmasından ötürü vergilendirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi yükümlülüğü: 8.000 x %20 = 1.600,- TL

4- İşletmenin üretim için kullanmış olduğu makinenin değerinde meydana gelen artış herhangi bir komisyondan rapor alınmamasından dolayı vergi mevzuatına göre gelir kabul edilmemektedir. Bu durumda makinenin muhasebe değeri (42.000,- TL) vergiye esas değerinden (40.000,- TL) fazla olduğundan vergilendirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi yükümlülüğü: 2.000 x %20 = 400,- TL

5- İşletmenin alacağının şüpheli hale gelmesinden dolayı ayırmış olduğu karşılık alacağın vadesinin gelmemiş olmasından dolayı herhangi bir dava veya icra yoluna başvurulmadığından vergi mevzuatına göre gider olarak kabul edilmemektedir. Bu durumda muhasebe değerinin vergiye esas değerden fazla olmasından dolayı indirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi varlığı: 2.000 x %20 = 400,- TL

6- İşletme deposunda meydana gelen kazadan ötürü elinde bulundurmuş olduğu stokların 4.000,- TL'lik kısmının zarar görmüş olduğundan dolayı değer düşüklüğü uygulamıştır. Herhangi bir komisyondan rapor alınmadığı için meydana gelen değer düşüklüğü vergi mevzuatına göre kabul edilmemektedir. Muhasebe değerinin vergiye esas değerden fazla olmasından dolayı indirilebilir geçici fark meydana gelmektedir.

Ertelenmiş vergi varlığı: 4.000 x %20 = 800,- TL

**Vergi Mevzuatına göre kurumlar vergisinin hesaplanması:**

| İşlemler | Tutar | Açıklama |
|---|---|---|
| Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı | 4.000 | İ.G.F |
| Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı | 2.000 | İ.G.F |
| **Toplam** | **6.000** | |

| İşlemler | Tutar | Açıklama |
|---|---|---|
| Hisse Senedi Değer Artışı | 1.000 | V.G.F |
| Faiz Gelirleri | 2.000 | V.G.F |
| Birikmiş Amortismanlar | 8.000 | V.G.F |
| M.D.V Değer Artışı | 2.000 | V.G.F |
| **Toplam** | **13.000** | |

**Kurumlar vergisinin hesaplanması:**

| | | |
|---|---|---|
| **Dönem Karı** | | **150.000,- TL** |
| Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler | 6.000,- TL | |
| Vergiye Tabi Olmayan Gelirler | (13.000,- TL) | |
| **Mali Kar** | | **143.000,- TL** |
| Hesaplanan Kurumlar Vergisi (143.000 x %20 | | 28.600,- TL |

**Ertelenmiş vergi etkisine göre kurumlar vergisinin hesaplanması:**

| İşlemler | Muhasebe Değeri | Vergiye Esas Değer | Geçici Farklar | | Ertelenmiş Vergi Etkisi | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | İ.G.F. | V.G.F | E.V.V | E.V.Y |
| Hisse Senetleri | 11.000 | 10.000 | | 1.000 | | 200 |
| Faiz Gelirleri | 2.000 | - | | 2.000 | | 400 |
| Birikmiş Amortismanlar | 8.000 | 16.000 | | 8.000 | | 1.600 |
| M.D.V Değer Artışları | 2.000 | - | | 2.000 | | 400 |
| Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı | 2.000 | - | 2.000 | | 400 | |
| Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı | 4.000 | - | 4.000 | | 800 | |
| **Toplam** | | | **6.000** | **13.000** | **1.200** | **2.600** |

Vergilendirilebilir Geçici Farklar: 13.000 – 6.000 = 7.000,- TL

Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü: 7.000 x %20 = 1.400,- TL

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 691 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI KARI YASAL VERGİ GİDERİ HESABI | | 28.600,- | |
| 370 DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI HESABI | | | 28.600,- |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 691 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI YASAL VERGİ GİDERİ HESABI | | 1.400,- | |
| 489 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ H. | | | 1.400,- |

| | | | |
|---|---|---|---|
| 31.12.2021 | | | |
| 690 DÖNEM KARI/ZARARI HESABI | | 150.000,- | |
| 691 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI YASAL VERGİ GİDERİ HESABI | | | 30.000,- |
| 693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI HESABI | | | 120.000,- |

Ertelenen vergi etkisi sonrasında hesaplanan kurumlar vergisi dönem net karının raporlanmasını etkileyerek işletme çevresinin işletmeye olan bakış açısında farklılıklar meydana getirebilmektedir. Gerek işletme yönetimi gerekse art niyetli üst düzey yöneticiler tarafından ertelenen vergi etkisi, işletmenin dönem karını etkileyerek finansal performansını olduğundan farklı gösterebilmektedirler. Kazanç yönetimi tekniklerinden olan bu durum ikinci bölümde ele alınacaktır.

# İKİNCİ BÖLÜM

## 2. KAZANÇ YÖNETİMİ

### 2.1. Kazanç Yönetimi

İşletmelerde kazanç yönetimi uygulamalarına rastlanması çeşitli nedenlerden ileri gelebilmektedir. Söz konusu nedenler yöneticiler özelinde bireysel menfaat elde etme kaynaklı olabileceği gibi, bir bütün olarak işletme menfaati odaklı da olabilmektedir. Diğer taraftan çok sayıda nedene bağlı gerçekleştirilen kazanç yönetimi uygulamalarının tespiti de kolay değildir. Bu bağlamda kazanç yönetimi uygulamalarının tespit edilebilmesi ve ayrıca birey, işletme ve toplum açısından olası zararlarının önlenebilmesi için yöneticileri kazanç yönetimine yönlendiren faktörlerin bilinmesi önem arz etmektedir.

Kazanç yönetimi ile ilgili gerek nedenler ve gerekse tespit edilmesi noktasında literatürde bir birlik henüz sağlanabilmiş değildir. Kazanç yönetimi uygulamalarının tespitinde ortak bir çözüm yolu bulamamış olan araştırmacılar daha çok karşılaştıkları durumlara özgü çözümlerle bir çerçeve belirleme veya bir model oluşturma yoluna gitmektedirler.

Çalışmanın bu bölümünde kazanç yönetimi ve ertelenmiş vergi ilişkisi konusu, kazanç yönetiminin tanımı, amaçları, nedenleri ve güdüleyicileri ile yöntemleri, uygulanma ve ölçüm teknikleri alt başlıkları eşliğinde çalışılmıştır.

#### 2.1.1. Kazanç Yönetiminin Tanımı

Kazanç yönetimi, genel olarak işletme sahiplerinin veya işletme yöneticilerinin kişisel çıkarları veya işletmenin finansal durumunu iyi göstermek için Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine aykırı olarak ihtiyari tahakkuklar üzerinden gerçekleştirilen işlemler şeklinde tanımlanabilir. Bununla birlikte kapsamlı bir konu olan kazanç yönetimi ile ilgili literatürde çalışılan durumla ilgili karşılaşılan olaylar üzerinden çeşitli tanımlamaların yapıldığı ifade edilebilir. Söz konusu tanımlardan bir kısmına aşağıda yer verilmiştir.

Tekin ve Kabadayı (2014: 129) tarafından ele alınan çalışmada, kazanç yönetimi özel kazanç elde etmek için finansal raporlara müdahale etmek ve yöneticilerin şirket performansı hakkında yanıltıcı

finansal raporlar hazırlayarak hak sahiplerini yanıltmak veya yapılacak olan anlaşmaları etkileyebilmek amacıyla yapmış oldukları işlemler olarak tanımlanmıştır.

Ayarlıoğlu (2007: 43) tarafından ele alınan çalışmada, Schipper (1989)'a atfen, kazanç yönetimi, çıkar sağlamak amacıyla finansal raporlama sürecine kasıtlı olarak müdahale etmek olarak tanımlamıştır. Kavrama ilişkin yapılan açıklamada kazanç yönetiminin finansal raporlama sürecinde ortaya çıktığının düşünülmesine rağmen işletmenin faaliyetleri doğrultusunda alınan kararların da kazanç yönetiminin içinde bulunduğu ayrıca ifade edilmiştir. Bu kapsamda araştırma- geliştirme harcamalarındaki artış veya azalışlarla satışların zamanlanması gibi faaliyetlerin de kazanç yönetiminin bir parçası olmakla birlikte tespit edilmesinin oldukça zor olduğu ifade edilebilir.

Benzer şekilde Healey ve Wahlen (1998: 6) tarafından ele alınan çalışmada kazanç yönetimi, işletmenin finansal durumu hakkında çıkar gruplarını yanıltmak veya sözleşmelere dayalı sonuçları etkileyebilmek için finansal raporları değiştirmek suretiyle finansal raporlama sürecinde gerçekleştirilen işlemlerde yöneticilerin kendi takdirlerini kullanmaları; Mulford ve Comisky (2002: 3) tarafından ele alınan çalışmada ise belirlenmiş bir hedefe yönelik kazançların manipüle edilmesi olarak tanımlanmıştır. Kazanç yönetiminin hedefleri ise yönetim tarafından belirlenmiş bir sınır, analistlerin yapmış oldukları tahminler, işletmeyi istikrarlı göstermek amacıyla sürdürülebilir bir kazanç akışı sağlamak olabilir. Kazanç yönetimi genellikle işletmenin finansal durumunun kötü olduğu zamanlarda kullanılmak üzere kazançlı bir dönemdeki karın azaltılarak bu kötü durumlarda kullanılmasını sağlamak amacıyla yapılan işlemler şeklinde de ele alınabilir.

Öte yandan Memiş ve Çetenak (2012: 209-210) tarafından ele alınan çalışmada SEC (Securities and Exchange Commission)'in 1999 yılı raporuna atfen, kazanç yönetimi, istenilen sonuçlara ulaşmak için işletmenin gerçek finansal durumunu çarpıtan çeşitli aldatıcı yöntemlerin kullanılması olarak tanımlanmakta ve konu ile ilgili aşağıdaki iki unsurun öne çıktığı bilgisi paylaşılmaktadır.

- İşletme yöneticileri finansal raporlama yaparken kendi kişisel yargılarını kullanabilmektedir.
- İşletme yöneticileri, kişisel menfaat elde etmek için paydaşları yanlış yönlendirmek veya sözleşmeye bağlı sonuçları etkilemek gibi özel amaçlar doğrultusunda yargıları olabilmektedir.

Literatürde yer alan kazanç yönetimi yaklaşımları bir bütün olarak Tablo 7'deki gibi özetlenebilir. Tablodan görüleceği üzere, Ronen ve Yaari (2008) tarafından yapılan çalışmada kazanç yönetiminin farklı tanımları beyaz (faydacı), gri (faydacı – fırsatçı) ve siyah (fırsatçı) olarak sınıflandırılmıştır. Söz konusu sınıflandırmaya göre beyaz kazanç yönetiminin raporlamada şeffaflığı arttırdığı; gri kazanç yönetiminin fırsatçı veya verimliliği arttırıcı olabilen muhasebe kurallarına uygun bir şekilde raporların

manipüle edilmesini açıkladığı; siyah kazanç yönetiminin ise yanlış beyan ve sahtekarlığı izah ettiği ifade edilmektedir (Önder 2012: 18).

**Tablo 7: Kazanç Yönetimi Yaklaşımları**

| Beyaz (Faydacı) | Gri (Faydacı-Fırsatçı) | Siyah (Fırsatçı) |
|---|---|---|
| Kazanç yönetimi, yöneticinin firmanın gelecekteki esas faaliyetlerinden elde edeceği nakit akışlarıyla ilgili özel bilgilerini işaret etmek için muhasebe uygulaması seçimindeki esnekliklerden yararlanmaktır. | Kazanç yönetimi ya fırsatçı ya da iktisadi açıdan faydalı olabilecek verimli bir muhasebe uygulaması seçilmesidir. | Kazanç yönetimi, finansal raporların şeffaflığını azaltmak veya finansal raporlar üzerinde hileye başvurarak finansal rapor kullanıcılarını yanlış bilgilendirmektir. |

**Kaynak:** Ronen ve Yaari, 2008'den akt. Önder 2012: 18

İlaveten literatürde kazanç yönetimini iyi ve kötü olarak tanımlayan araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin Parfet (2000)'e göre kötü kazanç yönetimi, yöneticilerin makul sınırları aşan muhasebe uygulamalarının finansal durum tablosunda yer alması iken iyi kazanç yönetimini ise yöneticilerin kontrolünde makul sınırlar aşılmadan işletmenin finansal performansını istikrarlı göstermek için yapılan uygulamalar olarak ifade etmiştir (Gemuhluoğlu, 2019: 14).

SEC, muhasebe standartlarını ihlal eden uygulamaların net bir biçimde finansal hile ve kar yönetimi olarak değerlendirmekle birlikte muhasebe standartları sınırları içerisinde yapılan tercih ve uygulamaları kar yönetimi olarak tanımlamaktadır. Literatürde muhasebe standartları sınırı içinde olan uygulama ve tercihler kazanç yönetimi kapsamı içinde ele alınmazken SEC bazı olumsuz sonuçların ortaya çıkmasından dolayı bu tür uygulamaları finansal hile olarak değerlendirmektedir. Dechow ve Skinner (2000) tarafından ortaya konan kazanç yönetimi ile finansal hile arasındaki farklılıklar, Küçüksözen (2004) tarafından Tablo 8'deki şekilde özetlenmiştir.

Tablo 8'de görüleceği üzere muhafazakar muhasebe, tarafsız kazanç ve agresif muhasebe uygulamaları muhasebe standartlarında yer alan esneklik ve eksikliklerden yararlanarak işletme yöneticilerinin inisiyatifleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri işlemler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Hileli muhasebe uygulamasında ise muhasebe standartlarında yer alan kurallara aykırı bir şekilde yapılan işlemler mevcuttur. Muhasebe standartlarına uygun bir şekilde yapılan işlemler kazanç yönetimi uygulamalarının bütününü oluşturmaktadır.

**Tablo 8: Hile ve Kazanç Yönetimi Arasındaki Farklılıklar**

| | Standartlar Kapsamında Muhasebe Tercihleri | Nakit Akımına Dayalı Tercihler |
|---|---|---|
| Agresif Muhasebe | • Şüpheli veya tahsil imkanı zor olan alacaklar için olması gerekenden az karşılık ayrılması<br>• Karşılık ve rezervlerin düşük seviyede belirlenmesi | • Satışların hızlandırılması<br>• Pazarlama ve araştırma-geliştirme harcamalarının geciktirilmesi |
| Hileli Muhasebe | • Standartları ihlal eden uygulamalar<br>• Satışların gerçekleştirilmeden gelir olarak kaydedilmesi<br>• Satış faturalarının tarihlerinin geçmiş bir tarih olarak değiştirilmesi<br>• Fiktif satış kaydı yapılması<br>• Fiktif stok kaydı ile stokların olduğundan fazla gösterilmesi | |
| Muhafazakar Muhasebe | • Karşılıkların olağandan fazla ayrılması<br>• Devir işlemlerinde Araştırma-Geliştirme harcamalarının fazla değerlendirilmesi<br>• Elden çıkan aktifler ile yeniden yapılanma harcamalarının fazla gösterilmesi | • Satışların geciktirilmesi<br>• Pazarlama ve araştırma-geliştirme harcamalarının hızlandırılması |
| Tarafsız Kazanç | • Faaliyetlerin normal süreç içerisinde olması sonucunda oluşan kar | |

**Kaynak:** Küçüksözen, 2004: 55

### 2.1.2. Kazanç Yönetiminin Amaçları

Finansal bilgi yatırımların finansal maliyetlerinin azaltılmasında en önemli kaynaktır. Bunun nedeni ise yatırımcılar tarafından algılanan riskin finansal maliyetleri etkilemesidir. Yatırımcılar tarafından değerlendirilen risk hisse başına kazanç ve borç.- özkaynak oranına bağlıdır. Kazanç yönetiminin amacı, bu iki risk ölçütünü talep edilen noktaya getirmektir (Stolowy ve Breton, 2000: 3).

Duman (2010: 66), kazanç yönetiminin amacını alternatif uygulamalar sayesinde finansal tabloların değiştirilerek gerek işletmenin finansal durumunu gerekse faaliyetlerini olumlu göstererek işletme içinde ve işletmenin çevresinde olumlu bir etki oluşturmak şeklinde ileri sürmektedir.

Demir ve Bahadır (2007: 5)'a göre kazanç yönetiminin amacı, işletmenin kar beklentisi içerisinde olduğuna yatırımcıların inanmasını sağlayarak hisse senetlerine olan talebin artmasını buna bağlı olarak da hisse senedi fiyatlarının ve işletmenin piyasadaki değerinin artmasını sağlamaktır. Kazanç yönetiminin literatürde yer alan amaçları aşağıda belirtilmiştir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 163-164 ve Kurşunel vd., 2005: 175-178):

- İşletmenin hisse senedi fiyatını etkilemek,
- İşletmenin iç ve dış çevresiyle olan ilişkilerini iyi tutmak,
- Yönetici ücretlerini manipüle etmek,
- Siyasi ve yasal düzenlemelerden kaynaklı oluşabilecek risklerin ortadan kaldırılmasını sağlamak,
- Yatırımcıların işletmenin durumu hakkında algıladıkları riskleri azaltmak,
- İşletmenin gelecekteki performansının olumlu olacak şekilde gözükmesini sağlamak,
- Vergi avantajı sağlamak,
- Borç sözleşmelerinde olan finansal göstergeleri yerine getirmek,
- Halka açılma suretiyle fon tutarının arttırılmasını sağlamalı,
- Bazı ekonomik çevrelerin baskılarında kurtulabilmek için olandan daha çok kazanç elde etmek.

Yukarıda belirtilen kazanç yönetimi amaçlarından bir kısmına aşağıda özet şekilde değinilmiştir.

**İşletmenin hisse senedi fiyatının etkilenmesi:** İşletme yönetimi dönem karının beklentilerin altında gerçekleşeceğini anladığında hisse senedi fiyatlarında olası bir azalışın olmaması için beklenti dahilindeki kar rakamına ulaşabilmek için dönem sonuna kadar dönemle ilgili giderlerin düşük raporlanması, fiktif satış kaydı, maddi duran varlığı karlı olarak elden çıkarma gibi yöntemlerle kazanç yönetimi uygulayabilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002: 4).

**Borç sözleşmelerinde olan finansal göstergelerin yerine getirilmesi:** Kredi sözleşmeleri bazı koşullar içerebilmektedir. Bu koşullar ile borç verenin korunması amaçlanmaktadır. Koşullara örnek olarak cari oran için minimum bir değerin belirlenmesi ve borç oranı için maksimum bir değerin belirlenmesi gösterilebilir. Koşullar dışına çıkıldığında borç sözleşmesinin maliyeti de artabilmektedir. Kazanç yönetimi uygulamasıyla işletme dönen varlıkları ve özkaynakları yüksek gösterirken yükümlülüklerini olduğundan az göstererek karını arttırarak işletmeyi sıkıntıya düşürecek olan finansal kısıtlamalar esnekleştirilebilir (Mulford ve Comiskey, 2002: 7).

**Yönetici ücretlerini manipüle edilmesi:** Yönetici ücretleri dönem sonunda meydana gelen kara göre değişiklik gösteriyorsa; karın düşük olması yönetici ücretini azaltmayacaksa gelir azaltıcı kazanç

yönetimi, karın fazla olması yönetici ücretini arttıracaksa gelir arttırıcı kazanç yönetimi gerçekleşebilmektedir (Kurşunel vd., (2005: 177).

**Halka açılma suretiyle fon tutarının arttırılması:** İşletme halka açılıyorsa hisse senetlerinin piyasa fiyatı bulunmamaktadır. Hisse senetlerinin değerinin fazla olabilmesi için halka açılmadan önceki dönemlerine ilişkin karı yüksek göstermek suretiyle kazanç yönetimi uygulayabilirler (Kurşunel vd., 2005: 177).

**İşletmeleri ele geçirme maliyetinin düşürülmesi**: Halka açık olan işletmelerin hisse senetlerinin yöneticileri tarafından satın alınması işletme ele geçirmesi olarak tanımlanabilir. Bu durumlarda hisse senetlerini satın almak isteyen yöneticiler birkaç döneme ilişkin kar miktarını kazanç yönetimi uygulamaları ile birlikte düşük göstererek hisse senedi fiyatlarında bir düşüşün oluşmasını sağlayarak işletmenin ele geçirilme maliyetini azaltmayı amaçlarlar (Kurşunel vd., 2005: 178).

**Vergi avantajı sağlanması:** İşletme yönetimi dönem içerisinde elde edilen karı kazanç yönetimi uygulamalarına başvurarak olduğundan az gösterilmesini sağlayarak dönem vergi tutarının azaltılması amaçlanabilmektedir. Özellikle ertelenmiş vergi kapsamında ihtiyari tahakkuklar sayesinde veya dönemsellik ilkesi gereğince işletme yöneticileri kazanç yönetimi uygulamalarına başvurarak dönem karını düşük gösterebilmektedirler (Kurşunel vd., 2005: 178).

### 2.1.3. Kazanç Yönetiminin Nedenleri ve Güdüleyicileri

Kazanç yönetimi uygulamalarını tespit etmek zordur. Bu yüzden araştırmacılar önce yöneticileri kazanç yönetimi yapmaya teşvik eden motivasyonları bulup bu motivasyonların muhasebe seçimleri ve beklenmedik tahakkuklar ile uyumlu olup olmadığını tespit etmeye çalışmaktadırlar (Healey ve Wahlen, 1999: 9). Bu kapsamda kazanç yönetiminin yapılmasındaki nedenleri bulmak için yapılan araştırmaların büyük bir kısmında uygulanmakta olan prim ücretlerinin yöneticiler bakımından en güçlü motivasyon aracı olduğu hususunda güçlü bulgular vardır (Aren, 2003: 10).

Kazanç yönetimi, diğer manipülasyon türlerinde olduğu gibi iç kontrol yapısındaki zayıflık, deneyimsiz yönetim, karmaşık işlemler ve zayıf yönetim kurulu gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Teşvik ve fırsatların algılanması manipülasyonların en büyük nedenidir. Zayıf iç kontrol yapısı ile birlikte yapılan hileli işlemlerin ortaya çıkması zor olduğundan dolayı yöneticiler bu gibi kazanç yönetimi uygulamalarına başvurabilmektedir (Tekin ve Kabadayı, 2014: 135).

Firma açısından kazanç yönetimi gerçekleştirme isteği politik maliyet hipotezi ile açıklanmaktadır. Politik maliyet; antitröst incelemelerini, vergileri, mali düzenlemeleri, hükümet yardım ve teşviklerini kapsayan bir hipotezdir. Politik maliyet hipotezine göre servet transferi yaptığı düşüncesi ile denetime tabi olma olasılığı bulunan işletmelerin bu olasılığı azaltmak için karı yönetmeye

çalışılacağı düşünülmektedir (Tekin ve Kabadayı, 2014: 136). Duncan (2001)'a göre kazanç yönetimine neden olan 20 neden Tablo 9'da gösterilmiştir.

**Tablo 9: Kazanç Yönetiminin Nedenleri**

| Dışsal Faktörler | İşletme Kültürü | Kişisel Faktörler |
|---|---|---|
| • Analistlerin öngörüleri,<br>• Ayı piyasası,<br>• Rekabet,<br>• Sözleşme yükümlülükleri,<br>• Pazarın işletmeye ilgisizliği,<br>• Yeni finansal işlemler,<br>• Kredi verenlerin beklentileri. | • Birleşmenin çekiciliği,<br>• Aşırı kar sonrası düşüş korkusu,<br>• Amirlerin dönem sonu beklentileri,<br>• Gerçek olmayan plan ve bütçeler,<br>• Kısa dönemli odaklanma,<br>• Yönetim tavizleri,<br>• Hukuk dışı işlemleri gizleme. | • Kahramanlık,<br>• İş kaybı korkusu,<br>• Takım çalışması,<br>• Promosyonlar,<br>• Kişisel ikramiyeler,<br>• Denetçileri önemsememe. |

**Kaynak:** Duncan, 2001: 32

Tablo 9'dan görüleceği üzere işletmeleri kazanç yönetimi uygulamasına iten nedenler üç gruba ayrılmıştır. Birincil gruba göre kazanç yönetimi nedenleri işletmenin piyasadaki rekabet ve beklentilerin dışında kalmamak üzere gerçekleşmektedir. İkincil gruba göre kazanç yönetimi nedenleri işletme politikasını gerçekleştirebilmek ve işletmenin çıkarları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Üçüncül gruba göre kazanç yönetimi nedenleri kişisel çıkarlar doğrultusunda gerçekleşmektedir.

Kazanç yönetiminin nedenleri ve güdüleyicileri ile ilgili literatüre bakıldığında konuyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Mulford ve Comiskey (2002), tarafından oluşturulan kazanç yönetiminin nedenleri ve güdüleyicileri arasındaki farklılıklar Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10'da görüleceği üzere işletme yöneticileri karşılaştıkları durumlar çerçevesince güdülenerek kazanç yönetimi uygulamalarına başvurabilmektedir. Elde bulundurulan faydanın veya elde edilebilecek olan bir faydanın kaybedilmesine neden olacak sebeplerin ortaya çıkması yöneticilerin bu faydalardan vazgeçmemek için güdülenmelerine sebebiyet vererek kazanç yönetimi uygulamalarının yapılmasına olanak sunmaktadır.

**Tablo 10: Kazanç Yönetimi Nedenleri ve Güdüleyicileri**

| Nedenleri | Güdüleyicileri |
|---|---|
| • İşletmenin gerçekleşen karının analistlerin tarafından belirtilen kar tahmininden düşük olması. | • İşletmenin hisse senedi fiyatında gerçekleşebilecek azalışları önleme isteğidir. |
| • İşletme ilk kez halka arz için hisse senetlerini hazırlamakta olması. | • İşletmenin halka arzında hisse senetlerinin fiyatını maksimize etmek için en iyi kazanç görüntüsünü sunma isteğidir. |
| • İşletmenin elde edecek olduğu karın işletme yöneticilerinin prim almasını sağlayacak alt ve üst sınırlar içinde olmaması. | • İşletme yöneticilerinin işletme karının prim alabilecekleri alt ve üst sınırlar içerisinde gerçekleşmesi isteğidir. |
| • İşletmenin içinde bulunduğu sektörde büyük olması sebebiyle siyasi yaptırımlar ile karşı karşıya olmasıdır. | • İşletmenin aşırı kazançlı gösterilmesini önleyerek siyasi yaptırımlardan olabildiğince kaçınma isteğidir. |
| • İşletmenin kredi sözleşmelerindeki şartları karşılayamama olasılığının olmasıdır. | • İşletmenin kazanç yönetimi uygulayarak kredi sözleşmelerindeki şartlara uyulmamasından kaynaklanacak olan olumsuz etkilerden kaçınma isteğidir. |
| • İşletmenin gerçekleşecek olan karının geçmiş yıllardaki istikrarı bozacak olmasıdır. | • İşletmenin kazanç yönetimi uygulayarak dönem karını geçmiş dönem karlarına uygun hale getirerek istikrarsız gözükmeden kaynaklanacak olan olumsuz etkilerden kaçınma isteğidir. |
| • İşletmede karda meydana gelen değişimlerin olağanüstü işlemler sebebiyle ortaya çıkmış olmasıdır. | • İşletmenin kazanç yönetimi uygulayarak karda meydana gelen değişkenliğin olumsuz etkilerinden kaçınılması isteğidir |
| • İşletmenin üst yönetim değişikliğine gitmiş olmasıdır. | • Yeni gelen yönetimin kazanç yönetimi uygulayarak geleceklerini garanti altına alması ve karşılaşabilecekleri olası suçlamaların eski yönetimin üstüne atılmasını sağlama isteğidir. |
| • İşletmenin geçmişte yüksek tutarlarda karşılıkların bulunmuş olmasıdır. | • İşletmenin ileriki dönemlerde bu karşılıklar tersine çevrilerek arzulanan kazanç hedefine ulaşmasını sağlama isteğidir. |

**Kaynak:** Mulford ve Comiskey, 2002'den akt. Ayarlıoğlu 2007: 49

Kazanç yönetiminin güdüleyicileri olan zarardan kaçınma, kazanç artışı raporlama ve analistlerin beklentilerini karşılama gibi nedenler arasında herhangi bir hiyerarşi olup olmadığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. DeGeorge vd. (1999) çalışmasında kazanç yönetimi uygulanmasındaki en önemli etken olarak zarar raporlamaktan kaçınmanın olduğunu ortaya koymuştur.

Ayarlıoğlu (2007) çalışmasında Giroux (2004)'un belirtmiş olduğu kazanç yönetiminin artmasına neden olan faktörler ile ilgili tablo hazırlamıştır. Tablo 11'e bakıldığında kazanç yönetimi nedenleri daha iyi anlaşılabilmektedir.

**Tablo 11: Kazanç Yönetiminin Artmasına Neden Olan Faktörler**

| Faktör | Tanım |
|---|---|
| İşletme yöneticisinin daha fazla prim alabilme imkanının bulunması. | İç denetim mekanizmasının zayıf olduğu işletmelerde yönetici kendi çıkarlarını destekleyen güdüleyicilere sahiptir. |
| Yönetim kurulunun işletme çalışanlarından oluşturulmuş olması. | Bu durum denetimlerin bağımsızlığını etkileyeceğinden yöneticilerin kişisel çıkarları doğrultusunda işlemler gerçekleştirmesine olanak sağlar. |
| İşletme ve yönetim kurulu üyeleri arasında ticari ilişkinin olması. | Yönetim kurulunda üye olan birinin işletmenin müşterisi olması yönetim kurulunun bağımsızlığını etkileyeceğinden yönetim kurulu üyenin çıkarları doğrultusunda işlemler yapabilecektir. |
| İşletme içerisinde yönetimin kademe yapısının etkili oluşturulamaması. | Yönetim kurulu ve denetim kurulunun yeterli yapıda oluşturulamaması. |
| İşletme içi denetimin yapısının etkin bir şekilde oluşturulamaması. | Dış denetçilerin işletmenin faaliyet konusu ile ilgili bilgi sahibi olmaması, dış denetim firmasının işletmeye danışmanlık yapması gibi. |
| İşletme performansına bağlı olmayan teşvik primlerinin yöneticilere veriliyor olması. | İşletme performansına bağlı olmayan teşvik primlerinin finansal tablolarda ve dipnotlarda yer verilmemesini ifade eder. Bu durum kişisel çıkarlar doğrultusunda kullanılabilir. |

**Kaynak:** Giroux, 2004'ten akt. Ayarlıoğlu 2007: 50

Tablo 11'de görüleceği üzere zayıf iç kontrol yapısına sahip olan işletmelerde kazanç yönetimi uygulamalarının gerçekleşmesi daha kolay olabilmektedir. Kişisel ve işletme çıkarlarının ön plana çıkması iç denetim yapısında gevşekliğe sebep olarak yapılan kazanç yönetimi uygulamalarının tespitini zorlaştırmakta olup bu durum da kazanç yönetimi yapılmasını teşvik etmektedir.

İşletmelerin sermaye piyasası ile ilgili olmayan kazanç yönetimi uygulamalarını teşvik primleri hipotezi, politik maliyet hipotezi ve kredi sözleşmelerine dayalı olma hipotezi altında incelemiştir (Watts ve Zimmerman, 1978: 114-116):

***Teşvik primleri hipotezi,*** yöneticilere verilmekte olan teşvik primlerinin muhasebe seçenekleri arasındaki değişimler ile ilgili olduğu belirtilmiştir. Yöneticiler teşvik primlerini arttırmak için muhasebeleştirme sırasında kendi takdirlerini kullanma konusunda güdülenebilmektedir. Hipotez ile

ilgili yapılan araştırmalarda yöneticilerin primleri için gelir arttırıcı kazanç yönetimi uygulamaları yapacakları varsayılmıştır.

***Politik maliyet hipotezi,*** muhasebe seçeneklerinin siyasi süreç doğrultusunda değişip değişmeyeceği incelenmektedir. Aşırı kazanç elde ettiği düşünülen işletmeler siyasi baskılar sonucunda bazı ek düzenlemeler ile karşılaşabilmektedir. Bu siyasi baskının ortadan kalkması için işletmeler gelir azaltıcı kazanç yönetimi uygulamaları yapabilmektedir.

***Kredi sözleşmelerine dayalı olma hipotezi,*** kredi sözleşme koşullarına bağlı olarak kazanç yönetimi yapılabileceğini ifade etmektedir. Koşullar borç vereni korumak için konulmaktadır ve işletme bu koşulları bozabilecek bir duruma geldiğinde ek maliyetler ile karşılaşabilmektedir. Bu ek maliyetlerin oluşmaması için işletme duruma uygun kazanç yönetimi uygulaması yapabilmektedir.

Healey ve Wahlen (1998), kazanç yönetimi güdüleyicilerini üç ana başlık altında incelemiştir:

- Sermaye Piyasası Güdüleyicileri
- Sözleşmelere Dayalı Güdüleyiciler
- Kural Koyuculara Dayalı Güdüleyiciler

Aşağıda alt başlıklar ile bu üç güdüleyici hakkında bilgiler verilecektir.

#### 2.1.3.1. Sermaye Piyasası Güdüleyicileri

Sermaye piyasası, kişilerin ellerinde bulundurmakta oldukları tasarrufları ve bu tasarrufları kullanmak isteyen yatırımcıların bir araya geldiği piyasadır. Sermaye piyasasının rolü ekonomideki sermaye sahipliğini tahsis etmektir. Sermaye piyasasının en etkin olduğu zaman, hisse senetleri fiyatıyla hisse senedini ihraç eden işletme hakkındaki tüm bilgilerin tam olarak yansıtıldığı zamandır (Önder, 2012: 22).

Healey ve Wahlen (1998: 371)'a göre kazanç yönetiminin sermaye piyasasına dayalı güdüleyicilerine ilişkin amaçları, kazanç tutarının yüksek ve istikrarlı olması, ilk halka arz ve sermaye artırımı isteği doğrultusunda halka arz esnasında fon tutarını arttırmak, hisse senetlerinin geri alımında fiyat azalışı sağlamak, işletmenin kar beklentisini sağlamak, analistlerin kazanç tahminlerini gerçekleştirebilmek gibi hususlardır.

İşletme birleşmeleri durumunda da kazanç yönetimi yapılmasına dair güdüleyiciler mevcuttur. Hisse senedi değiş tokuşuna dayalı birleşmelerde birleşmenin az miktarda hisse senedi ihracıyla gerçekleşmesi için hisse senetlerinin fiyatını arttırmaya yönelik güdülenmeler ortaya çıkabilmektedir.

Bu amaca ulaşmak için gelir arttırıcı kazanç yönetimi uygulamaları yapabilmektedirler. Wang (1999)'ın hisse senedi değiş tokuşuna dayalı işletme birleşmeleri üzerine yapmış olduğu araştırmada birleşme öncesi dönemlerde karı arttırmaya yönelik kazanç yönetimi uygulamaları yapıldığına dair kanıtların bulunduğu paylaşılmıştır. Louis (2004) çalışmasında hisse senedi değiş tokuşuna dayalı işletme birleşmeleri sonrasında işletme performanslarında düşüşler olduğunu gözlememiş ve bu düşüşün sebebi olarak geçmiş dönemlerde aşırı gösterilen karın tersine çevrilmesini ileri sürmüştür (Ayarlıoğlu, 2007: 57).

Burgstahler ve Dichev (1997: 122), kazançlar ve kazançlardaki değişimlerin sıklık dağılımını inceledikleri çalışmada düşük zararların ve karda meydana gelen küçük azalışların ortaya çıkma olasılığının gerçekleşmesi beklenen değerden az olduğunu bulmuşlardır. Düşük karların ve geçmiş dönemlerdeki karlarda küçük artış olması olasılığının gereğinden fazla olduğunu belirlemişlerdir. Yöneticilerin zararlardan kaçınmak ve karlardaki azalışları önlemek için karları yöneltmeye dayalı güdüleyicileri olduğunu vurgulamışlardır ve bu nedeni, iki teoriye bağlamışlardır.

**İşlem maliyeti teorisi,** bu teori iki varsayıma dayanmaktadır. Birinci varsayım kar hakkındaki bilginin işletme ile çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler ve borç verenler arasındaki ilişkiyi etkileyeceğidir. İkinci varsayım işletme ile çıkar ilişkisi içinde olanlardan bazıları karar verecekleri zaman karşılaştırmalara güvenirler. Bu varsayımlar kapsamında yöneticiler sıfır kar ya da geçmiş dönem karını geçme gibi karşılaştırmaları sağlamak için karlarını yukarı doğru çekebilecektirler. Aksi durumun olması durumunda çıkar ilişkisi içerisinde bulunduğu gruplar ile ilişkisi bozulacak bu durum da işletmeye ek maliyetler yükleyecektir.

**Bekleyiş teorisi,** işletme değerinin bazı karşılaştırmalar ile ilişkili zarar ve kazançlar tarafından belirlendiğini ifade eder. İşletme karşılaştırmalara uygun kazanç elde ettiğinde piyasadaki değeri artacak aksine bir durum söz konusu olduğunda işletmenin piyasa değeri düşecektir. Bu yüzden işletmeler bu karşılaştırmalara yakın olduğu zaman piyasa değerini arttırmak için kazanç yönetimi yapma güdüsü artacaktır.

#### 2.1.3.2. Sözleşmeye Dayalı Güdüleyiciler

Sözleşmeye dayalı kazanç yönetimi güdüleyicileri tazminat sözleşmeleri ve kredi sözleşmeleri olmak üzere iki grup altında incelenmektedir. Bu iki güdüleyici Watts ve Zimmerman (1978) tarafından oluşturulan ödüllendirme planı hipotezi ile borç yükümlülüğü hipotezine dayanmaktadır.

Kredi sözleşmeleri cari dönem karını arttırmaya yönelik güdüleyicileri incelemektedir. İşletme kredi sözleşmesini ihlale ne kadar yakın ise yönetici kazancı cari döneme kaydırmaya yönelik kazanç yönetimi uygulamalarına o derece yönelecektir. Çünkü bir kredi sözleşmesinin ihlali işletmeye ek maliyetler getirecektir (Altuk Özden, 2013: 29-30).

Trumen ve Titman (1988), sözleşmeye dayalı güdüleyici olarak nitelendirdikleri karın istikrarlı olmasının işletmenin herhangi bir finansal sıkıntıya düşmesi durumunda maliyetlerden kaçınmasını sağlayıp sağlayamayacağı üzerine yaptıkları araştırma sonucunda karın istikrarlı bir hale getirilmesinin borçlanma maliyetlerini azaltacağı tespitine yer verilmiştir.

Healey (1985), yapmış olduğu çalışmada yöneticilere ödenen prim ve tazminatlar ile kazanç yönetimi arasında ilişki olduğunu bulmuştur. Prim için bir üst sınır belirleyen işletmelerde yöneticilerin dönem karını azaltmaya yönelik faaliyetlerde daha fazla bulunduğu tespit edilmiştir. Prim ödemeleri üst sınıra yaklaştığında daha fazla prim alamayacak olmaları yöneticileri bu tür kazanç uygulamalarına teşvik etmektedir.

Fudenberg ve Tirole (1995), çalışmalarında yöneticilerin dışsal müdahalelerden sakınma ve işlerini elinde tutmak amacıyla kazanç yönetimi uygulayıp uygulamadıklarını incelemiştirler. Sonuç olarak eğer yönetici performansında yakın zamanlı işletme performansına önem veriliyorsa yöneticilerin karın istikrarlı hale getirilmesine yönelik güdüleyicilere daha fazla yatkın olduğu kanıtlanmıştır.

#### 2.1.3.3. Kural Koyuculara Dayalı Güdüleyiciler

Hükümetlerin ve diğer kural koyucuların baskı ve müdahaleleri işletmelerin finansal raporlarını etkileyebilecek güdüleyicilere sebep olabilmektedir. Literatür taraması yapıldığında kural koyuculara dayalı güdüleyiciler antitröstler ile ilgili düzenlemeler ve sektöre özgü düzenlemeler olmak üzere iki ayrı grupta incelenmektedir (Akçay ve Bilen, 2018: 53).

Amerika Birleşik Devletleri'nde bankacılık, sigortacılık gibi sektörler haricinde hemen hemen tüm sektörler çeşitli derecelerde düzenlenmiştir. Bankacılık sektöründe muhasebe ile tanımlanmış sermaye yeterliliğini karşılamaları gerekmektedir. Sigortacılık sektöründe de işletmelerin minimum finansal gereksinimleri karşılamaları gerekmektedir. Bu gibi kural koyucular tarafından yapılan düzenlemeler yöneticilere kazanç yönetimi uygulamalarına yönlendirecek güdüleyicileri sağlayacaktır (Healey ve Wahlen 1998: 23-24).

Antitröstler ile ilgili düzenlemeler kazanç yönetimi uygulamaları için yöneticileri teşvik etmektedir. Tröstleşmeyle ilgili açılan davalarda inceleme yapan kurulların işletmenin karlılığına bakarak karar vermeleri, davaya konu olan işletmelerin karlarını azaltıcı kazanç yönetimi uygulamaları yapması konusunda güdülenecekleri varsayılmaktadır. Ek olarak devletten mali destek ve koruma isteyen işletmelerin yöneticilerinin de aynı güdüye sahip olabileceği varsayılmaktadır. Jones (1991) yapmış olduğu çalışmada gümrük korumasında yararlanmada sektör karlılığının kullanması nedeniyle işletmelerin gümrük korunmasında yararlanmak için gelir azaltıcı kazanç yönetimi uyguladığını tespit etmiştir. Cahan (1992) yapmış olduğu çalışmada tröstleşme suçlamasıyla dava açılan işletmelerin

inceleme yılları içerisinde gelir azaltıcı kazanç yönetimi uyguladıkları tespit edilmiştir (Ayarlıoğlu, 2007: 66).

1979 Petrol Krizi Amerika Birleşik Devletleri'ndeki petrol işletmelerinin aşırı kazanç sağlamasına sebep olmuştur. Bu kazançları yavaşlatmak için Amerikan Kongresi olağandışı kar vergisi kanunu çıkartarak olağandışı kazançları vergilendirmiştir. Bu durumdan ötürü politik maliyetlerden kaçınmak isteyen petrol işletmelerinin daha az kazanç elde ediyormuş izlenimi oluşturmak için gelir azaltıcı kazanç yönetimi uyguladıkları ortaya çıkmıştır (Mulford ve Comiskey 2002: 7).

### 2.2. Kazanç Yönetimi Yöntemleri

Finansal manipülasyon yöntemlerinden biri olan kazanç yönetimi literatüre bakıldığında karın istikrarlı hale getirilmesi, yaratıcı muhasebe, agresif muhasebe ve büyük temizlik muhasebesi uygulamaları olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Bu yöntemlerin hepsi de muhasebe standartlarındaki boşluk, eksiklik ve esnekliklerden yararlanılarak yapıldığından dolayı muhasebe hilesinden ayrılmaktadır.

#### 2.2.1. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi

Karın istikrarlı hale getirilmesi yapay veya gerçek değişkenlerin manipüle edilerek yıllar itibari ile raporlanan dönem karlarının hedeflenen karlar etrafındaki dalgalanmasını önlemek için işletme yöneticileri tarafından yapılan uygulamalardır (Brayshaw ve Eldin 1989: 621).

Karın istikrarlı hale getirilmesine yönelik uygulamalar, işletmenin mevcut performansının hedeflenen performansın altında veya üzerinde olduğu zaman uygulanmaktadır. İstikrarlı hale getirilen karlar sabit kar dağılımı oluşturacağından yüksek kar payı ve yüksek hisse senedi fiyatı meydana getirebilir. Karın istikrarlı olarak gösterilmesindeki amaçlardan biri de kredi sözleşmelerinden doğan şartların sağlanmasıyla ek maliyetlerden kaçınmaktır (Albornoz ve Alcarria, 2003: 443).

Tekin ve Kabadayı (2014: 138), çalışmalarında karın istikrarlı hale getirilmesini ilk kez ortaya koyan Hepworth (1953)'a atfen karın istikrarlı hale getirilmesinin sebepleri belirtilmiştir:

- Gelirler ve giderleri göreceli olarak kullanarak vergi yükümlülüğünü azaltmak.
- Yatırımcıları istikrarlı bir kar payı elde edeceğine inandırmak.
- Yüksek gelir artışını önleyerek işletme çalışanlarının zam istemesini engellemek.
- İstikrarlı kar ile birlikte ekonomide olumlu bir algı oluşturmak.

Karın istikrarlı hale getirilmesi raporlanan karın hedef olarak belirlenen kardan sapmasını olabildiğince en aza indirgeyecek olan ölçüm ve raporlama kurallarının kullanımını gerektirmektedir. Bir muhasebe uygulamasında karın istikrarlı hale getirilebilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler aşağıda belirtilmiştir (Copeland, 1968: 102):

- Gerçekleştirilen işlem bir kez kullanıldıktan sonra bir daha işletmeye özel bir hareket yaptırmaması gerekmektedir.
- Kullanımı Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun olmalıdır.
- Kardaki farklılıkları ortadan kaldırabilmelidir.
- Tek başına veya başka muhasebe uygulamalarıyla uyumlu olarak takip eden dönemlerde kullanılmalıdır.

Karın istikrarlı hale getirilmesi üç şekilde olmaktadır. Birincisi muhasebe işlemleri ile gerçekleştirilmektedir. İkincisi yatırım, üretim gibi ekonomik ve faaliyete yönelik kararlarla yapılmaktadır. Üçüncüsü ise işletmenin gelir oluşturma süreci sonucunda kendiliğinden oluşmaktadır. Yapay bir şekilde karın istikrarlı hale getirilmesinde muhasebenin yeniden değerleme ve gelir/gider kaydedilme zamanlamasına yönelik uygulamalardan faydalanılmaktadır (Küçüksözen, 2004: 76).

Karın istikrarlı hale getirilmesi yöntemleri aşağıda özet bir şekilde maddeler halinde belirtilmiştir. (Ronen ve Sadan, 1975: 133-134):

- Tahakkuk yoluyla, kardaki değişkenliği azaltmak için yöneticiler tarafından bazı tahakkuk zamanlarının kendi yargılarına göre değiştirilmesidir.
- Zamana dağıtım yoluyla, yöneticiler karın istikrarlı hale getirilebilmesi için bazı gelir ve giderleri farklı dönemlere yayılmasıdır.
- Sınıflandırma yoluyla, yöneticilerin inisiyatif kullanarak bazı gelir hesaplarını yeniden sınıflandırmasıdır.

### 2.2.2. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı muhasebe, muhasebe standartlarındaki ilke ve kuralları, değerleme ölçüleri ve uygulamaya yönelik düzenlemelerin eksikliğinden faydalanarak muhasebe rakamları üzerinde oynama yaparak finansal raporların biçimini ve sunumunu değiştirerek işletmenin finansal durumunu farklı göstermek için yapılan uygulamalardır (Saltoğlu, 2003: 108).

Yaratıcı muhasebesinin literatürde görüş birliği sağlanmış bir açıklaması bulunmamaktadır. Yaratıcı muhasebe uygulamalarının finansal tablolarda yer alan kalemlerin sınıflandırılmasına yönelik

yapıldığı belirtilebilir. Yaratıcı muhasebe uygulamalarına aşağıdaki işlem ve uygulamalar örnek olarak verilebilir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 167):

- Varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe aykırı bir şekilde açıklanması,
- Faiz giderlerinin agresif bir şekilde muhasebeleştirilmesi,
- Gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi,
- Amortisman süresinin uzatılması,
- Fiktif gelir oluşturulması,
- Olağanüstü gelirlerin faaliyet geliri olarak gösterilmesi gibi gelir tablosundaki mevcut sınıflandırmalar,
- Nakit akış tablosundaki diğer faaliyetlerden sağlanan nakitlerin, faaliyetlerden elde edilmiş olan nakitlere dahil edilmesi.

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının göstergeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Çıtak, 2009: 108):

- Raporlanan kara ilişkin kalitenin ve tutarın sürekli bozulması,
- Uygun olmayan gelir tanınması,
- Uygun olmayan açıklamalar,
- Nakit akışının yetersizliği,
- İşletmeye ait diğer varlıklarının fazla bildirimi,
- Borçlar ve diğer yükümlülüklerin eksik bildirimi,
- Stokların fazla bildirimi.

Yaratıcı muhasebe bir etki-tepki olayı olarak nitelendirilmektedir. Finansal tablolarda herhangi bir bilgi açıklandığında nasıl bir tepki ile karşılaşılacağını önceden tahmin ederek, finansal bilgi kullanıcılarının beklentileri göz önünde bulundurularak finansal tablolardaki görünümün değiştirilmesine dayanmaktadır (Canbulut, 2008: 80).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları muhasebe standartları ve yasaların sınırı içerisinde yapıldığından dolayı yasaldır ancak yasaların ve muhasebe standartlarının özüne aykırıdır. Yaratıcı muhasebe esas itibari ile finansal tabloların kurallara göre gösterilmesi gerektiği durumlarda farklı bir durumu kuralların özüne aykırı bir şekilde gösterilmesini sağlamak üzere, kuralları kullanma sürecidir (Küçüksözen, 2004: 465).

### 2.2.3. Agresif Muhasebe

Agresif muhasebe, hedeflenen sonuçlara ulaşabilmek ve yüksek dönem karı elde etmek için kullanılacak olan muhasebe uygulamalarının Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun olup

olmadığına bakılmaksızın kasıtlı ve zorlayıcı bir şekilde uygulanmasıdır (Mulford ve Comiskey, 2002: 3).

Agresif muhasebe uygulamalarına örnek olarak konsinye satışların ve faturası kesilmiş ama henüz müşteriye sevk edilmemiş olan mal tutarlarının işletme tarafından satış geliri olarak kaydedilmesi ve gelir olarak kaydedilen işlemlere bağlı olarak oluşan gider ve harcamaların gelecek dönemlere ertelenmesi gösterilebilir (Küçüksözen, 2004: 94).

### 2.2.4. Büyük Temizlik Muhasebesi

Büyük temizlik muhasebesi, kötü sonuçlar meydana getiren gelir tablosunun daha da kötü gözükmesi amacıyla yapılan uygulamalardır. Bu uygulamalar daha çok düşük karlı veya zararlı geçen dönemlerde gelecek dönemlerdeki karın yüksek gösterilmesi amacıyla yapılmaktadır (Özcan, 2007: 30).

Moore (1973)'a göre, büyük temizlik muhasebesi uygulamanın özü yeni yöneticilerin geçmiş dönemlerdeki bazı aktiflerin değeri konusunda oldukça kötümser olduklarıdır. Moore yapmış olduğu çalışmada yeni gelen yöneticilerin ihtiyari olarak gelir azaltıcı uygulamalar yapıp yapmadığını araştırmıştır. Araştırma kapsamında yönetim değişikliği olmayan dönemler ile yönetim değişimi olan dönemler karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak Moore çalışmasında yönetim değişikliği olduğu dönemlerde yönetim değişikliği olmayan dönemlere göre daha fazla gelir azaltıcı muhasebe uygulaması yapıldığını tespit etmiştir (Bayırlı, 2006: 52).

## 2.3. Kazanç Yönetimi Teknikleri

Kazanç yönetimi uygulamalarının en temel tekniği muhasebe standartları içerisinde yer alan eksikliklerden yararlanmaktır. İşletme içerisinde yer alan aktiflerin değerlendirilmesi, karşılık ayırılması süreci, amortisman süresinin tespiti gibi işlemler standartlarca belirtilmesine rağmen yöneticilerin görüşleri doğrultusunda yapılmaktadır. Bu durumda yöneticilerin muhasebe standartları çerçevesince kararlar alarak gelirin arttırılması veya azaltılması sürecinde kullanılabilir. Bir diğer önemli kazanç yönetimi tekniği de gelir ve giderlerin bir sonraki döneme aktarılması suretiyle yapılmaktadır.

Literatürde kazanç yönetimi teknikleri genel anlamıyla aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır. Yapılan bu sınıflandırmaların içerikleri maddeler halinde özet bir şekilde sunulmuştur:

- Gelirlerin muhasebeleştirilmesi,
- Giderlerin muhasebeleştirilmesi,
- Finansal tablolarda yer alan kalemlerin sınıflandırılmasının değiştirilmesi,
- Varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak açıklanması.

### 2.3.1. Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Kazanç Yönetimi Teknikleri

Gelirlerin muhasebeleştirilmesinde işletme yönetimi tarafından farklı kazanç yönetimi teknikleri kullanıldığından dolayı literatürde yer alan yöntemler aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.

#### *a- Gelirin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi*

Bu teknik en çok kullanılan gelirlerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili kazanç yönetimi tekniğidir. Muhasebe ilkelerinden olan dönemsellik kavramının ihlal edilmesi suretiyle yapılmaktadır. Bu teknikteki amaç ileriki dönemlere ait olan gelirlerin cari dönem içerisinde gösterilmek suretiyle karın yüksek gösterilmesidir. Konuya örnek olarak 05.01.2022 tarihinde gerçekleşecek olan mal sevkiyatının 2021 yılı aralık ayı içerisinde içinde gerçekleştirilmiş gibi gösterilmesi şeklinde yapılabilmektedir.

#### *b- Konsinye Satışların Satış Geliri Olarak Kaydedilmesi*

Konsinye satışlar, işletmenin üretmiş olduğu malların veya ürünlerin şubelere, acentelere veya perakendecilere satılmak üzere gönderilmesi, gönderildikleri yerlerde satışının gerçekleştirilmesi ile işletme açısından gelirin tahakkuk ettiği bir yöntemdir (Kurşunel vd., 2005: 181).

Kazanç yönetimi tekniği olarak işletmeler konsinye satışlarını gönderildikleri yerde satılmasını beklemeden sevk tarihini gelir olarak kaydetmek suretiyle gerçekleştirmektedirler.

#### *c- Yazılım Gelirlerinin Muhasebeleştirilmesi*

Yazılım gelirleri TMS-38 "Maddi Olmayan Duran Varlıklar" standardına göre gelir tahsil edilebilir olduğu zaman muhasebeleştirilir. Bu konuyla ilgili Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren yazılım şirketleri satış gelirlerinin önemli bir kısmını müşteri siparişi alınır alınmaz müşteriye teslim edilmesini beklemeksizin muhasebeleştirmekte olduğu tespit edilmiş olup bu duruma yönelik yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenleme kapsamında gelirin kaydedilebilmesi için asgari olarak ürünün müşteriye sevk edilmiş olması zorunlu kılınmıştır (Küçüksözen, 2004: 211).

#### *d- Tamamlanma Oranının Değiştirilmesi*

Yapımı uzun yıllar süren inşaat, makine teçhizat, yazılım geliştirilmesine yönelik ürün veya hizmetin gelir olarak kaydedilmesi iki türlü olmaktadır. Birincisi ürün teslim edilmeye hazır olduğunda gelir olarak muhasebeleştirilebilir. İkinci yöntemde ise ürün veya hizmetin tamamlanma oranına göre gelir olarak kaydedilebilmektedir.

En çok tercih edilen tamamlanma oranı yönteminde işletme yöneticileri dönem karını arttırmak istedikleri zaman ürün veya hizmetin tamamlanma oranını arttırarak fazla gelir kaydedebilirken dönem karını azaltma isteyen yöneticiler ise tamamlanma oranını düşük göstererek gelirlerini azaltabilecekleri kazanç yönetimi uygularlar.

***e- Fiktif Gelir Kaydı***

Fiktif gelir kaydı uygulamasında, bir müşteri siparişi veya anlaşması olmadan sevk edilen malın geri iade edilmesine rağmen, müşteriye mal sevkiyatının yapılması ve bu tarihte gelir kaydı oluşturulması veya mal sevk edilmeden sevk edilmiş gibi gösterilerek satış geliri olarak kaydedilmesidir (Kurşunel vd., 2005: 181).

Fiktif gelir kaydına satılan mallara ilişkin belgelerin tarihlerinin geriye doğru değiştirilmesi ve bazı yapılmış olan işlemlerin kayıt dışı bırakılması da örnek olarak verilebilir. (Küçüksözen 2004: 214).

### 2.3.2. Giderlerin Muhasebeleştirilmesi ile İlgili Kazanç Yönetimi Teknikleri

Giderlerin muhasebeleştirilmesi esnasında işletme yönetimi tarafından farklı kazanç yönetimi teknikleri uygulandığından dolayı aşağıda literatürde yer alan bu teknikler maddeler halinde belirtilmiştir.

***a- Giderlerin Aktifleştirilmesi***

Giderlerin aktifleştirilmesi tekniğinde amaç gelirlerin arttırılarak istenilen kar tutarına ulaşmak yerine giderlerin azaltılarak istenilen kar tutarına ulaşılmasıdır.

Muhasebe standartları kapsamında belirli bir aktifin satın alınması veya üretilmesi sırasında katlanılan tüm giderler varlığın elde etme maliyeti olarak kabul edilir. Bu durum işletme yöneticileri tarafından kar yönetimi uygulamak için kullanılmaktadır. İşletme hedeflenen kar tutarına ulaşmak için elde edilen bir varlık ile ilgili olmayan doğrudan dönem giderlerine aktarılması gereken giderleri varlığın maliyetine ekleyerek gider azaltıcı kazanç yönetimi uygulayarak dönem karını hedeflenen tutara ulaştırmaya çalışmaktadırlar.

***b- Amortisman Yönteminin ve Periyodunun Değiştirilmesi***

TMS-16 kapsamında amortisman uygulamaları düzenlenmiştir. TMS-16 kapsamında amortisman yönteminin seçilmesi ve herhangi bir duran varlığın ekonomik ömrünün belirlenmesi konusunda işletme yönetiminin inisiyatifi bulunmaktadır. Bu sayede işletme yöneticileri tarafından amortisman ayırma süreci kazanç yönetimi tekniği olarak kullanılabilmektedir.

Amortisman ayırılması konusunda yapılabilecek kazanç yönetimi uygulamaları aşağıdakiler gibi olabilir (Erdil, 2014: 20):

- Varlığın ekonomik ömrünün işletme amaçları doğrultusunda tahmin edilmesi,
- Varlığın kalıntı değerinin işletmenin yararına olacak şekilde değiştirilmesi,
- Amortisman ayrılmaması,
- Kullanılan amortisman yönetiminin değiştirilesi.

***c- Şerefiyenin İtfa Süresi***

Şerefiye, işletme birleşmeleri, satın alınması ve işletmenin ele geçirilmesi esnasında oluşmakta olup, elde edilen varlıklar için ödenen tutar ile bu varlıkların kayıtlı defter değeri arasındaki farklardır. Şerefiye ödenmesinin amacı, işletme birleşmesi, satın alınası ve ele geçirilmesiyle ilgili işletmenin sahip olmuş olduğu marka değeri, müşterileri, teknolojisi ve tecrübesi gibi sebepler bulunmaktadır (Küçüksözen, 2004: 218).

Kazanç yönetimi uygulamasına örnek olarak şerefiyenin itfa edilmesi sürecinin fazla veya eksik olarak hesaplanması gösterilebilir. Uzun itfa süresi belirtmek cari dönem karını arttırırken, kısa itfa süresi belirlenmesi dönem karını azaltmaktadır (Kurşunel vd., 2005: 183)

***ç- Karı Gelecek Yıllara Aktarmak için Karşılıkların Yüksek Gösterilmesi***

İşletmeler hedeflemiş oldukları karın üzerinde bir kar elde etmiş ise kazançlarını istikrarlı hale getirebilmek için hedeflemiş oldukları karın fazla olan kısmını karşılık giderlerinin fazla ayrılması suretiyle hedeflenen kar miktarına çekerek gelecek dönemlerde meydana gelebilecek olan düşük karın hedeflenen kara çıkartılmasında kullanabileceklerdir.

Örnek olarak işletme yönetimi muhafazakar muhasebe politikası belirleyerek şüpheli alacak karşılıklarını fazla ayırarak dönem içerisinde beklenenden fazla gerçekleşen karı beklenen kar miktarına çekerek kazanç yönetimi yapabilmektedir.

***d- Özel Harcamalar***

Özel harcamalar genellikle işletme birleşmeleri ve işletme ele geçirilmesinde meydana gelmektedir. Birleşme esnasında kıdem tazminatı, işten çıkarma tazminatı gibi özel harcamalar muhasebeleştirilmektedir. Bu durumun nedeni ise işletme birleşmeleri sonrasında işletmelerden performans artışı beklenilmesidir. Bu performans artışını sağlamak için işletme yönetimi birleşme

sırasında işletmeyi olabildiğince zararlı göstererek gelecek yılların işletme birleşmesiyle birlikte karlılığı arttırdığı algısını yaratmaktır (Canbulut, 2008: 60).

### 2.3.3. Finansal Tablolardaki Kalemlerin Sınıflandırılmasının Değiştirilmesi

Kazanç yönetimi uygulamaları işlemler üzerinden yapılabileceği gibi finansal tablolarda yer alan kalemlerin sınıflandırılması aşamasında da gerçekleştirilebilmektedir. Faaliyet dışı gelir ya da gider kalemlerinin faaliyet geliri veya gideri olarak gösterilmesidir. Bu teknik genel olarak nakit akım tablosu ve gelir tablosu kalemleri üzerinden yapılmaktadır.

#### *a- Gelir Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi*

Gelir tablosunda bulunan kalemlere yönelik kazanç yönetimi uygulamaları gelir tablosunda birtakım değişiklikler yapılmasıdır. Bu uygulamalar sonucunda net gelir değiştirilmeden işletmenin vergi tutarında gerçekleşen artış veya azalışlar ile birlikte karlılığının arttığı veya azaldığı izlenimi verilmektir (Mulford ve Comiskey, 2002: 15). Bu kapsamda olağanüstü giderler faaliyet gideri olarak sınıflandırılabileceği gibi olağanüstü gelirler de faaliyet geliri olarak ya da tam tersi bir şekilde sınıflandırılabilmektedir.

#### *b- Nakit Akım Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi*

Nakit Akım Tablosunun üç kaynağı vardır. Bunlar esas faaliyetlerden, yatırımlardan ve finansal işlemlerden sağlanan nakittir. Esas faaliyetlerden sağlanan nakdin fazla olması işletmenin nakit üretme gücüne sahip olduğunu göstermektedir (Küçüksözen, 2004: 230).

İşletmeler nakit üretme gücünün fazla olduğu izlenimini oluşturabilmek için faaliyet giderleri sonucunda oluşan nakit çıkışını finansal işlemlerden dolayı nakit çıkışı olarak gösterebilmektedir.

### 2.3.4. Varlık ve Yükümlülüklerin Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması

İşletme yöneticileri hedeflenen kara ulaşabilmek için varlık ve yükümlülüklerin açıklanması kısmında da kazanç yönetimi yapabilmektedirler. Kazanç yönetimi bağlamında söz konusu manipülasyon işlemleri için aşağıdaki hususlar belirtilebilir (Küçüksözen, 2004: 63-64):

- Fiktif satış kaydı veya şüpheli duruma gelmiş olan alacaklar için düşük karşılık ayrılmasıyla ticari alacaklar olduğundan daha yüksek gösterilebilmektedir,
- Stokların yeniden değerlenmesi veya stoklarda meydana gelen değer düşüklüğü karşılığının olduğundan az ayrılması nedeniyle stoklar olduğundan yüksek gösterilebilmektedir,

- Menkul kıymet ve iştirak yatırımları için oluşmuş olan değer düşüklüğü karşılığının ayrılmaması veya düşük karşılık ayrılması sonucunda yatırımlar olduğundan daha yüksek gösterilebilmektedir,
- Faaliyet giderlerinin düşük gösterilmesinden dolayı gelecek dönem giderleri olduğundan yüksek gösterilebilmektedir,
- Satıcılara olan borcun düşük gösterilmesiyle satılan malın maliyeti daha düşük gösterilebilmektedir,
- Amortisman giderlerinin fazla veya az ayrılması nedeniyle duran varlıkların olduğundan fazla veya az gösterilebilmektedir.
- Yükümlülüklerin az gösterilmesi ile gider tahakkukları olduğundan daha düşük, gelir tahakkukları ise olduğundan yüksek kaydedilmektedir.
- Spekülatif türev araçları, riskten korunma türev araçları olarak sunulmakta veya türev araçlarına ilişkin işlemlerden kaynaklı zararlar muhasebeleştirilmeyip finansal tablolara yansıtılmamaktadır.
- Ertelenmiş vergi varlığı ve yükümlülükleri olduğundan yüksek veya düşük belirlenerek dönem karı az veya fazla gösterilebilmektedir.

### 2.4. Kazanç Yönetimi Ölçüm Teknikleri

Yöneticilerin kendi inisiyatifleri ile finansal raporlamaya müdahale etmeleri sonucunda ortaya çıkan kazanç yönetimi uygulamalarının tespiti oldukça zordur. Bu yüzden araştırmacılar kazanç yönetiminin tespiti için bazı belirleyiciler oluşturmaya çalışırlar. Bu doğrultuda araştırmacılar tarafından istatistiki modeller ve tanımlayıcı çalışmalar kullanılmıştır (Ayarlıoğlu, 2007: 92).

Tanımlayıcı çalışmalar, işletmelerin yıllar itibari ile açıklamış oldukları kar ve zararda meydana gelen değişimlerin simetrik bir dağılım göstermesini varsaymaktadır. Benzer olarak finansal analistlerin yapmış oldukları kar tahmini ile işletmenin kar tutarının uyuşması veya yapılan tahminlerin aşılması durumunda da simetrik olarak dağılması gerektiğini varsaymaktadır (Ayarlıoğlu, 2007: 92).

İstatistiki modellerde tahakkuklar üzerinden hesaplamalar yapılarak kazanç yönetimi uygulamalarının tespitine çalışılmıştır. Healey (1985), çalışmasında toplam tahakkukları esas alarak kazanç yönetimini ölçmüştür. Healey'in çalışmasından sonra toplam tahakkuklar; ihtiyari tahakkuklar ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak ele alınmıştır. İhtiyari tahakkuklar işletme yöneticilerin inisiyatifine bağlı bir şekilde veya beklenmedik bir durumda meydana gelen tahakkuklardır. İhtiyari tahakkuklara örnek olarak şüpheli ticari alacak karşılıkları, yeniden yapılandırma karşılıkları, konusu kalmayan karşılıklar verilebilir. İhtiyari olmayan tahakkuklar ise işletmelerin normal faaliyetleri ile ilgili olan tahakkuklardır (Koçak, 2015: 110).

Kazanç yönetimi uygulamaları çok geniş kapsamlı olduğundan literatürde tespit edilebilmesi için yapılmış ortak bir ölçüm tekniği yoktur. Araştırmacılar karşılaştıkları özel durumlar neticesinde kazanç yönetiminin ölçülebilmesi için modeller geliştirmeye başlamıştırlar. Bu modeller her daim ihtiyacı karşılayamadığından sürekli olarak yenilenmiş veya modellere ek değişkenler ilave edilerek karşılaşılan kazanç yönetimi tekniği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda aşağıda literatürde en çok karşılaşılan ölçüm teknikleri hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

**1- Healey Modeli**

Healey (1985), çalışmasında işletmelerde yöneticilere performansa dayalı teşvik primlerinin verilmesi durumunda alacak oldukları teşvikleri arttırmak için yöneticilerin kazanç yönetimi uygulayabileceği hipotezini test etmiştir.

Healey (1985), karın ihtiyari tahakkuklar, ihtiyari olmayan tahakkuklar ve nakit akımlarında oluştuğunu belirtmiştir. İhtiyari olmayan tahakkukların kural koyucular tarafından belirlenen nakit akışları ile ilgili olduğunu, ihtiyari tahakkukların ise işletme yöneticileri tarafından belirlenen nakit akışları olduğunu ifade etmiştir.

Healey (1985), çalışmasında yöneticilerin yapmış oldukları kazanç yönetimi uygulamalarının eninde sonunda sıfıra eşit olacağını belirtmiştir. Kanunlar ve denetim gibi kısıtlamaların varlığı yöneticilerin sürekli gelir arttırıcı kazanç yönetimi uygulamasını engellemektedir. Bir dönem gelir arttırıcı uygulama yapıldığında ileriki dönemde gelir azaltıcı uygulamalar yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum ise yöneticinin sürekli bir kazanç yönetimi uygulamasını gerektirmektedir.

Healey (1985), 1930-1980 yılları içerisinde 94 şirket üzerinde belirtmiş olduğu üç grubun ortalama tahakkukları karşılaştırılmak suretiyle, kazanç yönetiminde kullanılan ihtiyari tahakkukların tahminini hesaplamıştır. Aşağıda çalışmada kullanılan formül yer almaktadır (Bayırlı, 2006: 246):

$$NDA_t = 1/n\Sigma_t(TA_t/A_{t-1})$$

$\boldsymbol{NDA_t}$**:** İhtiyari olmayan tahakkuklar,
**TA:** Toplam tahakkuklar,
$\boldsymbol{A_{t-1}}$**:** Bir önceki yıl toplam aktifi,
**n:** Gözlem sayısı.

Araştırma sonucunda teşvik primlerini arttırmak isteyen yöneticilerin gelir arttırıcı, teşvik primlerinin üst sınırına yakın olan ve bu yüzden daha fazla prim alamayacağını bilen yöneticilerin ise gelir azaltıcı kazanç yönetimi uyguladığı tespit edilmiştir.

**2- Deangelo Modeli**

Deangelo (1986), çalışmasında yöneticilerin hisse senetlerini daha ucuza geri alınmasını sağlamak için gelir azaltıcı kazanç yönetimi uygulayıp uygulamadıklarını test etmiştir. Çalışmada karı düşük gösterme sebebiyle olmasa bile amortisman tutarlarının tahakkuklar içerisinde büyük bir yer tutması nedeniyle ihtiyari olmayan tahakkukların çoğu işletme için negatif olduğunu belirtmiştir. Deangelo tahakkuklar için baz alınabilecek bir ölçü oluşturmayı amaçlayarak bir önceki döneme ait olan tahakkukları ölçü olarak ele almaktadır. Bu doğrultuda toplam tahakkuklardaki bir önceki döneme göre değişimleri esas alarak yine bir önceki döneme göre aktif toplamındaki değişime bölünmüştür. İhtiyari olmayan tahakkuklardaki değişim oranının değişmeyeceği varsayılmış böylece toplam tahakkuklardaki değişimin ihtiyari olmayan tahakkuklardan kaynaklanacağını belirtmiştir. Bu çerçevede toplam tahakkuklardaki değişimin sıfır olmasını ve hisse senetlerinin geri alındığı dönemlerde toplam tahakkukların aşırı derece negatif olmasından dolayı yöneticilerin kazanç yönetimi uyguladığı belirtilmektedir. Aşağıda çalışmada kullanılan formül yer almaktadır:

$$NDA_t = \frac{TA_{t-1}}{A_{t_{-2}}}$$

**NDA:** İhtiyari olmayan tahakkuklar,
**TA:** Toplam tahakkuklar,
**A:** Toplam varlıklar,
**t:** Gözlem değeri.

DeAngelo modelinin Healey modelinden ayıran fark, ihtiyari olmayan tahakkukların tahmin periyodunun önceki dönemlerle sınırlandırılmış olmasıdır. Belirtilen iki modelin zayıf yanı ihtiyari olmayan tahakkukların sabit olduğunun kabul edilmesidir (Pekin, 2011: 77).

**3- Jones Modeli**

Healy ve Deangelo modelinden farklı olarak Jones modeli işletmenin toplam tahakkuklarının ekonomik durumlara göre değişim gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Tahakkukların nakdi olmayan çalışma sermayesi ve amortisman gibi harcamalarla ortaya çıktığı belirlenmiştir. Yazar çalışma sermayesi kalemlerinde meydana gelen değişimlerin nakit çıkışı gerektirmeyen harcamaların diğer kalemlerle ilişkili olduğunu ve ihtiyari olmayan tahakkukların ilişkili hesap kalemlerinin dengelenmesi ile tahmin edileceğini belirtmiştir. Bu nedenle Jones modelinde toplam tahakkuklar satışlardaki değişim ve maddi duran varlıklar olmak üzere iki değişkenle regresyona tabi tutulmuştur. Zaman serisi verilerine dayalı olan çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Ticaret Komisyonu tarafından gümrük korunması isteyen işletmelerin incelendikleri dönemlerde kazanç yönetimi uygulamalarına başvurdukları tespit edilmiştir (Jones, 1991: 211).

Jones modeli daha sonra yapılan birçok çalışmada kullanılan bir modeldir. Standart zaman serisi modelini kullanan Jones modelinin esas varsayımı ihtiyari tahakkukların aktifler ile ilişkilendirilmesi sonucu bu ilişkide meydana gelebilecek olan sapmalar kazanç yönetimi uygulamasının yapıldığını ortaya çıkaracaktır. Aşağıda çalışmada kullanılan formül yer almaktadır (Tekin ve Kabadayı, 2011: 146-147):

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = a_i \frac{1}{A_{it-1}} + \beta_1 i \frac{\Delta REv}{A_{it-1}} + B_{2i} \frac{\mathrm{PP}E}{A_{it-1}} + \varepsilon_{it}$$

**TA:** Toplam Tahakkuklar,

**A:** Toplam Varlıklar,

**ΔREV:** t yılındaki satış tutarından t-1 yılının satış tutarının çıkartılmasıyla bulunan satışlardaki değişim,

**PPE:** t yılının sonundaki maddi duran varlıklar,

**4- Düzeltilmiş Jones Modeli**

Dechow vd. (1995), yapmış oldukları çalışmada Jones modelinin yöneticilerin kazanç yönetimi uygulamasını gelirler üzerinden gerçekleştirmesi halinde ihtiyari tahakkukların yanlış ölçüleceği bu durumda da modelde ihtiyari tahakkukların hesaplanmasında sorun oluşacağını tespit etmiştirler. Tahakkukların hesaplanmasında aşamasında gelirlerdeki meydana gelen değişimin kullanılması yerine gelirlerde meydana gelen değişimin alacaklardaki net değişimden çıkartılarak hesaplanması şeklinde bir değişikliğe gidilmiştir. Aşağıda çalışmada kullanılan formül yer almaktadır:

$$NDA_t = a_1 \frac{1}{TA_{t-1}} + a_2 \frac{\Delta REV_t - \Delta REC_z}{TA_{t-1}} + a_3 \frac{PPE_t}{TA_{t-1}}$$

**NDA:** İhtiyari olmayan tahakkuklar,

**TA:** Toplam Tahakkuklar,

**ΔREV:** t yılındaki satış tutarından t-1 yılının satış tutarının çıkartılmasıyla bulunan satışlardaki değişim,

**ΔREC:** t yılındaki net alacaklardan t-1 yılındaki net alacakların çıkartılmasıyla bulunan alacaklardaki değişim,

**PPE:** t yılının sonundaki maddi duran varlıklar.

**5- Endüstri Modeli**

Endüstri modeli, ihtiyari olmayan tahakkukların sabit olduğu varsayımını gevşeterek ihtiyari tahakkukların belirleyicilerini doğrudan modellemek yerine, belirleyicilerdeki değişimin aynı sektör içerisinde bulunan işletmelerde aynı olduğunu varsaymaktadır. Yöntem, incelenen örnek işletmeler

dışında aynı sektörde yer almakta olan işletmelerin aktif büyüklüğüne göre ölçeklendirilmesiyle hesaplanan toplam tahakkuk oranlarının medyan değerlerinin kullanılmasına dayandırılmaktadır. Aşağıda Endüstri modelinde kullanılan formül yer almaktadır (Tekin ve Kabadayı, 2011: 148):

$$NDA_t = \beta_1 + \beta_2 medyan_j(TA/A_{t-1})$$

**NDA:** İhtiyari olmayan tahakkuklar,

**β:** Firmaya özgü parametreler,

$\boldsymbol{medyan_j(TA/A_{t-1})}$**:** t yılındaki toplam tahakkukların medyan değeri.

**6- Burgstahler ve Dichev Modeli**

Burgstahler ve Dichev (1997), çalışmalarında işletmelerin kazanç düşüşünden kaçınma, zarardan kaçınma ve analistlerin tahminlerini tutturabilmek için kazanç yönetimi yapan işletmelerin tespiti için 1976-1997 yılları arasında Amerika'da faaliyet gösteren işletmeleri incelemiştirler. Çalışmada kendileri tarafından geliştirilen iki formül yardımı ile kazanç yönetimi uygulayan işletmelerin tespit edilebileceği sonucuna ulaşmıştırlar. Aşağıda Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüller yer almaktadır.

Kazanç Düşüşünden Kaçınmak için kazanç yönetimi uygulayan işletmelerin tespiti için aşağıdaki formül geliştirilmiştir.

$$EM = \frac{NI_t - NI_{t-1}}{MVE_{t-2}}$$

**EM:** $EM_1$ ölçeklendirilmiş kazançlardaki değişim değeri 0 ve sıfırdan büyük ve 0,01 veya 0.015 değerlerinden küçük ise ($0 \geq EM_1 < 0.015$), $EM_0$ ölçeklendirilmiş kazançlardaki değişim değeri -0.015 veya -0,01 değerlerinden büyük 0 dan küçük ise ($-0.015 > EM_0 \leq 0$).

**NI:** Dönem Net Karı (Net Income)

**MVE:** İşletmenin piyasa değeri (Market Values of Equity)

**t:** cari yıl

Zarardan Kaçınmak için kazanç yönetimi uygulayan işletmelerin tespiti için aşağıdaki formül geliştirilmiştir.

$$EM = \frac{NI_t}{MVE_{t-1}}$$

**EM:** EM=1 ölçeklendirilmiş kazanç değeri 0 dan büyük eşit ve 0.03 den küçük ise ($0 \geq EM_1 < 0.03$), EM=0 ölçeklendirilmiş kazanç değeri -0.03 den büyük eşit ve 0 dan küçük ise ( $-0.03 \geq EM_0 < 0$).

Burgstahler ve Dichev (1997), tarafından geliştirilen formüller çalışmanın 3. bölümünde ayrıntılı olarak açıklanacağından bu kısımda formüllerin açıklanmasında ayrıntıya yer verilmemiştir.

**7- Beneish Modeli**

Beneish (1999), çalışmasında manipülasyon yapan işletmelerin her zaman agresif olarak tahakkuk kullanmadıklarını, manipülasyonları tespiti için farklı değişkenlerinde kullanılmasını belirterek yeni bir model geliştirmiştir. Modelde manipülasyon yaptığı tespit edilmiş işletmeler dikkate alınmış olup aynı sektörde olup manipülasyon yapmadığı varsayılan işletmeler kontrol değişkeni olarak modelde yer almıştır. Aşağıda çalışmada kullanılan formül yer almaktadır:

$$M\,i = \beta i\, Xi + \varepsilon i$$

**M i:** Bağımlı değişken,
**Xi:** Açıklayıcı değişkenlerin oluşturduğu matris,
**εi:** Hata Terimi.

Modelde kullanılan bağımsız değişkenler (Küçükkocaoğlu vd., 2007: 6);

- Aktif kalitesi endeksi,
- Amortisman endeksi,
- Ticari alacaklar endeksi,
- Brüt kar marjı endeksi,
- Satışlardaki yıllık değişim,
- Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı,
- Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim endeksi,
- Stoklardaki Değişim endeksi,
- Hisse senetleri fiyatındaki yıllık değişim.

Beneish, modelinde kazanç yönetimi uygulamaları yapan işletmelerin, hisse senedi performansının düşük, yeni kurulmuş, aktif ve brüt kar marjı kötüleşen, borçlanma maliyetleri yüksek olan işletmeler olduğu tespit edilmiştir (Küçüksözen, 2004: 275-286).

**8- Barton ve Simko Modeli**

Barton ve Simko (2002), çalışmalarında daha önceden yapmış oldukları kazanç manipülasyonların yöneticilerin ileride yeniden kazanç manipülasyonu yapmasını zorlaştırıp zorlaştırmadığını araştırmışlardır. Modelde finansal tabloların daha önce yapılmış olan kazanç yönetimi uygulamalarını yansıttığı ve bu sebepten ötürü net faaliyet varlıklarının bu etkiyi yansıtacağı düşünülmüştür. Aşağıda çalışmada kullanılan formül yer almaktadır:

**Net Faaliyet Varlıkları = Özsermaye – Hazır Değerler – Menkul Kıymetler + Toplam Borçlar – Kredi Borçları**

Net faaliyet varlıkları temel değişken olarak belirlenmiştir. Gösterge olarak Net Faaliyet Varlıkları / Satışlar oranı kullanılmıştır. Yapılan uygulama sonucunda kazanç yönetimi uygulamalarının finansal tablolarda birikerek aktifleri olduğundan fazla göstererek net faaliyet varlıklarının satışlara oranını yükseltmektedir. Bu durumun sonucunda da kazanç yönetimi yapma imkanının azaldığı ortaya çıkmıştır (Barton ve Simon, 2002).

**9- Imhoff ve Eckel Modeli**

Imhoff (1977) ve sonrasında Eckel (1981) tarafından ayrı ayrı olarak geliştirilen modeller gelirin istikrarlı gösterilmesini ölçmede kullanılmak üzere geliştirilmiştir. İki modelde karın sapması satışların sapması ile test edilmiştir. Varsayıma göre satışlarda meydana gelen değişim belirli bir oran ile daha sonra kar üzerinde de değişime neden olmalıdır. Sonuç olarak karda meydana gelen değişim satışlarda meydana gelen değişimden daha az ise karın istikrarlı gösterilmesine yönelik kazanç yönetimi uygulandığı sonucuna varılabilir (Bayırlı 2006: 254).

**10- İleriye Bakış Modeli**

Bu model Dechow, Richardson ve Tuna (2003) tarafından geliştirilmiştir. İhtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkukların ayrılmasında üç yenilik getirilmiştir. İlk olarak bazı kredili satışları ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak ele almıştırlar. Satışlardaki değişim üzerinde ticari alacaklardaki değişimi aşağıdaki regresyonla gösterilmektedir.

$\Delta RECit = \alpha + k\Delta SALESit$

**$\Delta REC$:** t yılındaki net alacaklardan t-1 yılındaki net alacakların çıkartılmasıyla bulunan alacaklardaki değişim,

**$\Delta SALES$:** t yılındaki satışlardan t-1 yılındaki satışların çıkartılmasıyla bulunan satışlardaki değişim,

k parametresi satışlardaki ihtiyari olmayan ticari alacaklardaki değişimin duyarlılığını ölçmektedir.

$$TA_{it} = \beta_0 + \beta_1((1+k) * \Delta SALES_{it} - \Delta REC_{it}) + \beta_2 PPE_{it} + \varepsilon_{it}$$

**PPE:** t yılı sonundaki maddi duran varlıklar.

Uyarlanmış modelde düzeltilmiş Jones modelinde kullanılan değişkenler kullanılmaktadır. Bu eşitliğe k katsayısı eklenerek ΔSALES değişkeni 1+k ile kullanılmaktadır

İkinci yenilik ise modele geçmiş dönem toplam tahakkuklarının eklenmesidir. Beneish'e göre önceki dönem toplam tahakkukları modellerin gücünü arttırmaktadır. Beneish modele toplam tahakkukların gecikmeli değerini (Lag_TAC) dahil etmiştir (Önder, 2012: 50).

$$TA_{it} = \beta_0 + \beta_1((1+k) * \Delta SALES_{it} - \Delta REC_{it}) + \beta_2 PPE_{it} + Lag_TA_{i,t-1} + \varepsilon_{it}$$

Üçüncü olarak satış büyümesinin eklenmesiyle model geliştirilmiş ve ileriye bakış modeli olarak adlandırılmıştır (Dechow vd. 2003).

$$TA_{it} = \beta_0 + \beta_1((1+k) * \Delta SALES_{it} - \Delta REC_{it}) + \beta_2 PPE_{it} + \beta_3 Lag_TA_{i,t-1} + \beta_4 GR_Sales_{it} + \varepsilon_{it}$$

**$Lag_TA_{i,t-1}$:** $t-1$ yılındaki toplam tahakkuk değeri,
**$GR_Sales_{it}$:** satışlardaki cari yıldan gelecek yıla değişimin cari yıldaki satışlara bölünmesiyle elde edilen değer,
**k:** kredili satışların beklenen değişiklikleri belirli bir satış miktarında ölçen vekil değişkeni değeri.

Dechow vd. (2003), çalışma sonucunda düşük zarar bildiren işletmelerin de kazanç yönetimi uygulamalarına başvurabildiklerini bu yüzden kazanç yönetimi uygulamalarının esas olarak zarardan kaçınmak olup olmadığı konusunda şüphelerin olduğunu ve kazançlara bağlı olan primlerin kazanç yönetimi uygulamalarına yöneticileri teşvik ettiği tespit edilmiştir.

**11- Kang ve Sivaramakrishnan Modeli**

Kang ve Sivaramakrishnan (1995) geliştirdikleri model ile Jones modelindeki bazı değişkenlerin yetersiz kaldığını ileri sürerek daha iyi sonuçlar verecek olan bir model geliştirmişlerdir. İhmal edilmiş

değişkenlerden ve en küçük kareler tahmincisi yerine bazı araç değişkenleri kullanan genelleştirilmiş momentler modelini önermişlerdir. Modele satılan malların maliyeti ve diğer harcamaların maliyeti eklenmiştir. Aşağıda çalışmada kullanılan formül yer almaktadır:

$$AB_{it}=\varphi_0+\varphi_1[AR_{i,t-1}/REV_{i,t-1}]*REV_{it}+\varphi_2[APB_{i,t-1}/EXP_{i,t-1}]*EXP_{it}+\varphi_3[DEP_{i,t-1}/GPPE_{i,t-1}]*GPPE_{it}+\beta\ PART_{it}+\varepsilon_{it}$$

$\boldsymbol{AB_{it}}$**:** tahakkuk dengesi,
$\boldsymbol{APB_{i,t}}$**:** $AR_{i,t}+INV_{i,t}+OCA_{i,t}-CL_{i,t}-DEP_{i,t}$, $AR_{i,t}$: alacaklar,
$\boldsymbol{INV_{i,t}}$**:** envanter,
$\boldsymbol{OCA_{i,t}}$**:** diğer dönen varlıklar,
$\boldsymbol{CL_{i,t}}$**:** vergi dışı kısa vadeli yükümlükleri,
$\boldsymbol{DEP_{i,t}}$**:** amortisman gideri ve itfa payı,
$\boldsymbol{REV_{it}}$**:** net satış gelirleri,
$\boldsymbol{EXP_{it}}$**:** faaliyet giderleri,
$\boldsymbol{GPPE_{it}}$**:** brüt maddî duran varlıklar,
$\boldsymbol{\varepsilon_{it}}$**:** $t$ dönemindeki hata terimi,
$\boldsymbol{t}$**:** olay dönemi,
$\boldsymbol{i}$**:** firma.

Modelde regresyon hatalarından kaynaklanan ihtiyari tahakkukları önlemek için cari ve cari olmayan hesaplar kullanılmıştır. Model karın hesaplanmasında enflasyonu dikkate alarak mutlak yıl sonuçlarına bağlı bir şekilde çalışmaktadır (Önder, 2012: 52).

**12- Marjin Modeli**

Peasnel vd. (2000) yapmış oldukları çalışmada Düzeltilmiş Jones Modeli'ne amortisman giderlerinin toplam tahakkuk ölçümüne dahil edilmesiyle daha iyi bir performans veren model oluştuğunu düşünmektedirler. Bağımlı değişken olarak işletme sermayesi tahakkuku kullanan yatay kesit modeli önermiştirler. Aşağıda Peasnel vd. tarafından kullanılan formül yer almaktadır:

$$WAC_{it} = \lambda_0+\lambda_1(\Delta REV_{it}) +\lambda_2 CR_{it}+\eta_i$$

$\boldsymbol{WAC_{it}}$**:** $t$ dönemindeki çalışma sermayesi tahakkukları,
$\boldsymbol{\Delta REV_{it}}$**:** $t$ dönemindeki net satışların $t-1$ dönemindeki net satışlardan çıkartılmasıyla bulunan değişim,
$\boldsymbol{CR_{it}}$**:** $t$ dönemindeki toplam satışların ticari borçlulardaki değişimden farkı,

$\eta_i$**:** hata terimi,
$t$**:** olay dönemi,
$i$**:** firma.

**13- Nakit Akış Modeli**

Karın kalitesini belirlemeye yönelik olan bu model nakit akışları içerisinde bulunan çalışma sermayesi ile ilgili olan tahakkukların ne derece iyi değerlendirildiğine dayanmaktadır. Bu değerlendirmeyi yaparken "t" dönemindeki işletme sermayesini cari, önceki ve sonraki dönem nakit akışları ile ilişkilendirerek beklenilmeyen değişimleri tahakkukların kalitesi ile açıklamaktadır. Aşağıda nakit akış modelinde kullanılan formül yer almaktadır (Dechow ve Dichev, 2002: 40):

$$\Delta WC_{it} = a_0 + \alpha_1 CFO_{i,t-1} + a_2 CFO_{it} + a_3 CFO_{i,t+1} + \varepsilon_{it}$$

$\Delta WC_{it}$: İşletme sermayesindeki değişim
$CFO$**:** Faaliyetlerden sağlanan nakit akışı
$\varepsilon_{it}$: Hata terimi

**14- Larcker ve Richardson Modeli**

Düzeltilmiş Jones modelini geliştirmek için oluşturulmuş bir modeldir. Larcker ve Richardson (2005) satışlardaki büyüme ile sermaye yoğunluğunun tahakkukların bir fonksiyonu olduğu varsayılmıştır. Modele büyümeyi temsil etmesi için piyasa değeri / defter değeri ve esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışı değişkenleri dahil edilmiştir (Durak, 2010: 139).

**2.5. Kazanç Yönetiminin Etkileri**

Kazanç yönetimi uygulamaları ile birlikte yöneticiler finansal tablolar üzerinde gelir arttırma veya azaltma imkanına sahip olabilmektedirler. Bu imkanları yöneticiler gerek işletme için gerekse kendi kişisel çıkarları için kullanabilmektedir. Bu durumun işletme ve çevresi için olumlu ve olumsuz etkileri olmaktadır. İşletmeler ve çevresi ile ilgili olumlu ve olumsuz durumlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir (Duman, 2010: 132-133).

Kazanç yönetimi uygulamalarının işletmeler üzerindeki olumlu etkileri:

- İşletme yöneticileri büyük yatırımların yapıldığı zaman kazanç yönetimi uygulamalarına yatırımcıların beklentilerini karşılamak için başvurabilmektedir. Büyük yatırımların getirisi uzun vadelidir ancak yatırımcıların beklentileri kısa vadelidir. Uzun vadeli yatırımların

belirsizliği yatırımcıyı kısa vadeli yatırımlara teşvik eder. Bu durumun önüne geçmek için işletmenin iyiliği için yöneticiler tarafından manipülasyon yapılır.

- Muhafazakar muhasebe yöntemi uygulayan yöneticiler karları hissedarlara dağıtmak yerine işletme içinde tutmayı tercih ederler. Böylece karın az olduğu dönemlere aktarılarak işletmenin kar beklentileri karşılanmaktadır.
- Kazanç yönetimi uygulamasıyla kredi sözleşmelerinin koşulları sağlanarak ek maliyetlerden kaçınılmış olunur.
- İşletme yöneticileri işletmenin finansal performansını iyi olarak göstererek hisse senetleri fiyatlarını etkileyebilmektedir.
- İşletme uzun dönemde yüksek kar etme durumu olduğunda kısa dönemde kazanç yönetimi uygulamaları yaparak az karlı dönemlerin meydana getirebileceği hisse senedi fiyatındaki azalmaların önüne geçebilmektedir.
- Kazanç yönetiminde muhasebe standartlarındaki boşluk ve eksiklerden yararlanıldığı için cezai yaptırımının bulunmaması işletme yöneticilerini işletmenin karlı gösterilmesine teşvik eder.

Kazanç yönetimi uygulamalarının işletmeler üzerindeki olumsuz etkileri:

- Fazla prim almak isteyen yöneticiler düşük karın olumsuz etkilerinden sakınmak için kazanç yönetimi uygulamalarına başvurabilir. Bu durumda işletmenin gerçek finansal performansının ölçülmesini engeller.
- İşletmeyi olduğundan iyi göstererek hisse senetlerinin fiyatını yüksek olmasını sağlarlar. Bu durum mevcut hissedarların lehine iken potansiyel yatırımcıların aleyhine olmaktadır.
- Şirketin mevcut durumunu iyi gösterebilmek için yapmış olduğu kazanç yönetimi uygulamalarının tespit edilmesi halinde, işletmeye olan güven azalır ve işletmenin piyasadaki imajı zarar görür. Bu durumdan ötürü, yeni kaynak maliyetleri artar, hisse senetlerinde değer azalışı olur, yasal süreç başlar bu gibi olumsuzluklar neticesinde işletmenin devri veya iflası gerçekleşebilir.

Sonuç olarak etkin bir piyasa isteniyorsa kazanç yönetimi uygulamalarından vazgeçilmelidir. Her ne kadar kazanç yönetiminin uygulanması gelecek dönemlerde ters işlem yapılarak etkisi sıfıra indirgeniyorsa da işletmenin mevcut durumu hakkında yatırımcılar tarafından yanlış bir değerlendirme yapılmasına, bu durum sonucunda piyasadaki yatırımların etkin bir şekilde kullanılmasının önüne geçilmektedir. İhtiyari olmayan tahakkuklar ve dönemsellik kavramı çerçevesinde karın azaltılarak vergiden kaçınılması durumunda mikro açıdan işletme ya da kişisel çıkarlar sonucunda yapılan kazanç yönetimi, makro açıdan bakıldığında ülke ekonomisinin etkinliğine zarar vererek kaynakların yanlış bir şekilde kullanımına sebebiyet vermektedir.

# ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

## 3. ERTELENMİŞ VERGİ-KAZANÇ YÖNETİMİ İLİŞKİSİ: BİST SINAİ ENDEKSİNDE İŞLEM GÖREN İŞLETMELER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

### 3.1. Genel Açıklama

İşletmeler finansal performansları ile ilgili olarak meydana gelen olumsuz koşullardan kaçınmak için kazanç yönetimi uygulamalarına başvurabilmektedir. Bu durum piyasaların etkinliğini önemli derece etkilediğinden kısıtlı olan kaynakların yanlış bir şekilde değerlendirilmesine sebebiyet verebilmektedir. Uluslararası piyasalarda bu durum özellikle 2000'li yılların başlarında meydana gelen ENRON vakası ile önemini arttırmıştır. ENRON vakasında yöneticiler işletmenin mevcut olmayan kaynaklarını finansal durum tablosunda mevcut olarak gösterip işletme performansını olduğundan farklı olarak göstermiştir. Denetimler sonucunda yapılmış olan kazanç yönetimi uygulamaları tespit edilince işletme iflas ederek çalışanları ve yatırımcılarına zor zamanlar geçirtmiştir. Bu gibi durumların farklı şekillerde ortaya çıkmasıyla birlikte finansal raporların sunulması ve yapılan denetimlerin belli standartlar altında toplanmasıyla daha büyük çaplı bir finansal manipülasyon gerçekleştirilmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Finansal raporların hazırlanmasında her ne kadar belli standartlar oluşturulmuş olsa da değerleme, karşılık ayırma, işletme politikası seçimi gibi durumlar, işletme yönetiminin inisiyatifine bırakıldığından işletmelerin yönetimleri tarafından art niyetli bir şekilde kazanç yönetimi uygulanmasında kullanılabilmektedir.

Öte yandan indirilebilir ve vergilendirilebilir farklar sonucunda oluşan "Ertelenmiş Vergi Varlığı" veya "Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü" hesabı dönem vergi giderine etki ederek işletmelerin dönem net karı/zararını etkilemektedir. Ertelenmiş vergiyi oluşturan işlemler ileriki dönemlerde ortadan kalkacağından dolayı vergi açısından cari dönemde oluşan dönem vergi giderindeki artış veya azalış ileriki dönemlerdeki dönem vergi giderini arttırarak veya azaltarak birbirini eşitleyecektir. Finansal raporlamada işletmenin gerçek performansını göstermesi için oluşturulan standartlar işletme yöneticileri tarafından art niyetli olarak kullanılabilmektedir. TMS-12'de belirtilen ertelenmiş vergi ile ilgili hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi aşamasında işletme yöneticilerinin inisiyatif kullanmasına olanak vermesinden dolayı dönem vergi giderini arttırmak veya azaltmak suretiyle kazanç yönetimi uygulanmasında bir araç olarak kullanılabilmektedir.

Bu doğrultuda çalışma konusu ile ilgili olarak öncelikle ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi ele alan literatür incelemesine yer verilmiş, ardından araştırmanın amacı, örneklem

seçimi ve araştırma hipotezleri, kazanç yönetimi ölçüm tekniği, değişkenlerin tanımlanması, araştırma bulguları ve bulguların değerlendirilmesi hususları alt başlıklar halinde ele alınmıştır.

### 3.2. Literatür İncelemesi

Çalışmanın bu kısmında ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi ilişkisini ele alan literatürdeki çalışmaların önemli bir kısmına yer verilmiştir. Söz konusu araştırmalar kronolojik esaslı olarak aşağıda ele alınacaktır.

Philips vd. (2003a), yapmış oldukları çalışmada ertelenmiş vergi giderlerinin kazanç düşüşünden kaçınmak, zarardan kaçınmak ve analistlerin tahminlerini tutturmak için kazanç yönetimi uygulamasında kullanılıp kullanılmadığının değerlendirilmiştir. Bu kapsamda örneklem seçimi olarak Amerika'da faaliyet gösteren işletmelerden finansal durum tablolarında ertelenmiş vergi raporlayan işletmelerin 1994-2000 yılları arasındaki verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetimini tespit edebilmek için Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüller kullanılmıştır. Çalışmanın değişkeni olan ertelenmiş vergi gideri bir önceki dönemin toplam varlıklarına ölçeklendirilerek analize dahil edilmiştir ve kontrol değişkeni olarak FKNA (Faaliyetlerden kaynaklı nakit akışları) kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda ertelenmiş verginin kazanç düşüşünden kaçınmak ve zarardan kaçınmak için kullanıldığı ancak analistlerin tahminlerini karşılayabilmek için kullanılmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada ek olarak ihtiyari tahakkuklar üzerinden kazanç yönetimini tahmin eden Jones modeli ile karşılaştırma yapılmış olup analize göre ertelenmiş verginin önemli ölçüde kazanç yönetimini tespit etmekte etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Philips vd. (2003b), tarafından yapılan çalışmada bir önceki yapmış oldukları çalışmada ertelenmiş verginin kazanç yönetimini tespit etmekte etkili olduğunun tespit edilmesi üzerine ertelenmiş vergiyi oluşturan kalemler gruplandırılarak etkinlikleri ölçülmeye çalışılmıştır. Örneklem seçimi olarak Amerika'da faaliyet gösteren işletmelerden finansal durum tablolarında ertelenmiş vergi raporlayan işletmelerin 1994-2000 yılları arasındaki verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetimini tespit edebilmek için Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüller kullanılmıştır. Değişkenlerin belirlenmesinde işletmelerin dipnotlarında belirtilmiş oldukları ertelenmiş vergiyi oluşturan kalemler 8 farklı gruba ayrılmıştır. Araştırmanın sonucunda işletmelerin gelir/gider tahakkukları, rezervleri ve yeniden değerleme tahakkuklarının kazanç yönetimi uygulamasında etkili olarak kullandıkları tespit edilmiştir.

Dhaliwal vd. (2003), tarafından yapılan çalışmada işletmelerin analistlerin tahminlerini karşılayabilmek için kazanç yönetimi uygulamalarının kullanılıp kullanılmadığı değerlendirilmiştir. Örneklem olarak 1986-1999 yılları arasında faaliyet gösteren işletmelerin finansal verileri analiz edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak işletmelerin 3. çeyrek dönem mali tabloları ile dönem sonu mali tabloları incelenmiştir. Araştırmacılara göre bu iki dönem arasında birbirine yakın tutarlarda vergi gideri

raporlanması gerekmektedir. Araştırma sonucunda tahmin edilenin aksine işletmelerin dönem sonu mali tablolarındaki vergi giderlerinde 3. çeyrek dönem vergi giderlerine göre azalma olduğu tespit edilmiş olup ertelenmiş verginin analistlerin tahminlerini tutturabilmek için kazanç yönetimi uygulaması olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Noor vd. (2007), tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş vergi giderinin kazanç düşüşünden kaçınmak ve zarardan kaçınmak için kullanılıp kullanılmadığı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda örneklem olarak Malezya'da faaliyet gösteren işletmelerin 2001-2003 yılları arasındaki 493 firma veri yılı analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin ölçülmesinde Burgstahler ve Dichev (1997) formülü kullanılmıştır. Çalışmanın değişkeni olan ertelenmiş vergi gideri, bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesi ile ölçeklendirilmiştir. Kontrol değişkenleri olarak ihtiyari tahakkuklar ve FKNA tercih edilmiştir. Araştırmanın sonucunda ertelenmiş verginin kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uygulaması olarak kullanıldığı ancak ertelenmiş verginin zarardan kaçınmak için kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Herbohn vd. (2010), tarafından yapılan çalışmada geçmiş yıl zararlarından kaynaklı olan ertelenmiş vergi varlıkları ile kazanç yönetimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Avustralya'da faaliyet gösteren 391 işletmenin 1999-2005 yılları arasındaki dönem sonu finansal veriler analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tespiti için Miller ve Skinner (1998) tarafından oluşturulan formül kullanılmıştır. Çalışma içerisinde ertelenmiş vergi varlıkları bağımlı değişken olarak kazanç yönetimi ise bağımsız değişken olarak ele alınmış olup kontrol değişkenleri AKO (aktif karlılık oranı), büyüklük ve denetimi yapan firmaların büyüklüğü olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda geçmiş yıl zararlarından kaynaklı ertelenmiş vergi varlıklarının işletmelerin vergi sonrası karlarını arttırabilmek için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kasipillai ve Mahenthiran (2013), tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş verginin kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uygulaması olarak kullanılıp kullanılmadığı değerlendirilmiştir. Örneklem olarak Malezya'da faaliyet gösteren işletmelerin 2005-2008 yılları arasındaki dönem sonu finansal verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tahmin edilmesinde Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formül kullanılmıştır. Araştırmada işletmelerin dipnotlarındaki açıklamalara göre gruplandırılmış ertelenmiş vergi yükümlülükleri bağımsız değişken olarak ele alınmış olup kontrol değişkenleri olarak toplam ve ihtiyari tahakkuklar, kurumsal yönetişim unsurları ve FKNA tercih edilmiştir. Araştırmanın sonucunda ertelenmiş vergi yükümlülüklerinin kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uygulaması olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kapoutsou vd. (2015), tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki korelasyon değerlendirilmiştir. Örneklem olarak Atina Borsasında faaliyet gösteren 146 işletmenin 2004-2008 yılları arasındaki dönem sonu finansal verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetimini ihtiyari tahakkuklar üzerinden tespit edebilmek için düzeltilmiş Jones modeli kullanılmıştır.

Zaman serisini bağlı olarak yapılan analizde bağımsız değişken olarak işletmelerin ertelenmiş vergi öncesi ve sonrası karları ele alınmış olup kontrol grubu olarak FKNA ve kaldıraç oranı olarak tercih edilmiştir. Araştırmanın sonucunda ertelenmiş vergi ile ihtiyari tahakkuklar üzerinden hesaplanan kazanç yönetimi arasında pozitif anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Şimşek (2015), tarafından yapılan çalışmada Philips vd. (2003a) tarafından yapılan çalışma tekrarlanmış olup ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Örneklem olarak Phillips vd. (2003a) Amerika'da faaliyet gösteren işletmeleri ele alırken bu çalışmada Avrupa'da faaliyet gösteren işletmelerin 2010-2013 yılları arasındaki dönem sonu finansal verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tespiti için Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüller kullanılmıştır. Çalışmanın değişkeni olan ertelenmiş vergi gideri, bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesiyle ölçeklendirilmiş olup kontrol değişkeni olarak FKNA tercih edilmiştir. Araştırma sonucunda ertelenmiş vergi giderinin kazanç yönetiminin tespit edilmesinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ek olarak ihtiyari tahakkuklar üzerinden ölçülen kazanç yönetimi modeli olan düzeltilmiş Jones modeli ile ertelenmiş vergi giderinin karşılaştırılması yapılmış olup kazanç düşüşünden kaçınmak için yapılan kazanç yönetiminin tespitinde ertelenmiş vergi giderinin ihtiyari tahakkuklardan daha etkili olduğunu ancak zarardan kaçınmak için yapılan kazanç yönetiminin tespit edilmesinde ihtiyari tahakkukların ertelenmiş vergi giderinden daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Nurdayadi (2019), tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş vergi, vergi planlaması ve kazanç yönetimi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Örneklem olarak Endonezya'da tüketim malları sektöründe faaliyet gösteren 24 işletmenin 2013-2017 yılları arasındaki dönem sonu finansal verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tespitinde Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formül kullanılmıştır. Çalışmanın bağımsız değişkeni olan ertelenmiş vergi gideri bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesi ile ölçeklendirilmiş olup kontrol değişkeni olarak aktif karlılık oranı tercih edilmiştir. Araştırma sonucunda ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu ancak vergi planlaması ile kazanç yönetimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Salah (2019), tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş vergi, vergi planlaması ve kazanç yönetimi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Örneklem olarak Mısır'da faaliyet gösteren 127 işletmenin 2012-2018 yılları arasındaki dönem sonu finansal verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tespitinde düzeltilmiş Jones modeli kullanılmıştır. Çalışmada bağımsız değişken olarak net ertelenmiş vergi varlığı (dipnotlardaki net ertelenmiş vergi varlığı eksi net ertelenmiş vergi yükümlülüğü) kontrol değişkenleri olarak büyüklük, kaldıraç oranı, likitide ve hisse başına kazanç tercih edilmiştir. Yol analizi (path analysis) yöntemi ile değişkenler arası ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda net ertelenmiş vergi varlığı ile kazanç yönetimi arasında pozitif anlamlı bir ilişki var iken vergi planlaması ile kazanç yönetimi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Soliman ve Ali (2019), tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş vergi varlığı ve kazanç yönetimi ilişkisi değerlendirilmiştir. Örneklem olarak Mısır'da faaliyet gösteren 107 işletmenin 2013-2018 yılları arasındaki dönem sonu finansal verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tespitinde düzeltilmiş Jones modeli ve Miller modeli kullanılmıştır. Çalışmada bağımlı değişkenler piyasa değeri ve hisse senedi fiyatı, bağımsız değişkenler ertelenmiş vergi gideri ve net ertelenmiş vergi varlığı olarak ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda ertelenmiş vergi ve kazanç yönetimi arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Fajarwati vd. (2020), tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş vergi varlığı ve kazanç yönetimi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Örneklem olarak Endonezya'da faaliyet gösteren 74 işletmenin 2016-2018 yılları arasındaki dönem sonu finansal verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tespit edilmesinde düzeltilmiş Jones modeli kullanılmıştır. Çalışmada bağımsız değişken olarak ertelenmiş vergi varlığının bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesi ile ölçeklendirilmiş değer kullanılmış olup kontrol değişkeni olarak kaldıraç oranı tercih edilmiştir. Araştırmanın sonucunda daha önceki yapılan araştırma sonuçlarına göre farklı olarak ertelenmiş vergi varlığı ile kazanç yönetimi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

Tartono vd. (2021), tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş vergi varlığı ve ertelenmiş vergi yükümlülüğü ile kazanç yönetimi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Örneklem olarak Endonezya'da faaliyet gösteren 377 işletmenin 2015-2019 yılları arasındaki dönem sonu finansal verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tespitinde düzeltilmiş Jones modeli kullanılmıştır. Çalışmanın bağımsız değişkeni iki tanedir. Birincisi ertelenmiş vergi varlığında meydana gelen değişimin bir önceki dönemin ertelenmiş vergi varlığına bölünmesi ile ölçeklendirilmiş değerdir. İkinci bağımsız değişken ertelenmiş vergi yükümlülüğünde meydana gelen değişimin bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesi ile ölçeklendirilmiş değeridir. Kontrol değişkenleri olarak büyüklük, kaldıraç oranı, AKO ve FKNA tercih edilmiştir. Araştırma sonucunda ertelenmiş vergi varlığı ile kazanç yönetimi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ancak ertelenmiş vergi yükümlülüğü ile kazanç yönetimi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Özçelik (2021), tarafından yapılan çalışmada işletmelerin ertelenmiş vergi hesaplamalarının kazanç yönetimi olarak kullanılıp kullanılmayacağı değerlendirilmiştir. Örneklem olarak BİST SINAİ sektöründe yer alan 27 gıda işletmesinin 2017-2019 yılları arasındaki verileri analiz edilmiştir. Araştırmada ertelenmiş verginin hesaplandığı dönem karı/zararı ile ertelenmiş vergi hesaplanmadığı takdirde meydana gelecek olan dönem karı/zararı analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda ertelenmiş vergi etkisinin en fazla karda artış ve zararda azalış olarak pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir. Kar artışı veya zarar azalışı yönünde pozitif etki gösteren işletmelerin ertelenmiş vergi geliri, kar azalışı veya zarar artışı yönünde negatif etkisi gösteren işletmelerin ertelenmiş vergi gideri raporladığı gözlemlenmiş olup bu durumun dönem karını önemli bir şekilde etkilediği ve kazanç yönetimi olarak kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Literatür incelemesinde ele alınan çalışmalar ertelenmiş vergi ile kazanç yönetiminin uygulanması arasında önemli bir ilişkinin olduğuna dikkat çekmiştirler. Bu bağlamda öne çıkan hususlar aşağıdaki gibidir;

- Ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğü ile kazanç yönetimi arasında anlamlı bir ilişki olduğundan dolayı kazanç yönetiminin tespitinde ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğü hesabına dikkat edilmesi gerektiği,
- Ertelenmiş vergi gideri/geliri ile kazanç yönetimi arasında anlamlı bir ilişki olduğundan dolayı kazanç yönetiminin tespit edilmesinde ertelenmiş vergi gideri/geliri hesabına dikkat edilmesi gerektiği,
- Ertelenmiş vergi, kazanç yönetimini tahmin etmekte ihtiyari tahakkukları esas alan modellerden daha etkili olduğu,
- Ertelenmiş vergi daha çok kazanç kaybından kaçınmak için kazanç yönetimi uygulaması olarak kullanıldığından işletmelerin yapmış oldukları kazanç yönetiminin tespit edilebilmesi için en az iki yıllık verilerinin incelenmesi gerektiğidir.

Bu çalışmanın literatüre olan katkısı BİST SINAİ endeksinde kazanç yönetimi uygulayan işletmelerin tespitinde ertelenmiş verginin etkili olup olmadığını tespit ederek ileride yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olmasıdır.

### 3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Bu amaca ilişkin olarak BİST SINAİ endeksinde işlem gören işletmeler üzerinde ertelenmiş vergi hesaplarının kazanç yönetimi uygulamasında bir araç olarak kullanılıp kullanılamayacağını tespit etmek üzere analizler yapılmıştır.

Literatür incelemesi sonucunda ertelenmiş vergi hesapları ile kazanç yönetimi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu Phillips vd. (2003a), Phillips vd. (2003b), Dhaliwal vd. (2003) tarafından yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur. Ülkemizde kazanç yönetiminin tespit edilmesinde ihtiyari tahakkukları ve diğer değişkenleri (ticari alacaklar endeksi, brüt kar marjı endeksi, amortisman giderleri endeksi vb.) de esas alarak yapılan çalışmalar mevcuttur ancak bu çalışmalar ihtiyari tahakkukların hesaplanması veya oluşturulan endekslerden yararlanılarak işletmelerin kazanç yönetimi uygulayıp uygulamadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan bu çalışmada ise BİST SINAİ endeksi içerisinde faaliyet gösteren işletmeler Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüller yardımı ile kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen işletmeler ve kontrol işletmeleri olarak iki gruba ayrılarak bu iki grup arasındaki ertelenmiş vergi değişkenlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda değişkenler arasında herhangi bir şekilde

anlamlı bir farklılığın ortaya çıkması ertelenmiş verginin kazanç yönetimi uygulamasında bir araç olarak kullanılabileceği tespit edilecektir.

Bu çalışma yerel literatürde ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkinin doğrudan tespit edilmesinde meydana gelen boşluğun giderilmesini sağlayarak ileride ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi üzerine yapılacak olan çalışmalara yol gösterici bir niteliği olmasından ötürü önem arz etmektedir.

### 3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkinin tespiti için KAP (Kamu Aydınlatma Platformu) ve işletmelerin kendi siteleri üzerinden çeyrek dönemlerde yayınladıkları finansal raporlar aracılığıyla ikincil veri kaynakları elde edilerek Burgstahler ve Dichev (1997), tarafından geliştirilen formüller üzerinden kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen işletmeler belirlenerek ertelenmiş vergi değişkenleri aracılığıyla analiz edilmiştir. Belirtilen formüller Kazanç Yönetiminin Ölçülmesi ve Değişkenlerin Tanımlanması başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

#### 3.4.1. Hipotez Geliştirme

Burgstahler ve Dichev (1997), tarafından yapılan çalışmada işletme yöneticilerinin dönem sonunda finansal tablolarda meydana gelebilecek olan zarardan kaçınmak, kazanç düşüşünden kaçınmak ve analistlerin tahminlerini karşılayabilmek için kazançlarını düşük oranlarda arttırarak bu gibi durumların önüne geçebilmek amacıyla kazanç yönetimine başvurabildiklerini işletmenin net gelirlerinde meydana gelen değişiklikler üzerinden oluşturdukları formül yardımı ile tespit etmiştirler. Phillips vd. (2003a) tarafından yapılan çalışmada Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüller ile birlikte yapılan çalışma sonrasında ertelenmiş verginin ihtiyari tahakkuklardan ayrı bir şekilde kazanç yönetiminin tespit edilmesinde önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Phillips vd. (2003a) tarafından bulunan sonuçlardan yola çıkılarak yapılan bu çalışmada da BIST SINAİ endeksinde işlem gören işletmeler içerisinde ertelenmiş verginin kazanç yönetiminin tespit edilmesinde etkili olup olmadığının tespiti için analiz yapılmıştır. Bu kapsamda Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüller aracılığı ile BIST SINAİ endeksi işletmeleri içerisinde zarardan kaçınmak (avoid loss) veya kazanç düşüşünden kaçınmak için (avoid earning declines) kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen grup ile kontrol grubu arasında ertelenmiş vergi değişkenleri açısından ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı analiz edilecektir.

Bu kapsamda literatürde Phillips vd. (2003a), Salah (2019) ve Tartono (2019) tarafından yapılan çalışmalardaki ertelenmiş vergi ile ilgili olarak oluşturulmuş olan değişkenlerden yararlanılmıştır ve ertelenmiş vergi ile ilgili olarak üç farklı bağımsız değişken ele alınmıştır. Bunlar sırasıyla cari ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğü, net ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğü ve gelir tablosunda

gösterilen ertelenmiş vergi geliri/gideri olarak belirlenmiş olup bu üç değişken, değişkenlerin tanımlanması kısmında ayrıntılı olarak açıklanmıştır. İlk olarak kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen grup ile kontrol grubu arasında ele alınan üç bağımsız değişken açısından ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık meydana gelebileceği tahmin edilmektedir. İkinci olarak zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen grup ile kontrol grubu arasında ele alınan üç bağımsız değişken açısından ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık meydana gelebileceği tahmin edilmektedir. Bu kapsamda Phillips vd. (2003a) tarafından yapılan çalışmadaki hipotezlerden yararlanılarak aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

- **$H_1$:** Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen grup ile kontrol grubu arasında ertelenmiş vergi değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık vardır.
- **$H_2$:** Zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen grup ile kontrol grubu arasında ertelenmiş vergi açısından anlamlı bir farklılık vardır.

### 3.4.2. Örneklem Seçimi

Ertelenmiş vergi duran varlıklar ve uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde gösterildiğinden dolayı varlıklarının büyük bir kısmı nakit ve nakit benzerleri hesaplarından oluşan sigorta işletmeleri, gayrimenkul yatırım ortaklığı işletmeleri, yatırım ortaklığı işletmeleri, banka kurumları, finans kurumları, kiralama işletmeleri ve faktöring işletmeleri örneklem içerisine alınamayacağı belirlenmiştir. Bu kapsamda varlıklarının büyük bir kısmı duran varlıklar içerisinde olan BİST SINAİ endeksinde işlem görmekte olan imalat sektöründeki işletmelerin örneklem olarak seçilmesine karar verilmiştir.

Ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkinin tespit edilmesi üzerine yapılan çalışmalar esas olarak yıllık finansal raporların incelenmesi suretiyle analiz edilmiştir. Brown ve Caylor (2005) tarafından yapılan çalışmada ise işletmeler tarafından gerçekleştirilen kazanç yönetimini tespit etmek için sadece yıllık finansal raporlara bakılmaması gerekildiği belirtilmiştir. Bunun nedeni olarak işletme yöneticilerinin yıl içerisinde her zaman gerçekleşen işlemler üzerinden kazanç yönetimi uygulamalarına başvurabileceği gösterilmiştir. Her zaman kazanç yönetimi uygulanabileceği için sadece işletmeler tarafından hazırlanan yıllık finansal raporların analiz edilmesinin yanı sıra üç aylık finansal raporlarında ayrıca analiz edilmesinin kazanç yönetimi uygulamalarının tespit edilmesinde gerekli olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda yöneticilerin her üç aylık raporlarda analistlerin tahminini tutturabilmek amacıyla aşırı kardan veya zarardan kaçınabilmek için kazanç yönetimi uygulayabilecekleri sonucuna varılmıştır. Bu çalışmadan yola çıkılarak kazanç yönetiminin tespit edilebilmesi için sadece yıllık finansal raporlara bakılmaması gerektiği sonucuna varıldığından ve ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi inceleyen önceki çalışmalarda esas olarak yıllık dönem baz alınarak çalışıldığından çeyrek dönemleri de ele alan bir çalışma mevcut değildir. Bu nedenden ötürü yapılacak olan bu çalışmada çeyrek dönemlerin de analiz edilmesine karar verilmiştir.

Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüller ile çeyrek dönemlik veriler hesaplandığında 1. çeyrek ve 2. çeyrek dönemlerde işletmelerin fazla olarak kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen gruba dahil olmasının nedeni formül gereği net satışların bir önceki dönem piyasa değerine bölünmesidir. Bu durumun nedeni ise işletmelerin ilk 2 çeyrek dönem içerisinde olağan bir şekilde olan gelirlerindeki azlık formül üzerinden hesaplandığında kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen gruba dahil olmasına neden olmaktadır. Bu durumdan ötürü yapılacak olan analizin yanıltıcı sonuçlar meydana getirmesinden kaçınmak için sadece 3. çeyrek ve 4. çeyrek dönem verileri analize dahil edilmiştir.

Çalışmada 2012-2021 yılları arasında BIST SINAİ endeksinde faaliyet gösteren 180 işletmenin 3. çeyrek ve 4. çeyrek dönem verilerinin analizi yapılarak ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Formül gereği işletmelerin 2010 yılının finansal verilerine de ihtiyaç duyulduğundan örneklem toplama sürecinde halka arzları 2010 ve sonrasında olan işletmeler veri eksikliğinden dolayı örneklem dışında bırakılmış olup çalışma analizi 107 işletme ile toplamda 2140 veri yılı ile sınırlandırılmıştır.

### 3.4.3. Kazanç Yönetiminin Ölçülmesi ve Değişkenlerin Tanımlanması

Bu çalışmada kazanç yönetiminin ölçülmesinde Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından yapılan çalışma temel alınmıştır. Yazarlar çalışmalarında kazanç yönetimi yapan işletmeleri iki grupta ele almıştır. Birinci grup kazanç düşüşünden kaçınmak için (avoid earning decreases) kazanç yönetimi uygulayan işletmelerdir. İkinci grup zarardan kaçınmak için (avoid loss) kazanç yönetimi uygulayan işletmelerdir.

Kazançtaki düşüşü önlemek için yapılan kazanç yönetiminin tespitinde 1977-1994 yılları arasında toplam 64.466 gözlem sayısı bulunmaktadır. Karlı dönemlerin uzunluğu arttıkça işletmelerin kazançtaki düşüşten kaçınmaya daha çok meyilli olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda gelirlerdeki değişimi baz olarak yaptıkları analiz sonucunda elde ettikleri histogram grafiğinin çan şeklinde olup sıfıra yakın olduğu, kazanç değişikliklerinde ki dağılımın 0.01 civarında simetrik olacağı ve yönetilen kazanç değişikliklerinin bu değerden fazla olmayacağı tespit edilmiştir. İşletmelerin kazanç yönetimi yaptıklarını tahmin edebilmek için üç ayrı aralık içerisinde yer alan iki grup arasındaki farklılıklardan yararlanılır. Kısaca bu gruplara değinilecek olursa birinci grup ±0,005 değer aralığında yer alan işletmelerdir. Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uygulayabilecek olan en etkin grup olduğu belirtilmiştir. Bunun nedeni ise işletme zararının sıfıra çok yakın olmasından dolayı gelirlerde küçük miktarlarda kazanç yönetimi yapılarak kara geçilebilecek olmasıdır. İkinci olarak ±0,01 değerler aralığında yer alan işletmelerdir. Bu değer aralığındaki grup orta noktayı belirtmektedir ve çalışmada baz alınacak olan değer olarak ifade edilmiştir. Birinci gruba göre değer aralığının artmasıyla birlikte gelirlerde küçük miktarlarda yapılan kazanç yönetiminin artış göstermesiyle birlikte gözden kaçabilecek olan uygulamaların tespiti için daha etkili olduğu belirtilmiştir. Üçüncü grup ±0,015 değer aralığında

yer alan işletmelerdir. Bu grubun gelirlerde küçük miktarlarda değişiklikler yaparak kazanç yönetimi uygulanabilecek olan son değer aralığı olduğu ve bu değer aralığından sonraki kazanç yönetimi uygulamalarının gelirlerde yüksek miktarlarda değişiklikler yapılması gerektirdiği belirtilmiştir. Bu üç değer arasında birinci grup pozitif kısımda yer alan kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen işletmeler ($EM_1$), ikinci grup negatif kısımda yer alan kontrol grubu ($EM_0$) işletmeleridir. Pozitif kısımda yer alan değerler gözlenen değerleri, negatif kısımda yer alan değerler beklenen değerleri ifade etmektedir. Normal şartlarda gözlenen değerlerin beklenen değerler ile benzerlik göstermesi gerekmektedir ancak bu iki grup arasında meydana gelebilecek olan anlamlı farklılık kazanç yönetiminin yapıldığının tespit edilmesinde etkilidir. Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından yapılan çalışmada da $EM_1$ grubunda meydana gelen gelirlerdeki değişimin $EM_0$ grubunda meydana gelen gelirlerdeki değişimden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın birinci araştırma kısmında kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uygulayan işletmelerin tahmin edilmesi için Burgstahler ve Dichev (1997), tarafından geliştirilen formül doğrultusunda hesaplanan değerler üç değer grubu (± 0.005 ±0,01 ve ±0.015) içerisinden değerlendirilerek pozitif kısımda yer alan işletmeler, kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen; negatif kısımda yer alan işletmeler kontrol grubu olarak değerlendirileceği tespit edilmiştir. Çalışmada ± 0.005 değer aralığı grubu içerisinde yer alan gözlem değerlerinin az olması istatiksel açıdan analizin güvenilirliğini düşüreceğinden analiz dışında bırakılmıştır. Analize gözlem değerleri daha fazla olan ±0,01değer aralığı grubu ve ±0.015 değer aralığı grubu ile devam edilmiştir. Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen ölçeklendirilmiş kazanç düşüşünden kaçınma formülü aşağıdaki gibidir:

$$EM = \frac{NI_t - NI_{t-1}}{MVE_{t-2}}$$

**EM:** $EM_1$ ölçeklendirilmiş kazançlardaki değişim değeri 0 ve sıfırdan büyük ve 0,01 veya 0.015 değerlerinden küçük ise ($0 \geq EM_1 < 0.015$), $EM_0$ ölçeklendirilmiş kazançlardaki değişim değeri -0.015 veya -0,01 değerlerinden büyük 0 dan küçük ise ($-0.015 > EM_0 \leq 0$).

**NI:** Dönem Net Karı (Net Income)

**MVE:** İşletmenin piyasa değeri (Market Values of Equity)

**t:** cari yıl

Burgstahler ve Dichev (1997), tarafından gerçekleştirilen çalışmanın ikinci kısmında zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi yapan işletmelerin tespitinde 1976-1994 yılları arasında toplam 75.999 gözlem verisi incelenmiştir. Kazançlar azaldıkça kayıptan kaçınmaya yönelik teşviklerin artacağı tahmin edilmiştir. Kazanç yönetimi yapmak için az miktarda zarar bildirecek olan işletmelerin daha az maliyetle karlı gözükebileceğinden dolayı zararları sıfıra yakın olan işletmelerin kazanç yönetimi uygulamasına daha meyilli olduğu tespit edilmiştir. Formül yardımı ile hesaplanan verilerin dağılımı histogram grafiğinde yarı çan şeklinde olduğu bulunmuş sıfıra yakın olan verilerin fazla olduğu tespit

edilmiştir. Araştırma verilerinin sonucunda yazarlar yine üç ayrı değer aralığı grubu belirlemiştirler. Bu değer gruplarından birincisi ±0,01 değer aralığı grubudur. Bu değer grubunda yer alan işletmelerin zararlarının sıfıra en yakın olduğu aralık olduğundan kazanç yönetimi uygulamalarına en meyilli grup olacağı tespit edilmiştir. İkinci olarak ±0,02 değer aralığı grubu belirlenmiştir. Bu değer aralığında yer alan işletmelerin kazanç yönetimi uygulamak için birinci gruba göre daha fazla gelirlerde değişiklik yapması gerekeceğinden birinci grupta gözden kaçan kazanç yönetimi uygulamalarının tespiti için baz alınabilecek değer aralığı olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü olarak ±0,03 değer aralığı grubu belirlenmiştir. Bu değer aralığı gelirlerde az miktarda değişiklik yapılarak kazanç yönetimi uygulaması yapılabilecek son aralık olduğu bu değer aralığından sonra zarardan kara geçebilmek için daha yüksek miktarlarda kazanç yönetimi uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Bu üç değer arasında birinci grup pozitif kısımda yer alan kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen işletmeler ($EM_1$), ikinci grup negatif kısımda yer alan kontrol grubu ($EM_0$) işletmeleridir. Pozitif kısımda yer alan değerler gözlenen değerleri, negatif kısımda yer alan değerler beklenen değerleri ifade etmektedir. Normal şartlarda gözlenen değerlerin beklenen değerler ile benzerlik göstermesi gerekmektedir ancak bu iki grup arasında meydana gelebilecek olan anlamlı farklılık kazanç yönetiminin yapıldığının tespit edilmesinde etkilidir. Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından yapılan çalışmada da zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uygulayan $EM_1$ grubunda meydana gelen gelirlerdeki değişimin $EM_0$ kontrol grubunda meydana gelen gelirlerdeki değişimden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın ikinci araştırma kısmında zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uygulayan işletmelerin tahmin edilmesi için Burgstahler ve Dichev (1997), tarafından geliştirilen formül doğrultusunda hesaplanan değerler üç grup (±0.01, ±0.02 ve ±0.03) içerisinden değerlendirilerek pozitif kısımda yer alan işletmeler, kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen; negatif kısımda yer alan işletmelerin kontrol grubu olarak değerlendirileceği tespit edilmiştir. Çalışmada ±0.01 grubu verilerinin azlığından dolayı istatistiksel açıdan güvenilirliğin arttırılması için gözlem değerleri daha fazla olan ±0.02 grubu ve ±0.03 grubu ayrı ayrı analiz edilmiştir. Burstaghler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen zarardan kaçınma formülü aşağıdaki gibidir:

$$EM = \frac{NI_t}{MVE_{t-1}}$$

**EM:** $EM_1$ ölçeklendirilmiş kazanç değeri 0 dan büyük eşit ve 0.03 den küçük ise ($0 \geq EM_1 < 0.03$), $EM_0$ ölçeklendirilmiş kazanç değeri -0.03 den büyük eşit ve 0 dan küçük ise ( $-0.03 \geq EM_0 < 0$).

Değişkenlerin belirlenmesi aşamasında literatür incelemesinde yer alan ertelenmiş vergi ile ilgili değişkenler üç bağımsız değişken olarak oluşturulmuştur. Ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi araştıran ilk çalışmalardan biri olan Philips vd. (2003a) yaptıkları çalışmada oluşturmuş oldukları tüm bağımsız değişkenleri bir önceki yılın toplam varlıklarına bölünmesi ile hesaplamıştırlar. Philips vd. (2003a) tarafından yapılan araştırma sonrasında ertelenmiş vergi ile kazanç

yönetimi arasındaki ilişkiyi araştıran diğer çalışmalarda da Noor vd. (2007), Şimşek (2015), Nurdayadi (2019), ertelenmiş vergi ile ilgili oluşturulan değişkenlerin bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesi suretiyle ölçeklendirilerek hesaplanmıştır. Bu çalışmada da oluşturmuş olduğumuz değişkenlerin hepsi bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesi suretiyle ölçeklendirilerek hesaplanmıştır.

Birinci bağımsız değişken olarak Tartono (2021) tarafından yapılan çalışmada kullanılan ertelenmiş vergi değişkeni olan Cari Ertelenmiş Vergi (CEV) kullanılmıştır. Bu değişkenin analize dahil edilmesindeki amaç işletme içerisinde cari dönemde ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğüne neden olan tüm kalemlerin toplamını içermesidir. CEV'nin hesaplanmasında dipnotların gelir vergileri (ertelenmiş vergi varlıkları ve yükümlülükleri dahil) kısmında belirtilen cari döneme ilişkin gelir tablosuna yansıyan ertelenmiş vergi gelir/gider hareketlerinin (Ertelenmiş vergi geliri/gideri, özkaynaklar ile ilişkilendirilen gelir/gider etkisi, türev araçlar etkisi, diğer kapsamlı gelirde muhasebeleştirilen ertelenmiş vergi gelir/gider etkisi gibi) toplamının bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesiyle elde edilen değer olarak hesaplanmıştır.

İkinci bağımsız değişken olarak Phillips vd. (2003a) tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş vergi değişkeni olan Ertelenmiş Vergi Geliri/Gideri (EVG) kullanılmıştır. Bu değişkenin analize dahil edilmesindeki amaç gelir tablosunda gösterilen ertelenmiş vergi geliri/giderinin dönem vergi geliri/giderini arttırarak veya azaltarak dönem net karını etkilediğinden dolayı kazanç yönetimi uygulaması olarak kullanılabileceğinin tahmin edilmesidir. EVG, gelir tablosunda vergi geliri/gideri kısmında belirtilen ertelenmiş vergi geliri/gideri tutarının bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesi suretiyle elde edilen değer olarak hesaplanmıştır

Üçüncü bağımsız değişken olarak Salah (2019) tarafından yapılan çalışmada ertelenmiş vergi değişkeni olan Net Ertelenmiş Vergi Varlığı/Yükümlülüğü (NEV) kullanılmıştır. Bu değişkenin analize dahil edilmesindeki amaç toplam geçici farklar sonucunda oluşan ertelenmiş vergi varlığı ve yükümlülükleri tutarlarının birbirlerinden çıkarılmasıyla oluşan net ertelenmiş vergi varlığı/ yükümlülüğü tutarının kazanç yönetimi uygulaması olarak kullanılıp kullanılamayacağının belirlenmesidir. NEV, dönem içerisinde hesaplanan ertelenmiş vergi varlıklarının ertelenmiş vergi yükümlülüğünden çıkartılmasıyla elde edilen net ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğü tutarının bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesi suretiyle elde edilen değer olarak hesaplanmıştır.

Kontrol değişkeni olarak İşletme Faaliyetlerinden Kaynaklı Nakit Akışları (FKNA) tercih edilmiştir. Kontrol değişkeni olarak FKNA'nın seçilmesindeki amaç işletmenin finansal performansı hakkında bilgi veriyor olmasıdır. FKNA ne kadar yüksek ise işletmenin performansı da o derece yüksektir ve bu yüzden kazanç yönetimi yapmasına gerek olmadığı tahmin edilmektedir. Aksi taktirde FKNA düşük çıkarsa işletme faaliyetleriyle ilgili olan performans düşüklüğünü raporlamamak için kazanç yönetimi uygulayarak işletmenin performansını olduğundan yüksek göstermeye çalışacağı

tahmin edilmektedir. FKNA hesaplanmasında Nakit Akış Tablosundaki işletme faaliyetlerinden kaynaklı nakit akışları tutarının diğer değişkenlerde olduğu gibi bir önceki dönemin toplam varlıklarına bölünmesi suretiyle hesaplanmıştır.

### 3.5. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu bölümünde BIST SINAİ endeksinde işlem gören işletmelerin veri yılları baz alınarak yapılan analiz sonuçlarının değerlendirilmesi yapılacaktır. İlk olarak örneklem içerisinde ele alınacak olan verilerin tespiti gerçekleştirilmiştir. Veriler iki kısımda analiz edilmiştir ilk kısımda zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uygulayan işletmeler için ±0,02 ve ±0,03 değerleri arasında ayrı ayrı olarak analiz gerçekleştirilmiştir. İkinci kısımda kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uygulayan işletmeler için ±0,01 ve ±0,015 değerleri arasında ayrı ayrı olarak analiz gerçekleştirilmiştir.

#### 3.5.1. Örneklem Analizi

Araştırma gruplarına dahil edilecek olan işletmeler Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından oluşturulan formüller yardımı ile belirlenmiştir. Zarardan kaçınma ve kazanç düşüşünden kaçınma olmak üzere iki ayrı kazanç yönetimi tespitine yönelik araştırmaya dahil edilen işletmelerin verileri belirlenmiştir.

Zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen işletmelerin 4. çeyrek dönem veri yıllarının tespiti için formül yardımı ile elde edilen değerler aşağıdaki histogram grafiği üzerinde gösterilmiştir.

**Grafik 1: Zarardan Kaçınma 4. Çeyrek Veri Dağılımı**

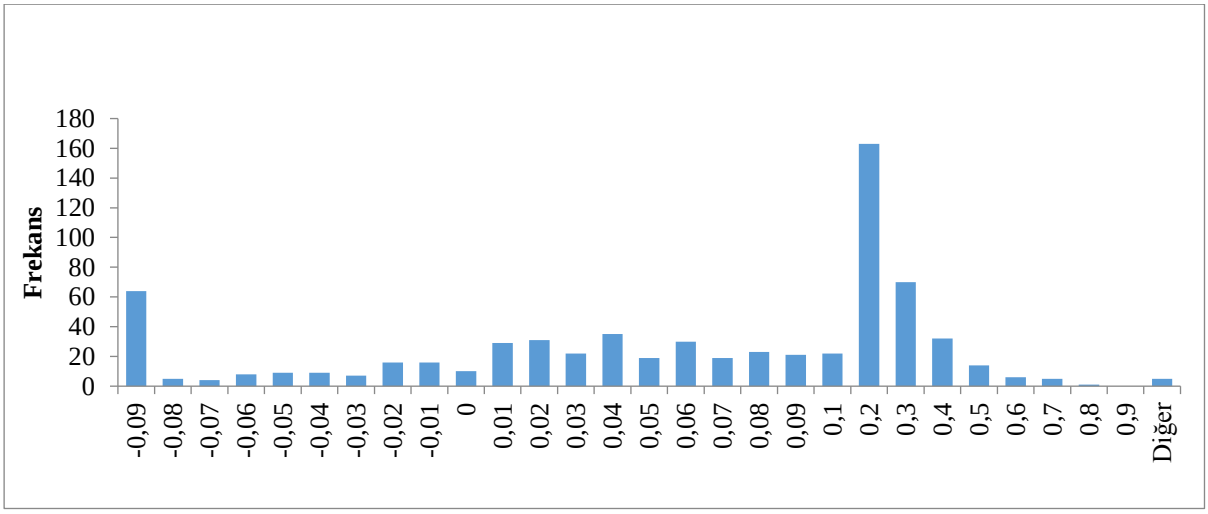

Yukarıdaki histogram grafiği incelendiğinde Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından yapılan çalışmaya göre verilerin dağılımının çan şeklinde olmadığı 0,2- 0,3 ve -0,09 değerleri içerisinde yer alan verilerin histogram grafiğinin simetrik dağılımını bozduğu tespit edilmiştir. Bu durumun oluşmasındaki ana sebebin esas alınan çalışmadaki veri sayısına göre çalışmada ele alınan veri sayısının az olmasından kaynaklandığı belirtilebilir. Araştırmaya dahil edilecek olan ±0,02 değer aralığı grubu ve ±0,03 değer aralığı grubu değerleri arasındaki verilerin pozitif kısmı $EM_1$ kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen veri yılları, kontrol grubu olan negatif kısmı ise $EM_0$ olarak belirtmektedir.

Zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen 3. çeyrek veri yıllarının tespiti için formül yardımı ile elde edilen değerler aşağıdaki histogram grafiği üzerinde gösterilmiştir.

**Grafik 2: Zarardan Kaçınma 3. Çeyrek Veri Dağılımı**

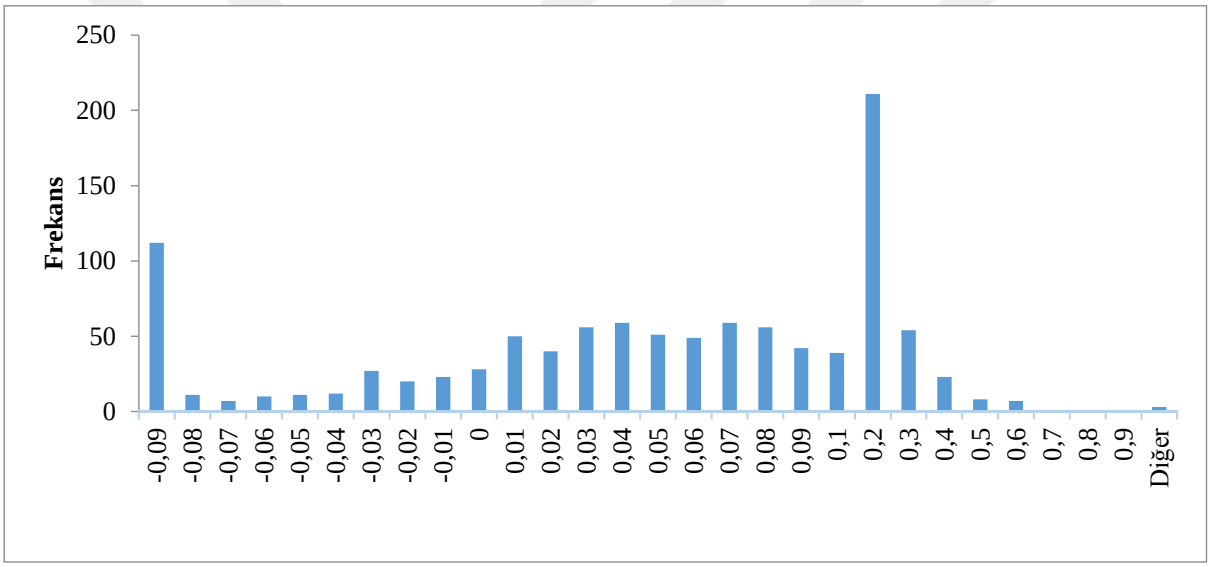


Yukarıdaki histogram grafiği incelendiğinde 0,2 ve -0,09 değerleri içerisinde yer alan verilerin histogram grafiğinin simetrik dağılımını bozduğu tespit edilmiştir. Genel itibari ile simetrik bir dağılım gösteren verilerdeki simetriyi bozan değerlerin oluşmasındaki ana sebebin esas alınan çalışmadaki veri sayısına göre çalışmada ele alınan veri sayısının az olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmaya dahil edilecek olan ±0,02 değer aralığı grubu ve ±0,03 değer aralığı grubu değerleri arasındaki verilerin pozitif kısmı $EM_1$ kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen veri yılları, kontrol grubu olan negatif kısmı ise $EM_0$ olarak belirlenmiştir.

Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen 4. çeyrek veri yıllarının tespiti için formül yardımı ile elde edilen değerler aşağıdaki histogram grafiği üzerinde gösterilmiştir.

**Grafik 3: Kazanç Düşüşünden Kaçınma 4. Çeyrek Veri Dağılımı**

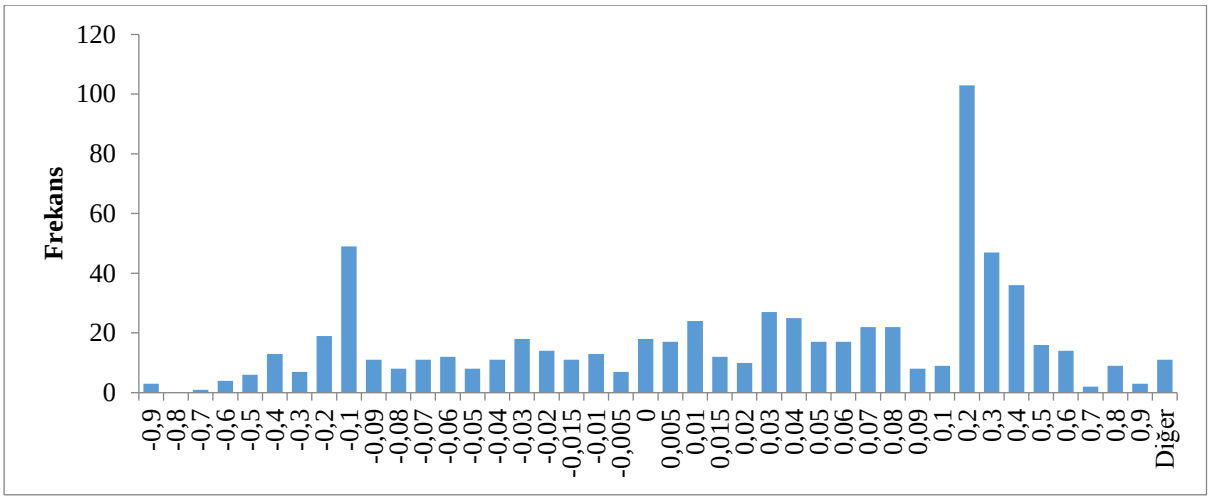


Yukarıdaki histogram grafiği incelendiğinde esas alınan çalışmaya göre verilerin dağılımının çan şeklinde olmadığı ve 0,2 değeri içerisindeki veri yıl değerlerinin dağılımın genelinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu durumun oluşmasındaki esas sebebin yukarıda olduğu gibi esas alınan çalışmadaki örneklem sayısına göre bu çalışmada ele alınan verilerin azlığından kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmaya dahil edilecek olan ±0,01 değer aralığı grubu ve ±0,015 değer aralığı grubu değerleri arasındaki verilerin pozitif kısmı $EM_1$ kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen veri yılları, kontrol grubu olan negatif kısmı $EM_0$ olarak belirtilmiştir.

Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen 4. çeyrek veri yıllarının tespiti için formül yardımı ile elde edilen değerler aşağıdaki histogram grafiği üzerinde gösterilmiştir.

**Grafik 4: Kazanç Düşüşünden Kaçınma 3. Çeyrek Veri Dağılımı**

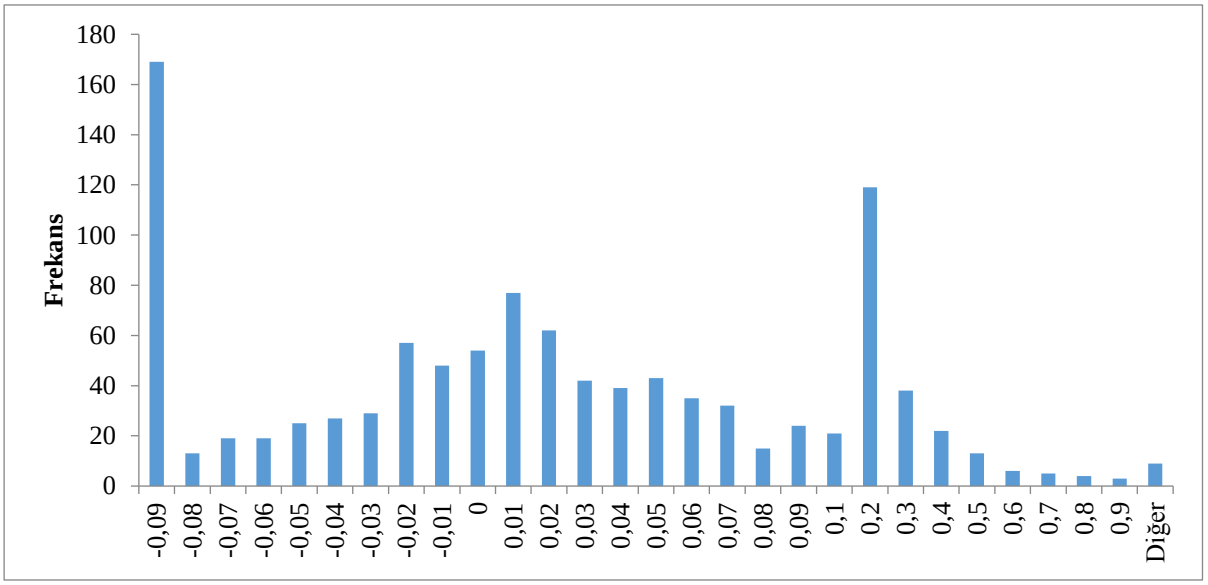

Yukarıdaki histogram grafiği incelendiğinde 0,2 ve -0,09 değerleri içerisindeki veriler dağılımın genelinden farklılık göstermektedir. Genel olarak histogram grafiğine bakıldığında verilerin simetrik dağılmadığı özellikle sıfıra yakın değerler içerisinde verilerin fazla olduğu tespit edilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında verilerin azlığının etkili olduğu söylenebilir. Araştırmaya dahil edilecek olan ±0,01 değer aralığı grubu ve ±0,015 değer aralığı grubu değerleri arasındaki verilerin pozitif kısmı $EM_1$ kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen veri yılları, kontrol grubu olan negatif kısmı $EM_0$ olarak belirtilmiştir.

### 3.5.2. Kazanç Düşüşünden Kaçınma Grubunun Test İstatistikleri

Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen verilerden ilk olarak 4. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu için analiz yapılmıştır. $EM_1$ ve $EM_0$ grupları arasında bağımsız değişkenlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının tespit edilebilmesi için öncelikle normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Yapılan analiz sonucunda verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılmadığı zaman parametrik olmayan test istatistikleri sonuçlarına bakılması gerekmektedir. Literatürde iki grup arasındaki değişkenler arası anlamlı bir farklılığın olup olmadığının tespiti için parametrik olmayan test istatistiklerinden Mann-Withney U test istatistiği kabul gördüğünden bu çalışmada iki grup arasındaki değişkenlerin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Mann-Withney U testi yapılarak ölçülmüştür. Mann-Withney U testine göre anlamlılık değeri 0,05'den küçük olan değişkenlerin iki grup arasında ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilir. Tablo 12'de 4. çeyrek ±0,01 grubu için Man Withney U test istatistiği sonuçları gösterilmiştir.

**Tablo 12: Mann-Withney U Testi Sonuçları (4. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu)**

| | CEV | EVG | NEV | ΔFKNA |
|---|---|---|---|---|
| **Mann-Whitney U** | 2071,000 | 2096,000 | 2244,000 | 1965,000 |
| **Wilcoxon W** | 4772,000 | 4797,000 | 4197,000 | 4666,000 |
| **Z** | -,848 | -,737 | -,084 | -1,316 |
| **Anlamlılık Değeri (2- uçlu)** | ,397 | ,461 | ,933 | ,188 |

Tablo 12 incelendiğinde değişkenlere ilişkin anlamlılık değerlerinin hiçbiri 0,05 anlamlılık değerinden küçük olmadığından dolayı $EM_1$ grubu ile $EM_0$ gruplarının bağımsız değişkenleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu durumda $H_0$ hipotezi kabul edilir ve $H_1$ hipotezi reddedilir. 4. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu için iki grubun bağımsız değişkenlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirtilebilir.

Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen 3. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu verileri analiz edilmiştir. Normallik testi sonucunda analize dahil edilen değişkenlere ait verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Veriler normal dağılmadığı için parametrik olmayan test istatistiği olan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre iki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilir. Tablo 13'de 3. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu için Mann-Whitney U test istatistiği sonuçları gösterilmiştir.

**Tablo 13: Mann-Whitney U Testi Sonuçları (3. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu)**

| | CEV | EVG | NEV | ΔFKNA |
|---|---|---|---|---|
| **Mann-Whitney U** | 1907,000 | 2007,000 | 1656,000 | 1584,000 |
| **Wilcoxon W** | 3392,000 | 3492,000 | 3141,000 | 4587,000 |
| **Z** | -,804 | -,337 | -1,978 | -2,315 |
| **Anlamlılık Değeri (2-uçlu)** | ,421 | ,736 | ,048 | ,021 |

Tablo 13 incelendiğinde NEV ve ΔFKNA bağımsız değişkenlerinin anlamlılık değerleri 0,05'den küçük olduğundan bu iki değişken için $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Tablo 14'de NEV ve ΔFKNA bağımsız değişkenlerine ilişkin $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarını ortalamaları gösterilmiştir.

**Tablo 14: NEV ve ΔFKNA Değişkeninin Ortalamaları (3. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu)**

| | N | Minimum | Maksimum | Ortalama |
|---|---|---|---|---|
| **NEV $EM_1$** | 77 | -,1168718 | ,0889462 | ,008264779 |
| **NEV $EM_0$** | 54 | -,1425470 | ,2012364 | ,001847579 |
| **ΔFKNA $EM_1$** | 77 | -,2048517 | ,3689761 | -,003150461 |
| **ΔFKNA $EM_0$** | 54 | -,1238135 | ,2745997 | ,026759514 |

Tablo 14 incelendiğinde $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözükmektedir. $EM_1$ grubunun NEV değişkeni ortalaması $EM_0$ grubunun NEV değişkeni ortalamasından daha yüksek olduğu söylenebilir. NEV değişkeni ertelenmiş vergi varlığı ile ertelenmiş vergi yükümlülüğü arasındaki fark olduğundan dolayı 3. çeyrek dönem içerisinde $EM_1$ grubundaki işletmelerin ortalama olarak daha çok net ertelenmiş vergi varlığı raporladığı $EM_0$ grubundaki işletmelerin ise ortalama olarak daha az net ertelenmiş vergi varlığı raporladığı görülmektedir. Ertelenmiş vergi varlığı dönem vergi giderini azalttığından karın artmasına veya zararın azalmasına neden olmaktadır. $EM_1$ grubundaki işletmelerde ortalama olarak ertelenmiş vergi varlığının daha fazla çıkması kazanç düşüşünden kaçınmak için zararın azaltıldığı veya karın arttırıldığı görülmektedir. İki

grup arasındaki ΔFKNA değişkeninin ortalamaları gözlendiğinde $EM_1$ grubunun faaliyetlerden kaynaklı nakit akışındaki değişimin $EM_0$ grubundaki değişimden daha az olduğu görülmektedir. Faaliyetlerden kaynaklı nakit akışı işletme performansı hakkında bilgi verir ve ne kadar az ise işletme o oranda kazanç yönetimi uygulamaya istekli olacağı belirtilmektedir. Bu analiz sonucunda düşük ΔFKNA'ya sahip işletmelerin kazanç yönetimi uygulaması yapacağını desteklemektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda $H_1$ hipotezi kabul edilmiştir. Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen grup ile kontrol grubu arasında NEV ve ΔFKNA değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirtilebilir.

Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen 4. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu için yapılan normallik testi sonucunda analize dahil edilen değişkenlere ait verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu yüzden parametrik olmayan Mann-Withney U test istatistiği sonuçlarına bakılmıştır. Tablo15'de 4. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu için Mann-Withney U test istatistiği sonuçları verilmiştir.

**Tablo 15: Man-Withney U Test Sonuçları (4. çeyrek ±0,015 grubu)**

| | CEV | EVG | NEV | ΔFKNA |
|---|---|---|---|---|
| **Mann-Whitney U** | 3574,000 | 3979,500 | 4214,000 | 3971,000 |
| **Wilcoxon W** | 9139,000 | 9544,500 | 9779,000 | 9536,000 |
| **Z** | -2,115 | -1,020 | -,387 | -1,043 |
| **Anlamlılık Değeri (2- uçlu)** | ,034 | ,308 | ,699 | ,297 |

Tablo 15 incelendiğinde CEV değişkeninin anlamlılık değeri 0,05'den küçük olduğundan CEV değişkeni için $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Tablo 16'da CEV değişkenine ilişkin $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının ortalamaları gösterilmiştir.

**Tablo 16: CEV Değişkeninin Ortalamaları (4. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu)**

| | N | Minimum | Maksimum | Ortalama |
|---|---|---|---|---|
| **CEV $EM_1$** | 105 | -0,2331854 | 0,279257 | -0,00326311 |
| **CEV $EM_0$** | 83 | -0,0694360 | 0,0473860 | 0,002576215 |

Tablo 16 incelendiğinde iki grubun ortalaması arasında meydana gelen anlamlı bir farklılık gözükmektedir. $EM_1$ kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen işletme veri yıllarının CEV değerleri ortalaması $EM_0$ kontrol grubuna göre daha az olduğu görülmektedir. $EM_1$ grubundaki işletmelerin bir dönem içerisindeki ertelenmiş vergi yükümlülüğünde ortalama olarak artış meydana geldiği, $EM_0$ grubundaki işletmelerin bir dönem içerisinde ortalama olarak ertelenmiş vergi varlığında artış meydana

geldiği görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda $H_1$ hipotezi kabul edilmiştir. Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen grup ile kontrol grubu arasında CEV değişkeni kapsamında anlamlı bir farklılık olduğu belirtilebilir.

Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen 3. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu için yapılan normallik testi sonucunda analize dahil edilen değişkenlere ait verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu yüzden parametrik olmayan Mann-Withney U test istatistiği sonuçlarına bakılmıştır. Tablo17'de 4. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu için Mann-Withney U test istatistiği sonuçları verilmiştir.

**Tablo 17: Mann-Whitney U Testi Sonuçları (3. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu**

| | CEV | EVG | NEV | ΔFKNA |
|---|---|---|---|---|
| **Mann-WhitneyU** | 4219,000 | 4115,000 | 4340,000 | 4046,000 |
| **Wilcoxon W** | 7459,000 | 10331,000 | 7580,000 | 7286,000 |
| **Z** | -,586 | -,862 | -,265 | -1,045 |
| **Anlamlılık Değeri (2- uçlu)** | ,558 | ,389 | ,791 | ,296 |

Tablo 17 incelendiğinde hiçbir bağımsız değişkenin anlamlılık değeri 0,05'den küçük olmadığından dolayı iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu durumda $H_1$ hipotezi reddedilir. Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen grup ile kontrol grubu kapsamında değişkenlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirtilebilir.

### 3.5.3. Zarardan Kaçınma Grubunun Test İstatistikleri

Zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen verilerden ilk olarak 4. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu için analiz uygulanmıştır. Yapılan normallik testi sonucunda analize dahil edilen değişkenlere ait verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılmamasından ötürü parametrik olmayan test istatistiğinden Mann-Withney U testi ile iki grup arasındaki ortalamaların farklı olup olmadığı test edilmiştir. Tablo18'de 4. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu için Mann Withney U test sonucu verilmiştir.

Tablo 18 incelendiğinde NEV değişkeninin anlamlılık değeri 0,05'den küçük olduğundan $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının ortalaması arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Tablo 19'da NEV değişkeninin $EM_1$ ve $EM_0$ grup ortalamaları verilmiştir.

**Tablo 18: Mann-Withney U Test Sonuçları (4. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu)**

| | CEV | EVG | NEV | FKNA |
|---|---|---|---|---|
| **Mann-Whitney U** | 1163,000 | 1245,000 | 936,000 | 1279,000 |
| **Wilcoxon W** | 1724,000 | 4485,000 | 1497,000 | 1840,000 |
| **Z** | -,991 | -,225 | -2,425 | -,259 |
| **Anlamlılık Değeri (2- uçlu)** | ,322 | ,822 | ,015 | ,796 |

**Tablo 19: NEV Değişkeninin Ortalamaları (4. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu)**

| | N | Minimum | Maksimum | Ortalama |
|---|---|---|---|---|
| **NEV $EM_1$** | 80 | -0,1818320 | 0,0955293 | ,003021487 |
| **NEV $EM_0$** | 33 | -0,2149190 | 0,0434687 | -,019594187 |

Tablo 19 incelendiğinde NEV değişkenine bağlı iki grup ortalamaları karşılaştırıldığında $EM_1$ grubunun pozitif bir ortalamaya sahip iken $EM_0$ grubunun negatif bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. NEV değişkeni ertelenmiş vergi varlığı ile ertelenmiş vergi yükümlülüğü arasındaki fark olduğundan dolayı $EM_1$ grubundaki işletmelerin ortalama olarak daha fazla net ertelenmiş vergi varlığı raporlarken $EM_0$ grubunun ortalama olarak daha fazla net ertelenmiş vergi yükümlülüğü raporladığı görülmektedir. Ertelenmiş vergi varlığı dönem vergi giderini azalttığından karın artmasına veya zararın azalmasına neden olmaktadır. $EM_1$ grubundaki işletmelerde ortalama olarak ertelenmiş vergi varlığının daha fazla çıkması zarardan kaçınmak için dönem zararının azaltıldığını göstermektedir. Bu sonuçlar çerçevesince $H_2$ hipotezi kabul edilmiş olup zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen işletmelerin net ertelenmiş vergi doğrultusunda kontrol grubundan ortalamalar olarak farklılık gösterdiği belirtilebilir.

Zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen verilerden 3. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu için analiz uygulanmıştır. Yapılan normallik testi sonucunda analize dahil edilen değişkenlere ait verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenden ötürü parametrik olmayan Mann-Withney U testi yardımı ile iki grup arasındaki ortalamaların farklı olup olmadığı test edilmiştir. Tablo 20'de'4. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu için Mann-Withney U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 20 incelendiğinde CEV değişkeninin anlamlılık değeri 0,05'den küçük olduğundan $EM_1$ ve $EM_0$ grupları arasında CEV değişkeni bakımından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Tablo 21'de CEV değişkeninin $EM_1$ ve $EM_0$ grup ortalamaları verilmiştir.

**Tablo 20: Mann-Withney U Test Sonuçları (3. çeyrek±0,02 değer aralığı grubu)**

| | CEV | EVG | NEV | FKNA |
|---|---|---|---|---|
| **Mann-Withney U** | 1823,000 | 2058,000 | 1925,000 | 1972,000 |
| **Wilcoxon W** | 5918,000 | 6153,000 | 3251,000 | 3298,000 |
| **Z** | -2,025 | -1,017 | -1,588 | -1,386 |
| **Anlamlılık Değeri (2- uçlu)** | ,043 | ,309 | ,112 | ,166 |

**Tablo 21: CEV Değişkeninin Ortalamaları (3. çeyrek±0,02 değer aralığı grubu)**

| | N | Minimum | Maksimum | Ortalama |
|---|---|---|---|---|
| **CEV $EM_1$** | 90 | -,1468388 | ,0614986 | -,001612271 |
| **CEV $EM_0$** | 51 | -,1678852 | ,1235535 | ,000337532 |

Tablo 21 incelendiğinde CEV değişkenine bağlı iki grup ortalamaları karşılaştırıldığında $EM_1$ grubunun ortalamasının $EM_0$ grubu ortalamasından daha düşük ve negatif değerli olduğu söylenebilir. Bu durumda $EM_1$ grubundaki işletmelerin dönem içerisinde ortalama olarak ertelenmiş vergi yükümlülüğünde artış meydana geldiği, $EM_0$ grubundaki işletmelerin dönem içerisinde ortalama olarak ertelenmiş vergi varlığında artış meydana geldiği görülmektedir. Analiz sonucunda $H_0$ hipotezi reddedilir ve $H_2$ hipotezi kabul edilir. Zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen grup ile kontrol grubu arasında CEV değişkeni kapsamında anlamlı bir farklılık olduğu belirtilebilir.

Zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen verilerden 4. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu için analiz uygulanmıştır. Yapılan normallik testi sonucunda analize dahil edilen değişkenlere ait verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenden ötürü parametrik olmayan Mann-Withney U testi yardımı ile iki grup arasındaki ortalamaların farklı olup olmadığı test edilmiştir. Tablo 22'de'4. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu için Mann-Withney U testi sonuçları verilmiştir.

**Tablo 22: Mann-Withney U Test Sonuçları (4. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu)**

| | CEV | EVG | NEV | FKNA |
|---|---|---|---|---|
| **Mann-Whitney U** | 3077,000 | 2948,000 | 2628,000 | 2926,000 |
| **Wilcoxon W** | 10098,000 | 9969,000 | 4168,000 | 4466,000 |
| **Z** | -,548 | -,785 | -2,011 | -1,040 |
| **Anlamlılık Değeri (2- uçlu)** | ,584 | ,432 | ,044 | ,298 |

Tablo 22 incelendiğinde NEV değişkeninin anlamlılık düzeyinin 0,05'den küçük olmasından dolayı $EM_1$ ve $EM_0$ grupları arasında NEV değişkeni bakımından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Tablo 23'de NEV değişkeninin $EM_1$ ve $EM_0$ grup ortalamaları verilmiştir.

**Tablo 23: NEV Değişkeninin Ortalamaları (4. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu)**

| | N | Minimum | Maksimum | Ortalama |
|---|---|---|---|---|
| **NEV $EM_1$** | 118 | -0,1818320 | 0,6786878 | 0,009979867 |
| **NEV $EM_0$** | 55 | 0,4289889 | -0,2140699 | -0,009549600 |

Tablo 23 incelendiğinde NEV değişkeninin ortalamaları $EM_1$ grubundaki işletme verileri için pozitif olduğu $EM_0$ işletme verileri için negatif bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu durumda $EM_1$ grubundaki işletmelerin ortalama olarak daha çok net ertelenmiş vergi varlığı raporladıkları, $EM_0$ grubundaki işletmelerin ortalama olarak daha çok net ertelenmiş vergi yükümlülüğü raporladıkları görülmektedir. Ertelenmiş vergi varlığı dönem vergi giderini azalttığından karın artmasına veya zararın azalmasına neden olmaktadır. $EM_1$ grubundaki işletmelerde ortalama olarak ertelenmiş vergi varlığının daha fazla çıkması zarardan kaçınmak için dönem zararının azaltıldığını göstermektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda $H_2$ hipotezi kabul edilmiş olup zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen işletme verilerinin NEV değişkeni kapsamında ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirtilebilir.

Zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi uyguladığı tahmin edilen verilerden 3. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu için analiz uygulanmıştır. Yapılan normallik testi sonucunda verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenden ötürü parametrik olmayan Mann-Withney U testi yardımı ile iki grup arasındaki ortalamaların farklı olup olmadığı test edilmiştir. Tablo 24'de' 3. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu için Mann-Withney U testi sonuçları verilmiştir.

**Tablo 24: Mann-Withney U Testi Sonuçları (3. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu)**

| | CEV | EVG | NEV | FKNA |
|---|---|---|---|---|
| **Mann-Withney U** | 4356,000 | 4881,000 | 4689,000 | 4617,000 |
| **Wilcoxon W** | 15087,000 | 15612,000 | 7245,000 | 7173,000 |
| **Z** | -1,906 | -,696 | -1,138 | -1,304 |
| **Anlamlılık Değeri (2- uçlu)** | ,057 | ,486 | ,255 | ,192 |

Tablo 24 incelendiğinde hiçbir değişkenin anlamlılık düzeyi 0,05'den küçük olmadığından iki grup için ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu durumda $H_0$ hipotezi kabul edilir ve $H_2$ hipotezi reddedilir.

### 3.5.4. Analiz Sonuçlarına Genel Bakış

Bu bölümde çalışmada gerçekleştirilen analiz sonuçlarının düzenli bir şekilde görülebilmesi için tablolar halinde bulgular gösterilmiştir. Tablo 25'de kazanç düşüşünden kaçınmak için yapılan kazanç yönetiminin analiz sonuçları gösterilmektedir.

**Tablo 25: Kazanç Düşüşünden Kaçınma için Analiz Sonuçları**

| Kazanç Düşüşünden Kaçınma | Durum | Sonuç |
|---|---|---|
| 4. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu | Değişkenlerin hiçbirinin iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. | $H_1$ hipotezi red |
| 3. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu | NEV ve DFKNA değişkenlerinin iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. | $H_1$ hipotezi kabul |
| 4. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu | CEV değişkeninin iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. | $H_1$ hipotezi kabul |
| 3. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu | Değişkenlerin hiçbirinin iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. | $H_1$ hipotezi red |

Tablo 25'de görüldüğü üzere kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen gruplar içerisindeki 4. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu ve 3. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu için $H_1$ hipotezi reddedilmiştir. Bu durum sonucunda ertelenmiş vergi ile ilgili oluşturulan hiçbir değişkenin $EM_1$ ve $EM_0$ grupları arasında ortalamaları bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Tabloya tekrardan bakıldığında 3. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubu ile 4. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubu için yapılan analizlerin sonucunda $H_1$ hipotezi kabul edilmiştir. Bu durum sonucunda ertelenmiş vergi ile ilgili oluşturulan değişkenler içerisinden NEV ve CEV değişkenlerinin $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının arasında ortalamaları bakımından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 26'da görüleceği üzere zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen gruplar içerisindeki 3. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu için $H_2$ hipotezi reddedilmiştir. Bu durum sonucunda ertelenmiş vergi ile ilgili oluşturulan hiçbir değişkenin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Tabloya tekrardan bakıldığında diğer gruplar için yapılan analizlerin sonucunda $H_1$ hipotezi kabul edilmiştir. Bu durum sonucunda ertelenmiş vergi ile ilgili oluşturulan değişkenler içerisinden NEV ve CEV değişkenlerinin $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

**Tablo 26: Zarardan Kaçınma için Analiz Sonuçları**

| Zarardan Kaçınma | Durum | Sonuç |
|---|---|---|
| 4. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu | NEV değişkeninin iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. | $H_2$ hipotezi kabul |
| 3. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubu | CEV değişkeninin iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. | $H_2$ hipotezi kabul |
| 4. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu | NEV değişkeninin iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. | $H_2$ hipotezi kabul |
| 3. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubu | Değişkenlerin hiçbirinin iki grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. | $H_2$ hipotezi red |

Yapılan bu çalışmada Phillips vd. (2003a), Dhaliwal vd. (2003), Noor vd. (2007), Şimşek (2015) gibi çalışmaların aksine EVG değişkeninin kazanç düşüşünden kaçınmak için veya zarardan kaçınmak için $EM_1$ ve $EM_0$ grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığından kazanç yönetimi tespit edebilmek için kullanılamayacağı görülmektedir. NEV değişkeninin kazanç düşüşünden kaçınmak için veya zarardan kaçınmak için $EM_1$ ve $EM_0$ grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görüldüğünden yapılan kazanç yönetiminin tespit edilmesinde NEV değişkeninin kullanılabileceği belirtilebilir ve bu durum Soliman ve Ali (2019) ve Fajarwati vd. (2019) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerdir. Son olarak CEV değişkeninin kazanç düşüşünden kaçınmak için veya zarardan kaçınmak için $EM_1$ ve $EM_0$ grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görüldüğünden yapılan kazanç yönetiminin tespit edilmesinde kullanılabileceği görülmektedir ve bu durum Tartono (2021) tarafından yapılan çalışmanın sonucu ile benzerdir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Esas amacı faaliyetleri sonucunda kar elde etmek olan işletmeler istemedikleri durumlarda kaldıklarında işletmeler finansal sonuçlarını olduğundan farklı göstermek amacıyla bir takım kazanç yönetimi uygulamalarına başvurabilmektedir. Piyasaların etkinliğini olumsuz yönde etkileyen bu durum sadece yatırımcıları değil kamu gelirlerini ve esasen bir bütün olarak tüm işletme menfaat sahiplerini olumsuz etkilemektedir. Vergilerin doğru ve adaletli bir şekilde toplanmasına engel teşkil eden bu durum toplumsal hizmetlerin aksamasına da neden olarak ülkenin genel anlamıyla olumsuz bir şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. Bu durumda kazanç yönetiminin tespit edilmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Kazanç yönetimi üzerine yapılan araştırmalar genel olarak ihtiyari tahakkuklar üzerinden kazanç yönetimini tespit etmeye çalışmışlardır. Bunun yanı sıra çeşitli oranlar kullanarak veya gelirlerdeki değişikliklerden yararlanarak da kazanç yönetiminin en iyi şekilde tespit edebilecek ölçüm tekniklerini bulmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Bununla birlikte yapılan çalışmalar göstermektedir ki kazanç yönetimini tam olarak tespit edebilecek bir model şu an için mevcut değildir.

Kazanç yönetimini en iyi tespit edebilecek bir model geliştirilmesi yolunda farklı yöntemler denenmektedir. Bu yöntemlerden biri de ertelenmiş vergi üzerinden kazanç yönetiminin tespit edilmesidir. Erteleniş vergi, vergi kanunları ile muhasebe standartları arasındaki geçici farklılıklardan meydana geldiğinden dolayı dönem içerisinde vergi giderlerinde meydana getirilecek olan değişiklikler fazladan gelir veya gider gösterilmeden işletme yöneticileri tarafından kazanç yönetimi uygulanmasında bir araç olarak kullanılabilmektedir. Kazanç yönetiminin tespitinde alternatif olarak düşünülen bu yöntem uluslararası çalışmalarda yer alırken ülkemizde tam anlamıyla ele alınmamıştır.

BİST SINAİ endeksinde işlem gören işletmeler üzerinde yapılan bu araştırma kazanç yönetiminin tespit edilmesinde ertelenmiş verginin etkili olup olmadığını araştırarak yerel literatürdeki bu boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Bu kapsamda BİST SINAİ endeksinde işlem gören 180 işletmeden 12 yıl boyunca kesintisiz olarak faaliyet gösteren toplam 107 işletmenin 2012 – 2021 yılları arasındaki 4. çeyrek ve 3. çeyrek dönem finansal verileri analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin ölçülmesinde Burgstahler ve Dichev (1997) tarafından geliştirilen formüllerden yararlanarak ilk olarak kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen işletmeler ve kontrol grubu işletmeleri, ikinci olarak zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen işletmeler ve kontrol grubu işletmeleri belirlenmiştir. Verilerin analiz edilmesinde kullanılacak olan istatistiksel

testlerin belirlenmesi için verilerin normal dağılıp dağılmadığı normallik testi sayesinde gerçekleştirilmiş olup verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Veriler normal dağılmadığı için parametrik test istatistiklerinin kullanılamayacağı bu yüzden parametrik olmayan test istatistiklerinin kullanılacağı belirlenmiştir. İki grup arasındaki bağımsız değişkenlerin ortalamaları arasında farklılık olup olmadığının tespit edilmesinde parametrik olmayan Mann-Whitney U test istatistiğinden yararlanılmaktadır. Kazanç düşüşünden kaçınmak ve zarardan kaçınmak için kazanç yönetimi yaptığı tahmin edilen gruplara yönelik 4. çeyrek ve 3. çeyrek dönem verilerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Kazanç düşüşünden kaçınma verilerine ilişkin bulgular aşağıda maddeler halinde ifade edilmiştir;

- 4. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubunda $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının değişkenlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı,
- 3. çeyrek ±0,01 değer aralığı grubunda $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının NEV ve DFKNA değişkenlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu,
- 4. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubunda $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının CEV değişkeni ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu,
- 3. çeyrek ±0,015 değer aralığı grubunda $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının değişkenlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı şeklindedir.

Zarar düşüşünden kaçınma verilerine ilişkin bulgular ise aşağıda maddeler halinde ifade edilmiştir;

- 4. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubunda $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının NEV değişkeninin ortalaması arasında anlamlı bir farklılık olduğu,
- 3. çeyrek ±0,02 değer aralığı grubunda $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının CEV değişkeninin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu,
- 4. çeyrek ±0,03 değer aralığı grubunda $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının NEV değişkeninin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu,
- 3. çeyrek ±0,013 değer aralığı grubunda $EM_1$ ve $EM_0$ gruplarının değişkenlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Kazanç düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uygulanmasına bakıldığında 3. çeyrek dönem finansal raporlarında işletmelerin dipnotlarında belirtmiş oldukları ertelenmiş vergi varlığı ile ertelenmiş vergi yükümlülüğü arasında farkın kazanç yönetiminin tespit edilmesinde kısmen etkili olabileceği belirtilebilir. 4. çeyrek dönem finansal raporlarında işletmelerin dipnotlarında belirtmiş oldukları ertelenmiş vergi hesabının dönem başı ile dönem sonu arasında meydana gelen farkın kazanç yönetiminin tespit edilmesinde kısmen etkili olabileceği belirtilebilir.

Zarar düşüşünden kaçınmak için kazanç yönetimi uygulanmasına bakıldığında 4. çeyrekte işletmelerin dipnotlarında belirtmiş oldukları ertelenmiş vergi varlığı ile ertelenmiş vergi yükümlülüğü arasında farkın kazanç yönetiminin tespit edilmesinde etkili olabileceği belirtilebilir. 3. çeyrek dönem finansal raporlarında işletmelerin dipnotlarında belirtmiş oldukları ertelenmiş vergi hesabının dönem başı ile dönem sonu arasında meydana gelen farkın kazanç yönetiminin tespit edilmesinde kısmen etkili olabileceği belirtilebilir.

Bu çalışmada BİST SINAİ endeksinde işlem gören işletmeler üzerine bir araştırma yapılarak elde edilen bulgular bu kapsamda değerlendirilmiştir. Diğer BİST endeksleri içerisinde işlem gören işletmeler üzerine yapılacak olan çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılması muhtemeldir.

Bu çalışmanın kısıtları sadece BİST SINAİ endeksinde işlem gören işletmelerin örnekleme dahil edilmesi ve sadece tek bir kazanç yönetimi ölçüm tekniği kullanılarak ertelenmiş verginin kazanç yönetimi uygulamalarında bir araç olarak kullanılabileceğinin tespit edilmesidir. Bu çalışma ertelenmiş vergi ile kazanç yönetimi arasındaki ilişkinin tespit edilmesi üzerine yapılacak olan çalışmalara örnek teşkil etmesinden dolayı önem arz etmektedir. İleride yapılacak olan çalışmalarda BİST'te işlem gören tüm işletmeler üzerine bir incelemenin gerçekleştirilmesi istatistiksel açıdan daha güvenilir sonuçların elde edilmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

**KAYNAKÇA**


Akçay, Aysel ve Bilen, Abdulkadir (2018), "Kar Yönetiminin Kavramsal Çerçevesi", **Van YYÜ İİBF Dergisi,** 3(5), 43-61.

Akmugan, Abdulhadi (2016), **Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Ertelenmiş Vergi Uygulaması,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Albornoz, Belen Gill-de- ve Alcarria, J. J. (2003), "Analysis and Diagnosis of Income Smoothing in Spain", **European Accounting Review,** 12(3), 443-463.

Altuk Özden, Vildan Evrim (2013), **Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Kar Yönetimine Etkisi: Bağımsız Denetçilerin Algıları Üzerine Bir Araştırma,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Antepli, Ali ve Ağ, Ali Rıza (2016), "12 No'lu Gelir Vergisi Standardına Göre Kıdem Tazminatı ve Muhasebeleştirilmesi", **Journal of Social and Humanities Sciences Research,** 3(4), 16-23.

Aren, Selim (2003), **Yöneticilerin Kar Yönetimi ile İlgili Tutumları ve İMKB'de Bir Uygulama,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aslan, Baran (2009), **Türkiye Muhasebe Standartı-12 ve Türk Vergi Sistemine Göre Gelir Vergileri ve Ertelenmiş Vergiler,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayanoğlu, Yıldız (2002), "12 nolu Uluslararası Muhasebe Standardı (Kurumlar Vergisinin Muhasebesi) ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,** 4(2), 25-46.

Ayarlıoğlu, Mehmet Akif (2007), **Kar Yönetimi Uygulamaları ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Test Edilmesi,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aygün, Davut ve Kaya, Uğur (2013), "TMS-19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı Kapsamında Kıdem Tazminatı Karşılıklarının Muhasebeleştirilmesi", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 9(9), 151-169.

Barton, Jan ve Simko, Paul J. (2002), "The Balance Sheet as an Earning Management Constraint", **The Accounting Review,** 77, 1-27.

Bayırlı, Rıdvan (2006), **Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beneish, Messod M. (1995), "The Detection of Earning Manipulation", **Financial Analysts Journal,** 55(5), 24-36.

Bilginoğlu, Fahir (1994), "Muhasebe Hukukumuzun Uluslararası Muhasebe Standartları'na Uyumunda Ulaşılan Düzey ve Ertelenmiş Vergiler", **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi,** 23(2), 5-15.

Bozkurt, Gökhan Cengiz (1988), **Kurumlarda Gelir Üzerindeki Verginin Muhasebeleştirilmesi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Brayshaw, R.E. ve Eldin, Ahmed E.K. (1989), "The Smoothing Hypothesis and The Role of Exchance Differences", **Journal of Business Finance and Accounting,** 16(5), 621-633.

Brown Lawrance D. ve Caylor Marcus L. (2005), "A Temporal Analysis of Quarterly Earnings Thresholds: Propensities and Valuation Consequences", **The Accounting Review,** 80(2), 423-440.

Burgstahler, David ve Dichev, Ilia (1997), "Earning Management to Avoid Earnings Decreases and Losses", **Journal of Accounting and Economics,** 24(1), 99-126.

Cahan, Steven F. (1992), "The Effect of Antitrust Investigations on Discretionary Accurals: A Refined Test of The Political – Cost Hypothesis, **The Accounting Review,** 67(1), 77-95.

Canbulut, Gonca (2008), **Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Örnek Bir Uygulama,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Cavlak, Hakan ve Cebeci, Yasin (2017), "Ertelenmiş Vergi Unsurlarının Analizi", **Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,** 2(1), 48-60.

Copeland, Ronald M. (1968), "Income Smoothing", **Journal of Accounting Research,** 6, 101-116.

Çevik Güçlü, Cansu(2016), "TMS 12 Gelir Vergileri Standardı, Ertelenmiş Vergiler ve Muhasebeleştirilmesi", **Muhasebe ve Denetim Dünyası,** (2), 29-49.

Çıtak, Nermin (2009), "Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama Mıdır?", **Mali Çözüm Dergisi,** 19(91), 81-109.

Deangelo, Linda Elizabeth (1986), "Accounting Numbers as Market Valuation Substitues: A Study of Management Buyouts of Public Stockholders", **The Accounting Review,** 61(3), 400-420

Dechow, Patricia M. vd. (1995), "Detecting Earnings Management", **The Accounting Review,** 70(2), 193-225.

Dechow, Patricia M. vd. (2003), "Why Are Earning Kinky? An Examination of The Earnings Management Explanation", **Review of Accounting Studies,** 8, 355-384.

Dechow, Patricia M. ve Dichev, Ilia D. (2002), "The Quality of Accurals and Earnings: The Role of Accrual Estimation Errors", **The Accounting Review,** 77(1), 35-59.

Degeorge, Francois vd. (1999), "Earnings Management to Exceed Thresholds", **The University of Chiago Press Journals,** 72(1), 1-33.

Demir, Volkan ve Bahadır, Oğuzhan (2007), "Muhasebe Manipülasyonu Yöntemler ve Teknikler**", Mali Çözüm Dergisi,** 17(84), 103-119.

Dhaliwal, Dan S. vd. (2004), "Last-Chance Earnings Management: Using The Tax Expense to Meet Analysts' Forecast", **Contemporary Accounting Research,** 21(2), 431-459.

Dinç, Engin (2007), "Muhasebe ve Vergi Kuralları Arasındaki İlişki ve Gelir Vergileri (TMS 12) Standardının Muhasebe Uygulamalarına Etkisi", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** (28), 21-48.

Duman, Haluk (2010), **Kamunun Aydınlatılması İlkesi Kapsamında Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Finansal Raporlama Kalitesi ve Şirket Performansı Üzerine Etkisi: İMKB'de Bir Uygulama,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Duncan, J. R. (2001), "Twenty Pressures to Manage Earnings", **The CPA Journal,** 71(7), 32-37

Durak, Mustafa Gürol (2010), **Türkiye'de Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na Geçişin Tahakkukların Güvenilirliği ve Kazançların Süreğenliği Üzerindeki Etkileri: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Uygulamaları,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eflatun, Ali Osman (2012), "TMS 12 Gelir Vergileri (Ertelenen Vergi)", http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/aliosmaneflatun/002/ (21.08.2022).

Erdil, Özlem (2014), **Kazanç Yönetimi ve Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Muhasebe ve Denetim Açısından İncelenmesi: İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında İmalat Sektöründe Bir Uygulama,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fajarwati, Diana vd. (2020), "The Effect of Deferred Tax Assets, Current Tax Expenses and Leverage on Profit Management", **International Journal,** 4(4),959-966.

Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı (2018)

Fudenberg, Drew ve Tirole, Jean (1995), "A Theory of Income and Dividend Smoothing Based on Incumbency Rents", **Journal of Political Economy,** 103(1), 75-93.

Gemuhluoğlu, Selman Alişan (2019), **Kurumsal Yönetim Yapılarının Tahakkuk Esaslı Kazanç Yönetimi Üzerine Etkileri: BIST Üzerine Bir Uygulama,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gücenme, Ümit ve Arsoy, Aylin (2007), "Vergilerin Muhasebeleştirilmesi, Ertelenen Vergi Varlık ve Yükümlülükleri", **Muhasebe ve Denetime Bakış,** 7(21), 1-16.

Hak, İbrahim (2016), **TMS 12 Gelir Vergileri Standardı Kapsamında Ertelenmiş Vergi ve Finansal Tablolarda Raporlanması,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Healey, Paul M. (1985), "The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions", **Journal of Accounting and Economics,** 7(1985), 85-107.

Healey, Paul M. ve Wahlen, James M. (1998), "A Review of The Earning Management Literature and Its Implications for Standard Setting", **Accounting Horizons,** 13(4), 365-383.

Herbohn, Kathleen vd. (2010), "Changes in Unrecognised Deferred Tax Accruals From Carry-Forward Losses: Earning Management or Signalling?", **Journal of Business Finance and Accounting,** 37(7-8), 763-791.

Işıkönder, Serkan (2015), **TMS 12 Gelir Vergileri Standardı Kapsamında Ertelenmiş Vergi Kavramı ve Finansal Tablolarda Raporlanması,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jones, Jennifer J. (1991), "Earnings Management During Import Relief Investigation", **Journal of Accounting Research,** 29(2), 193-228.

Kang, Sok-Hyon ve Sivaramakrishnan, K. (1995), "Issues in Testing Earning Management and an Instrumental Variable Approach", **Journal of Accounting Research,** 33(2), 353-367.

Kapoutsou, Eftychia vd. (2015), "Earning Management and Income Tax Evidence From Greece", **Corporate Ownership and Controls,** 12(2), 511-529.

Karakaya, Gencay ve Sevim, Cengiz (2016), "TMS-12 Gelir Vergileri Standardına Göre Ertelenmiş Vergi Kavramı ve Bir Uygulama", **Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies,** 2(3), 255-270.

Kasipillai, Jeyapalan ve Mahenthiran, Sakthi (2013), "Deferred Taxes, Earning Management, and Corporate Governance: Malaysian Evidence", **Journal of Contemporary Accounting and Economics,** 9(1), 1-18.

Kaya, Uğur ve Atasel, Yusuf (2017), "Türkiye Muhasebe Standartları ile Vergi Usul Kanunu Açısından Maddi Duran Varlıklarda Amortisman Uygulamalarının Karşılaştırılması: Literatürdeki Farklılıklar Üzerinde Bir Değerlendirme", **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,** 5(4), 137-155.

Kocaman Gökdağ, Canan (2019), **TMS 12 Gelir Vergisi Standardı Açısından Ertelenmiş Vergi ve Bir Uygulama,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koçak, Zeliha Sünbül (2015), **Kazanç Kalitesinin ve Kazanç Yönetiminin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: İSO 500 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köse, Tunç ve Ferhatoğlu, Emrah (2009), "Gelir Vergilerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 12) Kapsamında Sabit Kıymet Yenileme Fonu Uygulamasının Değerlendirilmesi", **Muhasebe ve Denetime Bakış,** 9(29), 43-65.

Kurşunel, Fahri vd. (2005), "İşletmelerde Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Arka Planı", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi,** 8(1-2), 171-188.

Küçüksözen, Cemal (2004), **Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçüksözen, Cemal ve Küçükkocaoğlu, Güray (2005), "Gerçeğe Aykırı Finansal Tabloların Ortaya Çıkarılması: İMKB Şirketleri Üzerine Amprik Bir Çalışma", **Muhasebe ve Finansman Dergisi,** (28), 160-171.

Kurumlar Vergisi Kanunu (2006), **Resmi Gazete**, 26205, (13.06.2006).

Larcker, David F. ve Richardson, Scott A. (2005), "How Important is Corporate Governance?", **The Accounting Review,** 82(4), 963-1008.

Memiş, Mehmet Ünsal ve Çetenak, Emin Hüseyin (2012), "Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: İMKB'de İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(3), 205-224.

Mısırlıoğlu, İsmail Ufuk (2001), "Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Göre, Ertelenmiş Vergilerin Finansal Tablolarda Raporlanması", **Öneri Dergisi,** 4(16), 183-191.

Mulford, Charles W. ve Comiskey, Eugene E. (2002), **The Financial Numbers Game: Detecting Creavite Accounting Practices,** John Wiley and Sons, Inc, New York.

Noor, Rohaya Md. vd. (2007), "Earning Management and Deferred Tax", Malaysian Accounting Review, 6(1), 1-17.

Nurdayadi, Rocky Alfian Bunaca (2019), "The Impact of Deferred Tax Expense and Tax Planning Toward Earning Management and Profitability", **Jurnal Bisnis Dan Akuntansi,** 21(2)2, 215-236.

Önder, Şerife (2012), **İşletmelerin Kar Yönetimi Uygulamalarında Kurumsal Yönetim Yapılarının Etkisi: İMKB Üzerine Bir Uygulama,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dumlupınar Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özcan, Murat (2007), **Kar Yönetimi Uygulamalarına İlişkin Etik Yargı Farklılıkları,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özçelik, Münevver Katkat (2021), "Ertelenmiş Vergilerin Dönem Net Karına Etkisinin Analizi", **Mali Çözüm Dergisi,** 31(164), 59-82.

Pamukçu, Fatma ve Pamukçu, Nevzat (2011), "Kıdem Tazminatı Karşılığı Hesaplanmasında İş Kanunu ile Türkiye Muhasebe Standartlarındaki Düzenlemelerin Karşılaştırılması", **Muhasebe ve Denetime Bakış,** 11(34), 65-78.

Peasnell, K. V. vd. (2000), "Detecting Earnings Management Using Cross – Sectional Abnormal Accurals Models, **Accounting and Business Research,** 30(4), 313-326.

Pehlivan, Abdülkadir ve Gerekan, Uğr (2013), **Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Değerleme,** Celepler Matbaacılık Yayım ve Dağıtım, Trabzon.

Pekin, Sait (2011), **Kurumsal Yönetim ile Finansal Tablo Manipülasyonu Arasındaki İlişki: İMKB Kurumsal Yönetim Endeksine Dahil İşletmelerde Bir Uygulama,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Phillips, John vd. (2003a), " Earning Management: New Evidence Based on Deferred Tax Expense", **The Accounting Review,** 78(2), 491-521.

Phillips, John vd. (2003b), "Decomposing Changes in Deferred Tax Assets and Liabilities to Isolate Earnings Management Activities", **Journal of The American Taxation Association,** 26(1), 1-45.

Ronen and Yaari (2008) kitap

Ronen, Joshua ve Sadan, Simcha (1975), "Classificatory Smoothing: Alternative Income Models", **Journal of Accounting Research,** 13(1), 133-149.

Salah, Wafaa (2019), "Does Deferred Tax Mediate The Relationship Between Tax Planning and Earnings Management?", **Egyptian Journals,** 23(2), 65-85.

Saltoğlu, Müge (2003), "Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü ve Enron Örneği", **Muhasebe ve Denetime Bakış,** 5(10), 107-116.

Sevinç, Fulya (2003), **12 Numaralı Uluslararası Muhasebe Standardı ve Diğer Ülkelerdeki Uygulamaları Çerçevesince Ertelenmiş Vergi ve Finansal Tablolara Yansıması,**

Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü.

Soliman, Walid Shehata Mohamed Kasim ve Ali, Karim Mansour (2020), "An Investigation of The Value Relevance of Deferred Tax: The Mediating Effect of Earnings Management", **Investment Management and Financial Innovations,** 17(1), 317-328.

Stolowy, Herve ve Breton, Gaetan (2000) "A Framework for The Classification of Accounts Manipulations", **HEC Accounting and Management Control Working,** 708, 1-94.

Süer, Ayça Zeynep (2010), **Ertelenmiş Vergilerin Finansal Raporlamadaki Yeri ve Önemi; Bir Araştırma,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sümer Göğüş, Emine Handan (2010), "Ertelenmiş Vergi ve Muhasebeleştirilmesi", **Mali Çözüm Dergisi,** 20(101), 13-29.

Şeker, Muhsin (2019), **Ticari Kardan Mali Kara Geçişin Vergi Kanunları ve Muhasebe Uygulamaları Açısından İrdelenmesi: Örnek Uygulamalar,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şimşek, Haldun (2015), **Deferred Tax and Earning Management,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erasmus University Rotterdam – Erasmus School of Economics.

Tartono, Cindy Lystia vd. (2021), "Effect of Tax Planning and Temporary Difference to Earning Management", **Journal of Applied Accounting and Taxation,** 6(2), 183-195.

Tekin, Abdullah ve Kabadayı, Nurcan (2014), "Kazanç Yönetimi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi,** 14(1-2), 127-159.

Tekşen, Ömer (2010), "TMS-12 Gelir Vergileri Standardına Göre Ertelenmiş Verginin İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** 15(2), 297-317.

TMS -12 Gelir Vergileri Standardı (2005; güncelleme 2019), **Resmi Gazete,** 30656, (15.01.2019).

TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı (2005; güncelleme 2019), **Resmi Gazete,** 30656 (15.01.2019).

Trueman, Brett ve Titman, Sheridan (1988), "An Explanation for Accounting Income Smoothing", **Journal of Accounting Research,** 26, 127-139.

Vergi Usul Kanunu (1961), Resmi Gazete, 10703, (10.01.1961).

Watts, Ross L. ve Zimmerman, Jerold L. (1978), "Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standarts", **The Accounting Review,** 53(1), 112-134.

Yıldıztekin, İhsan (2013), "TMS-11 ve 12 Standardı Kapsamında Ertelenmiş Vergilere İlişkin Muhasebe Kayıtları", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 17(1), 295-320.

Zeren, Yeşim (2013), **TMS-12 Gelir Vergileri Standardı Çerçevesinde Ertelenmiş Vergi ve Muhasebeleştirilmesi,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

## ÖZGEÇMİŞ

Ömer Ayvaz, 2007 yılında Fevzi Paşa İlköğretim Okulu'nu; 2011 yılında Hacı Hatice Bayraktar Anadolu Lisesi'ni; 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü'nü bitirdi. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Tezli Yüksek Lisans Programı'na başladı.

Ayvaz, bekar olup İngilizce bilmektedir.